

Ministry of Education and
Science of Ukraine

Міністерство освіти і науки
України

**Topical Issues of
Romance and Germanic
Philology and
Applied
Linguistics**

**Актуальні проблеми
романо-германської
філології та
прикладної
лінгвістики**

Scientific Journal

Науковий журнал

Issue 8

Випуск 8

Published since 2010

Видається з 2010 року

Chernivtsi
Yuriy Fedkovych
National University of
Chernivtsi

Чернівці
Чернівецький національний
університет імені Юрія
Федьковича

2014

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УДК [811.11+811.13](051)

ББК81.43 +81.47

A437 Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : науковий журнал / редкол. В. І. Кушнерик та ін. – Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2014. – 148 с.

A437 Topical Issues of Romance and Germanic Philology and Applied Linguistics : Scientific Journal. – Chernivtsi : Publishing House «RODOVID», 2014. – 148 с.

Редколегія випуску:

головний редактор: доктор філологічних наук В. І. Кушнерик;

заступник головного редактора: доктор філологічних наук Н. Г. Єсипенко;

відповідальний секретар: кандидат філологічних наук І. М. Осовська;

члени редколегії: доктор філологічних наук І. Р. Буніятова; доктор

філологічних наук Т. Р. Кияк; доктор філологічних наук

Т. М. Корольова; доктор філологічних наук Р. І. Дудок; доктор

філологічних наук А. П. Мартинюк; доктор філологічних наук

І. Б. Морозова; доктор філологічних наук М. М. Попович; доктор

філологічних наук А. М. Приходько; доктор філологічних наук

О. І. Стеріополо; доктор філологічних наук В. Г. Таранець; доктор

філологічних наук О. В. Червінська; доктор філологічних наук Чунг-О

Ан (Корея); доктор філологічних наук В. В. Михайленко; кандидат

філологічних наук О. Я. Остапович; кандидат філологічних наук

І. Я. Яцюк; Ебігейл Пoesке (США); доктор філологічних наук Дафіна

Генова (Болгарія).

Загальнодержавне видання

Збірник входить до переліку видань ВАК України

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 642 від 26.05.2014)

Друкується за ухвалою вченої ради

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Адреса редколегії:

Факультет іноземних мов

Чернівецький національний

університет

вул. Коцюбинського, 2, корп. V, а. 137,

Чернівці, 58012, Україна

Editorial Board Address

College of Modern European Languages

Chernivtsi National University

2, Kotsiubynsky st., Bld. 5, Room 137

58012, Chernivtsi, Ukraine

**ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ
В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Розглядаються вербальні засоби вираження емоцій в англomовному політичному дискурсі. Фокусується увага на виборі критеріїв та методологічних засадах дослідження, зокрема на дискурсивному аналізі.

Ключові слова: політичний дискурс, емоція, парадигматична група, дискурсивна стратегія.

Рассматриваются вербальные средства выражения эмоций в англоязычном политическом дискурсе. Фокусируется внимание на выборе критериев и методологических основах исследования, в частности на дискурсивном анализе.

Ключевые слова: политический дискурс, эмоция, парадигматическая группа, дискурсивная стратегия.

The article in question deals with verbal means of expressing emotions in the English political discourse. Attention is being focused on classification principles and criteria. Discursive is being involved into that. lexical units that are used in emotional expressions are distinguished.

Key words: political discourse, emotion, paradigm, discursive strategy.

Мова відіграє надзвичайно важливу роль у житті суспільства. Її здатність впливати на політичні процеси усвідомлена людством порівняно недавно: політичний дискурс став предметом прискіпливої уваги лінгвістів саме в той період, коли політична комунікація набула рис засобу маніпулювання свідомістю [3, с. 20]. Аналіз ролі мови в політиці знаходиться в центрі уваги філософів, політологів, психологів, соціологів, лінгвістів, політичних, громадських діячів і вчених усього світу, що робить актуальним цей напрямок дослідження.

Мова як головний інструмент людського спілкування не лише забезпечує інформаційний обмін мовців, але й відображає їхній емоційний стан в акті комунікації [5, с. 172]. Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується також посиленням інтересом до механізмів відображення емоцій та почуттів у мові й

мовленні, до функціонування вербальних і невербальних компонентів комунікації як знаків емоцій, засобів урегулювання міжособистісних стосунків мовців у процесі комунікативної взаємодії [4, с.38]. Емоційно-оцінне ставлення комунікантів один до одного у вигляді емоційного відгуку полягає у здатності людини розпізнати внутрішній стан іншого, у вмінні вислухати, проїнятися його/її душевними переживаннями та виразити готовність надати підтримку.

Об'єктом статті є емоційно-забарвлена лексика англійської мови.

Предмет дослідження – особливості вживання та функціонування англійських слів парадигматичної групи емоцій у межах англомовного політичного дискурсу.

Парадигматична група лексичних одиниць на позначення емоцій в англомовному політичному дискурсі [1] представлена такими словами, як наприклад, *surprise, amazement, bewilderment, astonishment, wonder*, що містять сему подиву.

«*And you're wondering, how's it going to affect me? How's going to affect my job? How's going to affect my house? How's going to affect my retirement savings or my ability to send my children to college?*» [12].

У даному прикладі використовується лексема *wonder*, яка виражає подив у висловлюванні, емоція посилюється завдяки використанню ряду риторичних питань. Для більш сильного ефекту мовлення оратор використовує градацію, де перелік об'єктів дії йде за мірою віддаленості від суб'єкта: «*me? My job? My house? My retirement savings? My ability to send my children to college?*».

Надзвичайно широку парадигму в англомовному політичному дискурсі має емоція радості, яка знаходить своє вираження, зокрема, у мовних одиницях *happiness, euphoria, happy, fantastic, great, wonderful, pleasure, delight, felicity, glad, marvelous* [6].

“*Thank you....Thank you. What a -- What a wonderful reception. Thank you, Saint Paul. Thank you, Minnesota. Thank you, Joann Syverson, for the wonderful introduction*” [8].

Лексичне вираження емоції радості у вищенаведеному прикладі здійснюється за допомогою використання лексеми *wonderful*. Стилістичний засіб повтору словосполучення *Thank*

you підсилює емоційний стан мовця, виражаючи його радість, вдячність і захоплення.

Номінації незадоволення та гніву в англомовному політичному дискурсі виражені такими лексемами та їхніми деривативами, як: *displeasure, indignation, outrage, resentment, exasperation, anger, wrath, fierce, irritation, rage*. Дану категорію представляє й ряд дієслів типу *to groan, to hate, to dislike* [6].

“And finally, just as America can never tolerate violence by extremists, we must never alter or forget our principles. Nine-eleven was an enormous trauma to our country. The fear and anger that it provoked was understand able, but in some cases it led us to act contrary to our traditions and our ideals” [7].

Наведне висловлювання демонструє ставлення президента Обама до терористів, акцентуючи увагу на незадоволенні та гніві народу, виражених лексемами *fear, anger, never, tolerate, violence*. За допомогою метонімії *America*, під якою Президент Обама розуміє весь американський народ, ця емоція інтенсифікується, виводячи проблему з особистісної площини в національну.

Парадигматична група слів на позначення емоції відрази представлена в англомовному політичному дискурсі лексемою *disgust*, її синонімами, похідними, а також вільними і фразеологічними словосполученнями, створеними на їх основі, а також ідіомами: лексеми-іменники *disrelish, antipathy, aversion, detestation, dislike, repugnance, repulsion, revulsion*, лексемами-дієсловами *offend, outrage, repel, repulse, revolt* та інші.

“More broadly, I think it's important for us to recognize that this outrageous event underscores that it is time for peace and security to be restored in Ukraine. For months, we've supported a pathway to peace, and the Ukrainian government has reached out to all Ukrainians, put forward a peace plan, and lived up to a cease-fire, despite repeated violations by the separatists – violations that took the lives of Ukrainian soldiers and personnel” [9].

Цей уривок із промови президента Обама яскраво демонструє прояв відрази по відношенню до безчинств сепаратистських угруповань на сході України. Емоція відрази виражена за допомогою лексем *outrageous, repeated violations*, а також через звернення президента США до терористів – *separatists*.

Лексичні одиниці на позначення співчуття омовлюються в англійській мові надзвичайно широкою парадигмою. Прикладами слугують такі лексеми, як *love, care, compassion, sympathy, concern, respect, attraction, reverence, help, esteem, admiration*

«*You've been through the roughest weeks anybody could imagine. My heart goes out to you. And I admire your pluck and perseverance*» [11].

Вживання лексем *heart, admire*, а також використання метафори «*My heart goes out to you*» показує, що Сенатор Джон Керрі з усією щирістю підтримує та співчуває людям, які постраждали під час терористичного акту 11 вересня. Лексичні та стилістичні засоби виражають глибину почуттів Сенатора, що в свою чергу підсилює емоційність висловлювання.

Емоційно забарвлена лексика використовується в англійському політичному дискурсі з метою емпатизації мовлення. Вербальні засоби позначення емпатії включають одиниці різних рівнів і частин мови.

До лексики з понятійним змістом “емпатія” належать [2, с. 81]:

- іменники: *empathy, sympathy, commiseration, condolence, consolation, compassion, concern, fellow-feeling, comfort, pity, regret, support, encouragement, reassurance, etc.*;

- дієслова: *to empathize, to sympathize, to regret, to bemoan, to grieve, to commiserate, to condole, to bewail, to deplore, to comfort, to support, to reassure, to encourage, to cheer, etc.*;

- прикметники: *sorry, empathetic, sympathetic, compassionate, etc.*;

- прислівники: *sympathetically, empathetically, compassionately, encouragingly, soothingly, reassuringly, etc.*;

- дієприкметники: *concerned, worried, etc.*, в яких сема “емпатія” представлена експліцитно.

До лексики з емоційно-оцінним змістом “емпатія” відносимо [2; с. 83]:

- оцінні прикметники: *dear, poor, sweet, little, etc.*;
- емоційно-підсилювальні прикметники: *miserable, painful, poignant, terrible, tremendous, unbearable, unfortunate, unhappy, unimaginable, unpleasant etc.*, які в конкретній ситуації передають емпатію через реалізацію категорії оцінки;

Крім того, така лексика обіймає дієслова, що виражають позитивні почуття та емоції по відношенню до адресата: *love, like, admire, adore, appreciate, etc.*

До засобів на позначення інтенсивності дії емпатії належать:

- прислівники-інтенсифікатори: *absolutely, awfully, bitterly, boundlessly, completely, cordially, deeply, enormously, entirely, extremely, heartily, inexpressibly, etc.;*

- частки: *so, still, too, just, really, etc.;*

- вигуки: *My!, Thank God (goodness)!, Praise the God!, Lord, no!, God in Heaven!, Goodness me!, Dear, dear!, Dear me! etc.,* в яких сема “емпатія” представлена імпліцитно.

Емпатизація політичного дискурсу часто використовується з метою зміни фокусу інформації з негативного на позитивний. Тоді увага не акцентується на проблемах, а переключасться на іншу тему за рахунок тактики відволікання уваги адресата від його проблем і тактики зміни дій.

Так, у промові з приводу перемоги на президентських виборах у 2012 році Обама зазначає: «*It doesn't matter whether you're black or white or Hispanic or Asian or Native American or young or old or rich or poor, abled, disabled, gay or straight...*» [13].

Політичні евфемізми *black* і *Native American* належать до групи евфемізмів, що безпосередньо виключають расову й етнічну належність. У мовленні зазначені евфемізми виконують вуалітивну та кооперувальну функції. Застосовуючи у промові ці мовні одиниці президент США тим самим підкреслює багатонаціональність держави та рівність усіх без винятку її громадян.

Інтерпретація негативної ситуації полягає в тому, що критична ситуація, в якій опинилася людина, перефразовується мовцем у позитивній площині.

«*We are willing to look out for one another and help people who are vulnerable and help people who a down on their luck*» [10].

Використання евфемізму «*people who adown on their luck*» дозволяє приховати справжню сутність явища шляхом створення позитивної конотації.

Отже, проникнення емоційності в комунікативну діяльність людини пояснюється тим, що, об'єктивно відображаючи дійсність, свідомість сполучає відображені образи із суб'єктивно-

емоційним ставленням до них. Оскільки емпатія – це завжди реакція на емоційний стан співрозмовника, існує безпосередня залежність між характером емоційного стимулу й формою вираження емпатії з боку мовця. У відповідь на позитивні емоції адресата, мовець вибирає мовленнєві засоби для збереження позитивності й надає висловленню таких прагматичних значень, як втішання, схвалення, захоплення тощо. Реагуючи на негативні емоції адресата, мовець використовує висловлення, прагматичне завдання яких полягає у виведенні співрозмовника з негативного стану у площину позитивності.

Список літератури

1. Акінчиць Н. Г. Політичний дискурс як об'єкт наукового аналізу [Електронний ресурс] / Н. Г. Акінчиць. – Режим доступу : http://library.svpurst.crimea.ua/dudchenko/165/fulltext/knp107/knp107_72-76.pdf
2. Козяревич Л. В. Вербальні й невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу (на матеріалі англomовної прози ХХ століття) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний ун-т. – Київ, 2006. – 191 с.
3. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : Восток-Запад, 2007. – 315 с.
4. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – М. : Либроком, 2005. – 201 с.
5. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики / І.Б. Штерн. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.
6. Agnes M. Webster's New World College Dictionary / M. Agnes, D. B.Guralnik. – Cleveland : IDG Books Worldwide Ink., 2000. – 1716 p.
7. Barack Obama: A New Beginning: Speech at Cairo University [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobama/barackobamacairouniversity.htm>.
8. Barack Obama: Democratic Nomination Victory Speech [Electronic resource]. –Access mode: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobamademocraticnominationvictoryspeech.htm>.

9. Barack Obama: Statement on the Downing Malaysia Airlines Flight 17 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobama/barackobamaflightmh17.htm>.

10. Debate Transcript : President Barack Obama and Former Gov. Mitt Romney, R-Mass., Presidential Candidate, Participate in a Candidates Debate, University of Denver, Colorado. October 3, 2012. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.debates.org/index.php?page=october-3-2012-debate-transcript>.

11. Debate Transcript: The First Bush-Kerri Presidential Debate. September 30, 2004. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.debates.org/index.php?page=september-30-2004-debate-transcript>.

12. The New York Times. Transcript of President Obama's Election Night Speech. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.nytimes.com/2012/11/07/us/politics/transcript-of-president-obamas-election-night-speech.html?pagewanted=all>

13. The White House Office of the Press Secretary. Inaugural Address by President Barack Obama. January 21, 2013. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>.

**ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ
ПАРАМЕТРІВ МОВИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ:
РІЗНОМАНІТТЯ ТЕОРІЙ І ПІДХОДІВ**

Розглядаються основні підходи та теоретичні передумови вивчення мови як соціокультурного феномену. Розмежовуються такі поняття, як власне соціолінгвістика (макросоціолінгвістика) та соціологія мови (мікросоціолінгвістика). Окреслюються основні зв'язки між мовою та культурою, що передбачає використання певних підходів до дослідження соціокультурних параметрів мови в сучасному мовознавстві.

Ключові слова: *соціолінгвістика, макросоціолінгвістика, мікросоціолінгвістика, соціологія мови, соціальний діалект.*

Рассматриваются основные подходы и теоретические предпосылки изучения языка как социокультурного феномена. Разграничиваются такие понятия, как собственно социолингвистика (макросоциолингвистика) и социология языка (микросоциолингвистика). Очерчиваются основные связи между языком и культурой, что предполагают использование определенных подходов к исследованию социокультурных параметров языка в современном языкознании.

Ключевые слова: *социолингвистика, макросоциолингвистика, микросоциолингвистика, социология языка, социальный диалект.*

The paper deals with the main approaches and theoretical premises of learning language as a sociocultural phenomenon. The interaction between language and culture, provided for the use of certain approaches to the study of socio-cultural parameters of language in modern linguistics, is outlined.

Such concepts as sociolinguistics (macro-sociolinguistics) and sociology of language (micro-sociolinguistics) are distinguished. The study of language as a social and cultural phenomenon is based on the theories and approaches that reflect the interconnection between language and culture. The main theories in this area of study are considered to be ethnolinguistic theory, theory of linguistic relativity (culture divergence is the result of language divergence), and theory of linguistic identity. The authors single out such approaches as the linguistic feature approach, the linguistic situation approach, the „socially realistic” approach and the sociology of language approach.

Key words: *sociolinguistics, macro-sociolinguistics, micro-sociolinguistics, sociology of language, social dialect.*

Мова – це основа кожної культури та основний засіб її творення та збереження від покоління до покоління. В останні роки суттєво зросла зацікавленість мовними особливостями різних меншин. Сучасні лінгвістичні дослідження розглядають мову як засіб вираження та відтворення особливостей певної культури та визначають її як соціокультурний феномен. Деякі моделі поведінки людини можна кваліфікувати як притаманні лише певній культурі. Їх розпізнають ті, хто їх використовує, або ті, хто розуміє культурну систему, в якій вони функціонують як такі, що мають певний початок та кінець [5, с. 189].

Вивчення мови в соціокультурному аспекті відбувається на стику таких галузей лінгвістики, як соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія. Значний внесок у вивчення цієї проблематики свого часу зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: В. А. Маслова [6], С. В. Іванова [4], А. Д. Швейцер [8], В. І. Карасик [5], Л. Крамаш (С. Kramasch) [18], К. Рісагер (К. Risager) [20], Д. Мфанде (L. Mphande) [19], Дж. Фішман (J. A. Fishman) [13], Дж. Коутс (J. Coates) [11], Р. Фавлер (R. Fowler) [14], А. Гідденс (A. Giddens) [15], Р. Старк (R. Stark) [22], Дж. Занден (J. W. Zanden) [27].

Мета статті – здійснити огляд основних теорій та підходів до вивчення мови як соціокультурного феномену.

Мета роботи передбачає виконання таких завдань: 1) проаналізувати та узагальнити погляди вчених на визначення мови як соціокультурного феномену; 2) здійснити огляд основних лінгвістичних теорій, з позицій яких визначаються соціокультурні параметри мови; 3) визначити та розглянути домінуючі підходи до вивчення соціокультурних мовних аспектів.

Об'єктом дослідження виступають основні теорії та підходи до вивчення мови як соціокультурного феномену. Предметом вивчення є соціокультурні мовні параметри.

У рамках сучасної лінгвістики соціокультурні параметри мови вивчаються з позицій таких основних теорій, як етнолінгвістична теорія, теорія лінгвістичної відносності та теорія мовної особистості.

Згідно з **етнолінгвістичною теорією**, кожна мова включає певні принципи бачення світу та певну філософію [1, с. 40].

С. В. Ніколаєнко зазначає, що завдяки тому, що кожен текст існує в певній культурі, колективне знання формує орієнтири, які впливають на створення автором структури тексту. Саме ця структура відповідає за вимоги, прийняті культурою стосовно мови, цінностей, стереотипів та оцінок [7, с. 93].

Мова, в свою чергу, є явищем як індивідуальним, так і соціальним. У когнітивному сенсі мова розглядається з точки зору того, як вона відображає бачення світу людиною. Вона є засобом вираження думок індивіда. Мова також постає важливою частиною життєвого досвіду, що визначає її як наше індивідуальне надбання. У іншому випадку, мова існує поза нами, оскільки є і загальнодоступним ресурсом [17, с. 5].

Світ, який створює людина в своїй уяві, складний та багатогранний. Він сприймається людиною крізь призму її картини світу, яка являє собою складний конструкт, образна і вербальна складова якого знаходяться в постійній динаміці і взаємодії.

Матеріальною формою реалізації картини світу є мова. Мовна картина світу здатна об'єктивно віддзеркалювати сприйняття світу носіями певної культури [5, с. 73]. Культура ж ідентифікує людей згідно з їхнім віруваннями, родом занять та поведінкою [23, с. 43]. Культура є продуктом людського суспільства, належить до соціального надбання народу, що і пояснює взаємозв'язок цього поняття з поняттям суспільства. Культура впроваджує певні структури, що дає можливість інтерпретувати свій досвід та скеровувати наші вчинки та дії, тоді як суспільство представляє „сітки соціальних зв'язків”, що виникають між людьми [27].

Найфундаментальнішою концепцією соціокультурної теорії виступає те, що людський розум опосередкований. Люди керуються не тільки фізичними чинниками, а й символічними, серед яких важливе місце займає й мова. Мова може функціонувати лише в культурному середовищі. У цьому значенні культура виступає „соціально успадкованим” комплексом практичних вмінь та ідей, що характеризує спосіб життя та передається за допомогою мови [4, с. 23].

Вирізняють три основних види зв'язку між мовою та культурою: 1) мова – це частина культури. Тому усі, хто прагне

залучитись до певної культури та зрозуміти її, повинні спершу оволодіти її мовою; 2) мова – це показник культури. У мові виявляються ті шляхи мислення чи організації досвіду, що є спільними для взаємопов'язаних культур; 3) мова – це символ культури. Мова та культура виступає взаємопов'язаними поняттями.

Взаємовідношення мови та культури також проявляються й у таких аспектах: мова *виражає* реальність культури; мова *втілює* в собі реальність культури; мова *символізує* реальність культури [20, с. 12].

У соціолінгвістичному аспекті мова є соціально структурованою системою звукових моделей (слів та речень) з особливими та довільними значеннями. Мова – це основа кожної культури й основний засіб її творення та збереження від покоління до покоління [20, с. 37]. Норми та правила будь-якої мови є невід'ємною частиною культури, яка, в свою чергу, існує у знанні. Таким чином, використання мови у різних мовних ситуаціях реалізує культурні норми, що визначає наше ставлення один до одного. Це зумовлено тим, що культура безперервно твориться, реалізується та змінюється у конкретних діях між людьми, що є учасниками інтерактивних ситуацій [21, с. 139]. Отже, мова обмежується культурою, але водночас проявляє та підтримує її.

Культура також тісно пов'язана з етнічністю. Етнічність стосується культурних звичаїв та практик певної громади, що відрізняють її від інших. Члени етнічної групи культурно відмінні від інших груп у суспільстві. Багато особливостей слугують для ідентифікації та розрізнення різних етнічних груп, серед яких історія, походження та мова. Гарним прикладом синтезу культурних та етнічних аспектів, безперечно, виступає мовлення афроамериканців, що є їх визначальною соціокультурною рисою. Адже саме ці параметри являють собою домінуючі фактори, що впливають на формування та використання визначальних параметрів афро-американського розмовного мовлення [2].

Мова є й основою комунікації, без якої неможливі соціальні взаємозв'язки. Вербальна комунікація – важлива складова комунікації загалом, адже саме вона вирізняє людину з-поміж інших ссавців. І, незважаючи на твердження Н. Хомського про те,

що основні мовні структури зумовлені лише біологічними чинниками, прихильники соціолінгвістичної теорії доводять, що і фактори навколишнього середовища впливають на особливості мови.

Вчені вже давно довели, що засвоєння мови неможливе без врахування двох факторів – біологічного/генетичного та соціального. Іншими словами, вроджена можливість розмовляти може розвинути лише за врахування різних аспектів навколишнього середовища. Саме динамічна взаємодія особистого та соціального є основою знання та культури людини.

Враховуючи зазначені вище факти, наголосимо, що важливе місце у цій проблематиці займають теорія лінгвістичної відносності та теорія мовної особистості.

Теорія лінгвістичної відносності. Мова – найважливіший компонент культури, це система символів, що об'єднуються для вираження думки [10, с. 37]. Ще у 1930 році Е. Сепір та Б. Уорф висунули твердження, що доводило зв'язок досвіду, думки та мови. Вони наголошували на тому, що людина сприймає речі зі свого навколишнього середовища, формуючи таким чином систему поглядів і переконань, що здобувають вербального вираження завдяки мові. Таким чином, мова впливає на те, як ми сприймаємо світ. Дослідники вважали, що моделі мови є засобами інтерпретації реальності [10, с. 37]. Е. Сепір та Б. Уорф наголошували, що люди сприймають світ крізь призму своєї рідної мови [6, с. 55]. Саме тому їх метою було довести, чи саме розбіжності між культурами є наслідком мовних відмінностей.

Різні народи мають відмінні лексичні одиниці на позначення тих самих явищ чи понять. Теорія розглядає питання того, чи ці лінгвістичні відмінності вказують на розбіжності у сприйнятті соціальних реалій у людей, що розмовляють різними мовами. Іншими словами, чи мова може набувати вигляду того, як мовці сприймають та інтерпретують світ.

У рамках теорії лінгвістичної відносності перебуває і **теорія мовної особистості**, що є єдністю „пізнавальних, емоційних та мотиваційних властивостей, що забезпечують мовну компетенцію людини як носія певного національно-культурного простору” [3]. Мовна особистість – це суб'єкт, мова якого надзвичайно точно та чітко відображає культурну спадщину

свого народу, „що проявляється у вербальних і позалінгвальних елементах комунікації чи мовних стереотипах” [3].

Національно-культурний компонент також розглядається в лінгвістиці як внутрішня форма мовлення, як концентроване вираження культурного контексту, чи як частина концептосфери мови [5, с. 73]. Культурна специфіка також „передбачає відповідність мовної одиниці елементу менталітету, духовної культури спільноти, його віруванням, традиціям та умовам життя” [4, с. 28].

Детальніше зупинимося на значенні поняття національної специфіки. Національна специфіка, тобто наявність специфічних ознак мовних одиниць, здатна експліцитно чи імпліцитно відображати інтралінгвістичні (фонетичні, лексичні, граматичні та стилістичні аспекти) та екстралінгвістичні (соціальні, історичні, культурні, психологічні та етнічні факти) особливості, що притаманні носіям мови тієї чи іншої спільноти [4, с. 29]. Не варто забувати і про соціальну роль мови, що полягає в тому, що мова існує лише в колективній та індивідуальній мовній свідомості. Мовний колектив, з одного боку, та індивідуум, з іншого боку, є носіями культури в мові [5, с. 73].

Культурна своєрідність кожного народу відображається шляхом вивчення інформації, закодованої в концептах, яка, вербалізуючись у мові, розкриває зафіксовані у свідомості людини стереотипні уявлення про навколишню дійсність. Дослідження засобів вербалізації лінгвокультурних концептів дозволяє виявити національно-культурну специфіку певного мовного колективу та відобразити особливості його мислення. Наприклад, у ході дослідження особливостей вербалізації концептів SUCCESS і FAILURE було встановлено, що дані ментальні утворення, з одного боку, сформувались в свідомості носіїв англійської мови як онтологічно протилежні поняття, а з іншого, – як за змістом взаємопов'язані [9].

Питання дослідження мови в соціолінгвістичному аспекті було б неповним без розмежування таких понять, як власне соціолінгвістика (макросоціолінгвістика) та соціологія мови (мікросоціолінгвістика).

У межах *макросоціолінгвістики* розглядаються зв'язки між мовою та суспільством з метою покращити розуміння структури

мови та особливостей її функціонування у суспільстві. Тобто власне соціолінгвістика вивчає особливості суспільства через мовні засоби [25, с. 12]. Метою *мікросоціолінгвістики* (соціології мови) є виявлення дієвих способів вивчення соціальної структури завдяки мові. Отже, соціологія мови вивчає суспільство у його зв'язку з мовою [25, с. 12].

У межах соціолінгвістичного аспекту вивчення мови розрізняють такі основні підходи, як підхід лінгвістичних властивостей (*the linguistic feature approach*), підхід лінгвістичної (мовної) ситуації (*the linguistic situation approach*), „соціально реалістичний” підхід (*the „socially realistic” approach*), підхід соціології мови (*the sociology of language approach*).

У центрі вивчення **підходу лінгвістичних властивостей** – відмінності у межах різних варіантів англійської мови. Цей напрямок дослідження мови ґрунтується на традиціях європейської діалектології та лексикографії, а також вивченні мовних різновидів загалом [26, с. 5–6].

Найвідомішими представниками цього підходу є Пітер Трагіл (Peter Trudgill), Джен Ханна (Jean Hannah), Дженні Чешир (Jenny Cheshire). Значна частина досліджень у руслі лінгвістичних властивостей присвячена вивченню афро-американського мовлення, особливо його фонетичних аспектів

Підхід лінгвістичної (мовної) ситуації використовують при дослідженні мовної ситуації у різних регіонах використання мови. Цей підхід вимагає аналізу „*inter alia*” – історичного розвитку мовної ситуації, враховуючи розподіл мови на певній території на регіональному, соціальному та функціональному рівнях, а також мовної політики та ставлення мовців [26, с. 6–7].

„Соціально реалістичний” підхід асоціюється переважно із працями Брая Б. Кашру (Braj B. Kashru). У такому аспекті розглядаються особливості поширення англійської мови у культурно різноманітному оточенні та його вплив на мову та літературу [26, с. 7].

У **підході соціології мови** досліджують питання, пов'язані з мультикультуралізмом, етнічністю, ідентичністю, а також вивчають зв'язки мови та релігії, мови та освіти [26, с. 7–8].

Найвідомішим представником, що працює у цьому руслі, є Джозуа Фішман (Joshua A. Fishman) [13], який розглядає мову не

як ізольоване явище, а досліджує взаємовплив динаміки мови та суспільства.

Дослідження мовних ознак у соціолінгвістичному аспекті здійснюється і у напрямку вивчення *соціальних діалектів*. Термін „діалект” вживається для позначення відмінностей у мовленні, що різняться згідно соціальних груп чи класів. Соціальні діалекти, на відміну від регіональних, існують у межах соціальних груп та залежать від таких факторів, як соціальний клас, релігія, етнічність [25, с. 46–47]. До соціальних діалектів також відносять і афро-американське мовлення [16, с. 116; 25, с. 47].

Отже, у межах соціолінгвістичних досліджень мова розглядається як засіб відображення культурних особливостей певного соціуму. У свою чергу, дослідження мови як соціокультурного феномену повинно ґрунтуватися на тих теоріях і підходах, які безпосередньо опираються на взаємозв'язок мови та культури.

Результати дослідження вказують на перспективність вивчення мовної картини світу певного лінгвокультурного колективу. У цьому контексті, актуальними видаються і наукові розвідки, присвячені вивченню мовних особливостей певних соціальних діалектів.

Список літератури

1. Булатецька Л. І. Теорія і теоризація у лінгвістиці : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. І. Булатецька. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 176 с.

2. Гоца Н. Етнічні та расові фактори у формуванні афро-американської мови та проблеми її розуміння мовцями іншої раси та культури / Н. М. Гоца // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова : зб. наукових праць / за ред. А. В. Корольової. – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 3. – С. 31–35. – (Серія № 9).

3. Засекіна Л. Мовна особистість в сучасному соціальному просторі [Електронний ресурс] / Л. Засекіна. – режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=76&c=1839>. – (08.08.2010).

4. Иванова С. В. Лингвокультурологический аспект исследования языковых единиц: дис. ... доктора филологических наук : 10.02.19 / Иванова С. В. – Уфа, 2003. – 365 с.

5. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : ИТДГК „Гнозис”, 2002. – 333 с.

6. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – М. : Издательский центр „Академия”, 2001. – 208 с.

7. Николаенко С. В. „Жизнь” художественного текста в культуре (методический аспект) / С. В. Николаенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского : сб. научных трудов. – Симферополь, 2007. – Т. 19 (58). №1. – С. 93–96.

8. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика: Теория, проблемы, методы / А. Д. Швейцер. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 174 с.

9. Щербина С.М. Концепти SUCCESS та FAILURE в асоціативно-образній системі англомовних паремійних одиниць / С.М. Щербина // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка : зб. наук. пр. / редкол. : Олег Семенюк [та. ін.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 104 (2). – С. 294–298.

10. Brym Robert J. Sociology: your compass for a new world, the brief edition / Robert J. Brym, John Lie. – Wadsworth Cengage learning, 2010. – 565 p.

11. Coates J. Women’s friendship, women’s talk / Jennifer Coates // Gender and discourse / edited by Ruth Wodak. – SAGE Publications, 1997. – P. 245–263.

12. Fasold R. Some Linguistic Features of Negro Dialect / Ralph Fasold // Black American English : its Background and its usage in the schools and in literature / edited and introduced by Paul Stoller. – A Delta Original, 1975. – P. 49–83.

13. Fishman J. A. Language and Ethnic Identity / Joshua A. Fishman. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 468 p.

14. Fowler R. Literature as Social Discourse: the Practice of Linguistic Criticism / Roger Fowler. – Bloomington : Indiana University Press. 1981. – 215 p.

15. Giddens A. Introduction to sociology / Anthony Giddens. – W.W. Norton & Company, 1991. – 974 p.

16. Haviland W. A. Cultural Anthropology: The Human Challenge / William A. Haviland, Harald E. L. Prins, Bunny McBride, Dana Walrath. – Wardsworth cengage learning, 2010. – 444 p.
17. Hawthorn J. Studying the Novel / Jeremy Hawthorn. – New York : Oxford University Press., , 2001. – 184 p.
18. Kramasch C. Language and Culture / Claire Kramasch. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 134 p.
19. Mphande L. Naming and Linguistic Africanisms in African American Culture / Lupenga Mphande // Selected Proceedings of the 35th Annual Conference on African Linguistics / edited by John Mugane. – 2006. – P. 104–113.
20. Risager K. Language and culture / Karen Risager. – Multilingual Matters, 2006. – 212 p.
21. Smith V. Self-discovery and authority in Afro-American narrative / V. Smith. – Harvard University Press, 1987. – 167 p.
22. Stark R. Sociology / Rodney Stark. – Wadsworth Publishing Company, 1996. – 711 p.
23. Stoller P. Black American English: its Background and its Usage in the Schools and Literature / Paul Stoller. – New York : A Delta Original, 1978. – 238 p.
24. Thornborrow J. The Sociolinguistics of Narrative / Joanna Thornborrow, Jennifer Coates. – John Benjamins Publishing Company, 2005. – 282 p.
25. Wardhaugh R. An Introduction to Sociolinguistics / Ronald Wardhaugh. – Wiley Blackwell, 2010. – 450 p.
26. Wolf Hans-Georg. World Englishes: A Cognitive Sociolinguistic Approach / Hans-Georg Wolf, Frank Polzenhagen. – Mouton de Gruyter, 2009. – 278 p.
27. Zanden J. W. Vander. Sociology, the core / James W. Vander Zanden. – McGraw Hill, Inc, 1993. – 116 p.

КОНТРАСТ У ТЕКСТІ І ДИСКУРСІ

Стаття присвячена проблемі контрасту у тексті та дискурсі. На матеріалі праць вітчизняних та іноземних лінгвістів простежено історію дослідження контрасту. З'ясовано його логіко-філософську основу, яку складають поняття відмінності, протилежності, суперечності.

Ключові слова: *контраст, текст, дискурс, відмінність, протилежність, суперечність.*

Стаття посвящена проблеме контраста в тексте и дискурсе. На материале отечественных и иностранных лингвистов прослежена история исследования контраста. Установлено его логико-философскую основу, которую составляют понятие различия, противоположности, противоречия.

Ключевые слова: *контраст, текст, дискурс, различия, противоположности, противоречия.*

The article deals with the problem of contrast in text and discourse. The history of the study of contrast is considered on the works of domestic and foreign linguists. The logical and philosophical basis of contrast is shown through the concepts of difference and contradiction.

Key words: *contrast, text, discourse, the concept of difference, contradiction.*

Завдання статті – дослідити феномен контрасту у тексті та дискурсі, з'ясувати його логіко-філософську основу. Розв'язання поставленого завдання потребує огляду теоретичних праць вітчизняних та іноземних науковців у лінгвістиці.

Складна і розмаїта система сучасних художніх засобів, яка є безпосереднім відображенням пізнання людиною світу через кореляцію протилежностей, висуває на перший план лінгвопоетику контрасту, як форму й принципи його аналізу. Тобто, студії “тематично-стилістичних характеристик використання окремого художнього прийому у творі” [17, с. 8] (а контраст не є винятком) здійснюються в межах аналізу художнього тексту або дискурсу з різноманітних позицій, що передбачає рівночасне вивчення їхніх мовних, мовленнєвих і змістових сторін. А це, без сумніву, релевантно для студій контрасту в тексті й дискурсі як маркера індивідуально-авторського світорозуміння.

Текст і дискурс займають провідні позиції в наукових розвідках гуманітарної парадигми знання починаючи з 70-х років ХХ століття. Виходячи за межі свого тлумачення як вербальної комунікації ці поняття розвивають міждисциплінарні межі сучасних наукових досліджень.

У структурній парадигмі дискурс стає популярним через його часткове ототожнення з текстом і часткову взаємозалежність, що складає певну єдність: дискурс + текст. Коли йдеться про дискурс, то передусім мається на увазі спосіб організації мовленнєвої діяльності, графічним вираженням якого є текст, який з другої половини ХХ ст. досліджується у рамках нового напрямку – текстолінгвістики. Визначаючи лінгвістичні закономірності організації тексту, І.Р. Гальперін, О.І. Москальська і З.Я. Тураєва, напрацювали новий структурно-семантичний підхід. Проте наприкінці ХХ ст. дискурс постає уже як явище соціальне, як “мовлення, занурене в життя” [4, с. 137]. Саме тому дискурс часто ідентифікують як поняття близьке до функцій стилю [21, с. 38].

Водночас Е. Бенвеніст протиставляє дискурс системі. Він вважає, що “разом з реченням ми залишаємо зону мови як знакової системи і вступаємо у світ мови як знаряддя спілкування, відображення чого є дискурс” [6, с. 129–130]. Отже, дискурс можна визначити як складне комунікативне явище, яке містить окрім тексту ще й позамовні чинники, потрібні для свого конституювання та розуміння. Як влучно зауважив В.З. Демьянков, у “латинській мові *discursus* – це поняття на позначення дії, а *textus* – результату дії” [12, с. 49].

Вивчення дискурсу з позицій когнітивної лінгвістики [4; 12; 14], та ін.) розширило можливості його аналізу – зокрема, шляхом залучення ментальної сфери мовної особистості. Завдяки цьому дискурс виступає як об’єкт, що містить у собі окрім вербально актуалізованого тексту й інші змістові сфери – наприклад, історичну, культурологічну, філософську, етнічну інформацію тощо. У той самий час зарубіжна традиція вивчає формальні ознаки і структуру дискурсу, закони його творення [9; 24; 26; 27] та ін.

Проте наприкінці ХХ століття коло інтересів мовознавців розширилося за рахунок історичного контексту, в якому мова

розвивається та функціонує. В якому б ракурсі не велося дослідження (лінгвофілософія, семіотика, риторика, герменевтика, поетика тощо), всюди спільною одиницею виступає дискурс, хоча й розуміється він різними науковими школами по-різному. Дискурс існує як процес спілкування та наукового розмірковування, як політичний виступ і як художній твір, тому комунікативні характеристики дискурсу та його функції в суспільній практиці стали предметом численних наукових дискусій [13; 12; 20; 25; 30] та ін.

Проблема визначення дискурсу продовжує бути актуальною як для лінгвістики, так і для філософії. Її виключна важливість пов'язана ще й з конституюванням нової парадигми лінгвістичних знань – **когнітивно-дискурсної**, яка відбиває раціональний синтез двох напрямів – когнітивного і комунікативного (фактично – дискурсного/мовленнєвого). На тлі комунікативної природи дискурс припускає безліч своїх вимірів: з позицій прагмалінгвістики, психолінгвістики, лінгвостилістики, а також у когнітивно-семантичному, лінгвокультурологічному і соціолінгвістичному ракурсах [13, с. 14]. Щодо мовного матеріалу та лексико-граматичної тканини тексту, учасників спілкування та способу спілкування вимальовуються іманентно-лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагмалінгвістичний підходи до його інтерпретації.

Відсутність загальновизнаного тлумачення дискурсу та існування багатьох думок щодо його кореляції з текстом зумовило появу декількох концепцій дискурсу. Домінантне питання, яке постає в ході дискусії про сутність тексту і дискурсу, безпосередньо пов'язане з визначенням їхніх відмінностей. Текст традиційно розглядається як система знаків чи структура, яка організує колективну систему значень – смисл. Текст як форма фіксації знань про світ та як джерело дослідження таких знань є вже давно осмислений лінгвістикою тексту та когнітивною лінгвістикою. Текст визначається як цілісна знакова форма організації мови [20, с. 36], семіотичний простір [14, с. 73], комунікативна дія [7, с. 39]. І. Р. Гальперін визначає текст як мовленнєвий твір, який є завершеним, об'єктивованим у вигляді писемного документа, літературно опрацьований залежно від типу документа, твір, що складається з надфразових єдностей [11, с. 18].

Тенденція до розширеного усвідомлення дискурсу призвела до того, що й текст виходить на дещо інший рівень, збагачуючи не тільки своє значення, а й сферу свого функціонування. Проблема тексту вирішується тепер на перетині лінгвістики, літературознавства, поетики та семіотики. Текст перестає відображати дійсність, а виступає способом відтворення нової. Саме текст стає об'єктом дослідження та – на відміну від літературного твору, який Р. Барт називає класикою, – текст є авангардом [24, с. 286].

Багатоаспектність дискурсу зумовила множинність його тлумачень і швидку еволюцію – як, наприклад, тезу про те, що з “семіоаналізом” тексту споріднений психоаналіз дискурсу [10, с. 322], оскільки останній позначає будь-який процес говоріння, включаючи мовця та слухача разом з бажанням першого впливати на другого [28, с. 17]. Впливати певним чином на читача допомагає така риса сучасного англійськомовного художнього дискурсу, як розмаїття художніх прийомів, акцент не на тому, що сказано, а як сказано. Відсутність певного лінійного сюжету, традиційних характеристик головних героїв, жанрової конкретики, авторської присутності замінюється нелінійністю, плюралістичністю, синтезом жанрів, авторською маскою, грою тощо. Така ацентричність впливає не на свідомість адресата, а на під- та несвідоме, роблячи аналіз сучасних англійськомовних художніх текстів схожим на психоаналіз.

Дискурс постсучасності – явище еkleктичне та дискретне, яке виступає як процес конструювання знаків. Текст у цьому випадку – структура відкрита, про що свідчить його здатність вбирати в себе інші тексти. Нині текст актуалізує свій семіотичний потенціал і розглядається як знакова система чи структура, яка організує сукупну систему значень. Завдання дискурсу – реалізувати функцію смислотворення, втілити сталі форми в рухомі, відобразити етноспецифіку текстів у якій контрасту відводиться вагома поліфункційна роль.

Здійснюючи екскурс в історію дослідження контрасту, зазначимо, що поняття відмінності, протилежності, протиріччя, які складають логіко-філософську основу контрасту, використовувалися ще в античній філософії. З давніх часів мислителі і художники відзначали, що у мистецтві важливу роль

відіграють прийоми контрасту (Арістотель), “протиставлення, опозиційність” (Августин), “колізія” (Г.В. Гегель). Контраст є одним із фундаментальних композиційно-стилістичних принципів організації мовлення у художньому тексті [8, с. 5]. Його відносять до прийомів і водночас характеризують як принцип. У зв’язку з нерівномірністю дослідження феномену контраст виникає потреба простежити розвиток логічної структури поняття “принцип контрасту”. На такій основі можна мотивувати і його конкретизацію як принципу образного контрасту, і його закономірний характер дієвості в англійськомовному художньому дискурсі.

Як філософська категорія *контраст* – одна із сторін діалектичного протиріччя, є джерелом розвитку усіх предметів, явищ, процесів у природі, мисленні, а також у мові, відбиваючи спосіб існування мовних одиниць. У мові протиставлення подане в термінах опозиція, контраст, контрастивність. За Т. ван Дейком, “нова інформація, зазвичай, буває у кінцевій позиції, а відхилення від цієї умови можна використати для вираження контрасту, порушення контекстуальних сподівань, тобто для позначення локального значення” [9, с. 45].

Для розвитку логічної структури поняття *принцип контрасту* потрібно вдатися до двох основних взаємопов’язаних між собою напрямів. По-перше, контраст віддавна пов’язують з найзагальнішою значимістю антитези, протилежності, протиставлення. А по-друге, контраст в лінгвальному трактуванні невід’ємний від системи відповідних мовних і мовленнєвих засобів. Їх інколи називають сигналами контрасту [1, с. 216].

Загально визнаною є багатоаспектність контрасту, яка утім не відміняє доцільності упорядкованого аналізу логічної структури цього поняття. Основні аспекти контрасту характеризують за трьома напрямками. Один з них полягає в тому, що вчені прагнуть зосередити аспекти в об’ємному родовому понятті, визначаючи контраст як вид фігури або вид зв’язку: це “фігура мовлення, яка перебуває у протиставленні лексико-фразеологічних, фонетичних, граматичних одиниць, які втілюють контрастне сприйняття дійсності” [2, с. 12]. У такому ж плані “контраст характеризується як зв’язок між явищами, поняттями, мовними одиницями, а саме:

відношення протилежності; відношення протипоставленості” [15, с. 20]. При цьому розкривається двостороння сутність поняття контраст: наявність як плану змісту (зв’язки протилежності), і плану вираження (зв’язки протипоставленості).

Інший напрям характеризується тим, що, в інтерпретації контрасту наголошується цілісна динаміка. Контраст виступає як частина (елемент, компонент) у складі художнього тексту як цілого, і водночас сам контраст володіє складною формою. “Це один з елементів, який складає якісну систему стильового і структурного порядку” [8, с. 120]. Контраст являється “структурно-семантичним компонентом композиційного й естетичного рівнів художнього тексту. У такому випадку семантичною домінантою контексту є протиставляння, пов’язане із контрастним сприйняттям дійсності автором-письменником. Під контрастом у цьому випадку розуміємо такий спосіб розгортання мовлення, який лежить у площині динамічного протиставляння змістово-логічних і структурно-стилістичних планів викладу” [23, с. 133]. “Контраст, виступаючи способом світосприйняття і важливим змістовим компонентом тексту, представляє собою систему розмаїтих зображально-виразових засобів” [там само].

Останній напрям визначається як спосіб, що тяжіє до функційної дефініції – звідси його тлумачення як виду засобів, наприклад, засобів висунення: “В рамках теорії декодування до засобів висунення відноситься поряд з конвергенцією стилістичних прийомів (тобто використанням поєднання декількох прийомів), повтором, щепленням (тобто неодноразовим повторенням подібних зображально-виразових засобів у схожих позиціях), оманливим очікуванням також контраст” [3, с. 84].

З позиції логіко-філософської основи, контраст тісно пов’язаний з поняттям опозиції (*від лат. oppositio - протиставляння*) – зіставлення з ознакою відмінності, протилежності. За філософським визначенням протилежності будь-яка категорія починає розвиток з тотожності, переходячи у відмінність і, далі, у протилежність і суперечність.

Словом, контраст не можна розглядати ізольовано від тотожності і подібності, бо він є максимально вираженою, істотною відмінністю однорідних предметів (явищ, ознак, дій),

особливе поєднання загальних моментів і діаметрально протилежних відмінностей [8, с. 26].

Сучасні нейрофізіологічні студії доводять, що контраст використовують як засіб пізнання на свідомому рівні, де психофізіологічні передумови контрасту як лінгвокогнітивного принципу полягають у функційній асиметрії головного мозку і своєрідності обох півкуль стратегії подвійного пошуку [8, с. 12]. Практично не існує жодної галузі науки, в якій би не застосовувались, як дослідний прийом: бінарні опозиції та дихотомічні контрасти. Так, методологічна універсальність бінарної опозиції пояснюється її узгодженістю з ключовою засадою розвитку об'єктивного світу і пізнання – принципом протиріччя, одночасного взаємопроникнення і взаємовиключення протилежних сторін предметів і явищ.

Відповідно до діалектичного закону єдності та боротьби протилежностей, метод бінарної опозиції передбачає не тільки контрастне протиставлення її крайніх членів, але й їхнє посередництво і доповнюваність, а також нейтралізацію і синтез. Т.Г. Бочіна відзначає, що, хоча в еволюційному аспекті розвиток людської ментальності є рух від дуальної (double-natured - двоїстої) моделі до градуальної, проте бінарні коди не втрачають своєї актуальності [8, с. 16].

Виявлені аспекти логічної структури поняття контраст виявляються похідними від двох головних властивостей цього феномену: від його багатовимірності і від розмаїття репрезентацій. Вказані аспекти доповнюють один одного. Багатовимірність контрасту і впорядкованість його виявів провадить до статусу принципу, у зв'язку з чим подається така дефініція: “принцип контрасту – основна форма сприйняття й відображення дійсності”. З цим пов'язано прагнення визначати контраст (на матеріалі художнього тексту) як принцип і “тенденцію людського розуму в стилістичному опрацюванні” [5, с. 194], бо він ґрунтується на закономірностях людського сприйняття і пізнання дійсності.

Отож, з урахуванням викладеного, доходимо висновку, що *контраст* є складним, багатоаспектним міждисциплінарним поняттям. Лінгвальне розуміння контрасту не може бути повним і адекватним без розгляду його логіко-філософської основи, яку складають поняття “опозиція”, “протиставлення”, які, для

прикладу, у художньому тексті реалізується на основі принципу контрасту. Проте, феномен контрасту не є однозначним для сучасного мовознавства і потребує подальшого дослідження.

Список літератури

1. Азнаурова Э. С. Очерки по стилистике слова / Э. С. Азнаурова. – Ташкент : ФАН, 1973. – 405 с.
2. Андреева Г. В. Языковое выражение контраста и его стилистические функции в художественной прозе (на материале английского языка): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Андреева Г. В. – Л., 1984. – 184 с.
3. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1981. – 295 с.
4. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.
5. Балли Ш. Французская стилистика Ш. Балли / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с.
7. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
8. Бочина Т. Г. Контраст как лингвокогнитивный принцип русской пословицы: дис. ... доктора филологических наук : 10.02.01 / Бочина Т. Г. . – Казань, 2003. – 449 с.
9. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация : Пер. с англ. / сост. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова; вступ. ст. Теун А... ван Дейк., Язык. Познание. Коммуникация :– М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
10. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1998. – 768 с.
11. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. Учебник. – 3-е изд. – М. : Высш. школа, 1981. – 334 с.
12. Демьянков В. З. Лингвистическая интерпретация текста : Универсальные и национальные (идиоэтнические) стратегии / В. З. Демьянков // Язык и культура : Факты и ценности. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – С. 309–323.

13. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 389 с.

14. Кубрякова Е. С. О понятиях места, предмета и пространства / Е. С. Кубрякова // Логический анализ языка. Языки пространств / отв. ред. : Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина. – М. : Языки русской культуры, 2000. – 448 с.

15. Кузнецова А. В. О концептуальной основе лирического универсума / А. В. Кузнецова // Концептуальные проблемы литературы : художественная когнитивность : Материалы Межд. научн. конф. – Ростов н / Д : Изд-во РГПУ, 2006. – С. 96–102.

16. Купина Н. А. Смысл художественного текста и аспекты лингвосмыслового анализа / Н. А. Купина – Красноярск : Изд-во Красноярского ун-та, 1983. – 160 с.

17. Липгарт А. А. Основы лингвопоэтики / А. А. Липгарт. – М. : КомКнига, 2006. – 168 с.

18. Москальская О. И. Грамматика текста / О. И. Москальская. – М., 1981.

19. Одинцов В. В. Стилистика текста / В. В. Одинцов. – М. : Наука, 1980. – 262 с.

20. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монографическое учебное пособие. / Е. А. Селиванова – К. : Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с.

21. Степанов Ю. С. Альтернативный мир : дискурс, факт и принцип причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 века. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 231–240.

22. Тураева З. Я. Лингвистика текста : структура и семантика / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.

23. Чмыхова Н. М. О речевых приемах реализации контраста / Н. М. Чмыхова, Л. В. Баскакова // Проблемы экспрессивной стилистики. – Ростов н / Д., 1992. – С. 131–135.

24. Barthes R. An Introduction to the Structural Analysis of Narrative / R. Barthes // New Literary History. – № 6. – 1975. – P. 237–272.

25. Fairclough N. Introduction / N Fairclough. // Critical Language Awareness / ed. by Fairclough N – Harlow, Essex; England; N. Y. : Longman, 1992. – 343 p.

26. Jackson T. E. Literary Interpretation and Cognitive Literary Studies / T. E. Jackson // Poetics Today. – 2003. – Vol. 24. – № 3. – P. 191–205.

27. Jameson F. Postmodernism or the Cultural Logic of Capital / F. Jameson. // *New Left Review*, 1984. – 146 p.

28. Kristeva J. The Novel as Polilogue / J. Kristeva // *Desire in Language. A Semiotic Approach to Literature and Art* / ed. Leon S. Roudiez. – Oxford : Basil Blackwell Ltd., 1980. – P. 17–20.

29. Riffaterre M. The Stylistic Function / M. Riffaterre. – *Proceedings of the 9th Intern. Congr. of Linguistics* / ed. by Lunt. Cambr. Mas., 1964. – 198 p.

30. Smith C. S. Modes of Discourse. The Local Structure of Text / C. S. Smith – Cambridge : CUP, 2003. – 320 p.

**ДО КОНЦЕПТУАЛЬНО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО
РОМАНУ**

Стаття розглядає особливості контекстуально-інтерпретаційного та кількісного аналізів як методів обробки даних дослідження.

Ключові слова: *контекстуально-інтерпретаційний аналіз, кількісний аналіз, діалогічне мовлення.*

Статья исследует особенности контекстуально-интерпретационного и количественного анализов как методов обработки данных исследования.

Ключевые слова: *контекстуально-интерпретационный анализ, количественный анализ, диалогическая речь.*

The article researches the contextual-interpretation and quantitative analyses peculiarities as the methods of research data processing.

Key words: *contextual-interpretation analysis, quantitative analysis, dialogic speech.*

Етап обробки даних дослідження полягає в застосуванні методики контекстуально-інтерпретаційного та кількісного аналізів.

Метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу будується на досвіді, знаннях та інтуїції дослідника. «За допомогою інтерпретації відбувається суб'єктивне пізнання об'єктивного світу» [1]. Контекстуально-інтерпретаційний аналіз суб'єктивний і передбачає зв'язок науки з природним сприйняттям художнього твору.

«Специфічні задачі інтерпретації впливають з її природи. Спочатку твір піддається інтерпретації для того, щоби правильно зрозуміти його суть і зміст, які в нього вкладені» [1]. Читач стежить за героями, аналізує їх вчинки, поведінку, відносини, події тощо.

«На наступному етапі усвідомлення суті твору виникає сприйняття, при якому читач починає розуміти мотиви вчинків персонажів, їх внутрішній світ» [1].

За допомогою контекстуально-інтерпретаційного аналізу діалогічного мовлення романів можна визначити: суб'єкт, мету,

спрямованість акту, психічний стан мовця, різницю в статусах адресанта й адресата, ставлення до мовленнєвого контексту, засоби вираження СМ, результат впливу висловлення, інтенціональність, умови проведення комунікації, успішність сприйняття, вік, стать, соціальне становище комунікантів, світобачення, інтонацію, можливі мовленнєві маніпуляції, стратегії і тактики (кооперативна / некооперативна стратегія, самопрезентація, емоційне настроювання тощо).

Окремі компоненти можуть не відігравати суттєвої ролі в дослідженні висловлення, яке містить СМ.

Отже, для вивчення когнітивно-комунікативної специфіки СМ використовується метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, що дозволяє виявити аксіологічний (оцінний) складник висловлення, а також з'ясувати мотиви та цілі мовця. Проілюструємо це на прикладах:

“I shall never forget you.”

“Nor I. Write to me.”

“I shall always come back if you want.”

“Never doubt it. Get well, Melissa, you must get well. I’ll wait for you. A new cycle will begin. It is all there inside me, intact. I feel it.”

The words that lovers use at such times are charged with distorting emotions. Only their silences have the cruel precision which aligns them to truth. We were silent, holding hands. She embraced me and signaled to the driver to set off [3, с. 295].

Головний герой роману «Александрійський квартет» прощається зі своєю подругою та коханкою Мелісою, яка тяжко хвора і їде на лікування. Різниця статусів у діалозі не відіграє значної ролі. Репліки Дарлі позначені дружнім тоном і підбадьорливими нотами. Мотивом задушевної бесіди слугує усвідомлення тяжкої хвороби дівчини, ціллю – підбадьорити та вселити надію в співрозмовника. Засобами впливу комунікантів один на одного виступають обіцянки, обіцянки-погодження, погодження (*-I shall never forget you, -Nor I; -I shall always come back, -Never doubt it*). Хід розмови відзначається тактикою підтримки, взаєморозумінням та погодженістю. В діалозі визначається кооперативна комунікативна стратегія (неконфліктне спілкування).

They were down on the slip waiting for me. Balthazar waved his stick cheerfully. He was dressed in white trousers and sandals and a coloured shirt, and sported an ancient yellowing Panama hat.

“The first day of summer”, I called cheerfully.

“You’re wrong”, he croaked. “Look at that haze. It’s altogether too hot. I’ve betted Clea a thousand piastres we have a thunder-storm by this afternoon.”

“He’s always got something gloomy to say”, smiled Clea.

“I know my Alexandria”, said Balthazar [3, с. 1406].

Бальтазар та Дарлі розмовляють про погоду – типова тема для англійців. Дарлі захоплюється першим літнім днем. Бальтазар не погоджується з таким позитивним настроєм товариша. Він стверджує, що незабаром почнеться буря. Ціллю мовця виступає прагнення зіпсувати настрій співбесідника, тут проявляється натура і психічний стан Бальтазара: частковий песимізм, реалістичність і прозорливість у всьому. Діалог характеризується некооперативною стратегією (заперечення думки співрозмовника) і стратегією емоційного впливу.

Narouz was in a doze. They sat for a while talking in whispers. “Then he must really die?” asked Nessim sadly, “without his mother?” It seemed to him an added burden of guilt that it was through his agency that Leila had been forced to leave. “Alone like this.” Balthazar made a grimace of impatience. “It is amazing he’s alive at all still”, he said.

“And there is absolutely nothing...” Slowly and gravely Balthazar shook that dark intelligent head. Nessim stood up and said: “Then I should tell them that there is no hope of recovery. They will want to prepare for his death.”

“Do as you wish.”

“I must send for Tobias the priest. He must have the last sacraments – the Holy Eucharist. The servants will know the truth from him.”

“Act as seems good to you”, said Balthazar dryly, and the tall figure of his friend slipped down the staircase into the courtyard to give instructions [3, с. 1076].

Коли трапилося нещастя в сім’ї Нессіма (його брат Наруз помирав), Бальтазар виявив не тільки байдужість, а й нетерплячість. Комунікативна мета – показати непричетність до події, перекласти

відповідальність на іншого співрозмовника. Ціль байдужої реакції Бальгазара – небажання брати участь у ситуації, уникання відповідальності за можливі наслідки. Причиною нейтральності Бальгазара є стосунки співрозмовників, його світосприйняття і переконання. Інтонація реакції – нейтральна, суха (*said Balthazar dryly*). В діалозі використовуються фрази нейтрального змісту (*Do as you wish; Act as seems good to you*). Стратегія ведення комунікації – некооперативна.

Процедура пошуку СМ включає відбір комунікативної ситуації, визначення стратегій і тактик, цілей, намірів, мотивів, психічного стану мовця, стосунків співрозмовників, мовленнєвих засобів тощо.

Кількісний метод у лінгвістиці допомагає правильно організувати лінгвістичні спостереження, забезпечити точність, достовірність та надійність висновків. Існує кілька факторів, що зумовлюють доцільність застосовування кількісних методів при дослідженні мовних та мовленнєвих даних: дискретність одиниць; масовість мовних одиниць; повторюваність їх у висловлюваннях; можливість вибору певного елемента з ряду однорідних [2, с. 140]. Отже, за допомогою кількісного методу реєструється частота вживання певних одиниць на основі їх повтору.

Суть кількісного аналізу полягає в тому, що можна оперувати певними цифровими даними. Кількісний аналіз дає змогу встановити міру і ступінь вияву певного явища.

Можна виокремити етапи кількісної обробки даних розвідки. Вибір даного апарату обмірковується на початкових етапах дослідження. Після кількісної вибірки засобів вираження СМ у досліджуваних романах, результати розвідки підраховуються та узагальнюються у вигляді таблиць та діаграм. Завершивши частковий етап підрахунків даних (іменників, прикметників, прислівників, дієслів, модальних слів, модальних дієслів тощо), необхідно врахувати увесь масив даних.

Статистична обробка отриманих кількісних даних передбачає ранжування – вибудовування фактів у певній послідовності (найчастотніше вживання засобів вираження СМ – найменш частотне вживання засобів вираження СМ).

Математичні методи дають можливість довести, що отримані результати не випадкові і аргументовано підтвердити існування досліджуваних закономірностей.

Список літератури

1. Габбасова С. Х. Интерпретация и анализ – разграничение подходов [Электронный ресурс] / С. Х. Габбасова. – Режим доступа : www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Philosophia/67033.doc.htm.

2. Головин Б. Н. Язык и статистика / Б. Н. Головин. – М. : Просвещение, 1971. – 190 с.

3. Durrell L. The Alexandria Quartet [Electronic resource] / L. Durrell // Мультязыковой проект Ильи Франка. — 1470 p. — Access mode : http://www.booksbooksbooks.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=771:-20-&catid=1:english&Itemid=3.

**КВАНТИТАТИВИ ЯК ОЦІННІ ЧИННИКИ
КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕРАКЦІЇ**

(на матеріалі англомовного публіцистичного дискурсу)

Здійснено спробу проаналізувати природу квантитативів на матеріалі англомовного публіцистичного дискурсу. Розглянуто роль оцінної стратегії в реалізації прагматичних цілей аналітичної статті. Визначена функція квантитативних одиниць як інструментів актуалізації тактик позитивної/ негативної оцінки.

Ключові слова: *квантитативи, оцінна стратегія, тактика позитивної/ негативної оцінки, аналітична стаття, маніпулятивний вплив.*

Предпринята попытка осмыслить природу квантитативов на материале англоязычного публицистического дискурса. Рассмотрена роль оценочной стратегии в реализации прагматических целей аналитической статьи. Определена функция квантитативов в качестве инструментов актуализации тактик позитивной / негативной оценки.

Ключевые слова: *квантитативы, оценочная стратегия, тактика позитивной / негативной оценки, аналитическая статья, манипулятивное воздействие.*

The article deals with the interpretation of quantitative units in English publicistic discourse. The axiological strategy in the aspect of analytical article pragmatic objectives realization is being considered. The research gives the analysis of quantitative units functions within the tactics of positive and negative evaluation.

Key words: *quantitative units, axiological strategy, tactic of positive / negative evaluation, analytical article, manipulative impact.*

Науковий вектор сучасної лінгвістичної парадигми характеризується дослідженням проблем мови в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням. Антропоцентрична скерованість лінгвістичних учень підкреслює значущість мовленнєвої практики як лінгвальної реалізації результатів вивчення реального світу. Наразі значна увага лінгвістів приділяється прагматичному модусу комунікації, що надало якісно нового характеру лінгвістичним розвідкам та вивченню категорії квантитативності зокрема.

Публіцистичний дискурс розглядається значною когортою лінгвістів (Т. Г. Добросклонська, С. В. Бекетова, А. Д. Белова, А. Є. Журавльова, Г. В. Піменова, А. П. Чудинов), які емпатують валідність широкого спектру маркерів реалізації прагматичних аспектів. Квантитативні одиниці корелюють не лише з фактологічною стороною публіцистичного тексту, але водночас мають смислове та емоційне навантаження, сприяючи адекватній подачі тексту й успішному формуванню поглядів і соціальної поведінки реципієнтів.

Об'єктом дослідження виступають англомовні екстеріоризатори кількості, а предметом – аналіз їх дієвості та актуалізації в англомовному публіцистичному дискурсі. У наукових доробках, присвячених дослідженню категорії кількості, питання реалізації прагматики газетних статей, завдяки квантитативам, усе ще залишається лакунарним, що визначає новизну цієї статті. Вивчення прагматичних аспектів об'єкта окреслює мету та завдання нашого пошуку, а саме: ідентифікувати природу квантитативних одиниць і детермінувати залежність їх уживання від стилю та жанру.

Людина, унаслідок чуттєвого та раціонального пізнання матеріального світу, безперервно включає елементи дійсності в категорії та концептуальні схеми. Мова виступає постійним джерелом засобів матеріалізації об'єктивної кількості, закріплюючи за кожною з її субкатегорій власний ряд мовних знаків для вербалізації знань про кількість [2, с. 31]. Чільне місце серед полівекторних вербалізаторів кількості посідають числівники (*two girls, three birds*). У контексті мовленнєвої інтеракції вербалізатори точної кількості, як і інші мовні одиниці, модифікуються та набувають здатності номінувати апроксиматичну (*two or three days, about five boys*) або невизначену (*a drop of oil, plenty of sugar*) кількості [3, с. 16].

Унаслідок семантичних девіацій квантитативні одиниці (КО) позначають якісні ознаки реального світу, що об'єктивується у ряді фразеологічних одиниць (*fathoms deep in love, seven-leagued boots*). Вступаючи в комбінаторні відношення та зазнаючи стилістичного навантаження, КО, крім базових квантитативної, нумеральної та демензональної, виконують також функцію експресивності, ноїнуючи інтенції адресата й вербалізуючи його

вплив на поведінку адресата. У комунікативному модусі квантативи виступають ефективними актуалізаторами прагматичного заряду повідомлення. Використовуючи креативні резерви мови, її динамізм та адаптивність, КО виконують значну роль в омовленні досліджуваного дискурсу.

Жанр аналітичної оглядової статті (АОС) покликаний реалізувати основні інтенції публіцистичного дискурсу: цілеспрямований вплив на читача та формування певної реакції на конкретні явища й об'єкти дійсності. Домінуючий характер маніпулятивних стратегій пояснюється відсутністю безпосереднього зворотного зв'язку між адресатом та адресантом.

Валюативно-емотивний аспект повідомлення, безпосередньо співвідносячись із функцією впливу, розкриває сутність зв'язку публіцистичного дискурсу та аксіології. Оцінна стратегія, скеровуючи вибір квантитативних компонентів, реалізує маніпулятивні можливості повідомлення завдяки тактикам позитивної / негативної оцінки.

Категорії кількості та якості носять універсальний характер, оскільки якісні та кількісні особливості є взаємозалежними аспектами одного об'єкта реальної дійсності та формують певне відношення в суб'єкта [1, с. 87]. Квантитативні одиниці, завдяки своїй поліфункціональності та синкретизму, у ряді лексико-семантичних засобів репрезентують квантитативно-квалітативну семантику та виступають дієвим інструментом об'єктивзації оцінних тактик.

Діапазон вербальних одиниць звернення до гіпотетичного читача користується набором лексичних одиниць із домінантним нумеральним (числовим) компонентом. Числівники, як вербалізатори точних числових відношень, у контексті тяжіють до об'єктивзації характеристик предмета під певним кутом зору, одночасно виступаючи інструментом кількісних та якісних оцінок: *Dozens of protesters were injured and 100 police sought medical attention, with 61 being admitted to hospital (5), ... a total of 150 riot police and other officials had been injured, while 165 protesters had been injured, 109 of which required some kind of hospital treatment (9)*. Використання вербальних засобів із точним числовим значенням не лише апелюють до фактологічної

сторони повідомлення. Посилене використання нумеративів для оприлюднення кількості потерпілих з боку протестантів сприяє реалізації імплікованої негативної оцінки дій силових органів як представників закону серед громадян.

Актуалізатори приблизної кількості сприяють реалізації оцінних тактик завдяки «округленню» точної числової інформації з метою створити образ із необхідною конотацією: *As many as 100,000 demonstrators chased away police to make way for a rally in the centre of Ukraine's capital on Sunday (4), As about 200,000 pro-European protesters staged demonstrations in central Kiev for the fourth weekend in a row (8)*. Квантитативи із значенням апроксиматичної кількості «грають» на користь збільшення зазначеного точного числа, асоціюючись у когніції реципієнта із інтенсивністю росту невдоволення народу керівним урядом. Уживання КО приблизної кількості у цьому контексті створює позитивне відношення до людей, які вирішили вплинути на ситуацію шляхом масових протестів.

Серед лінгвальних репрезентантів кількості виокремлюється значна група маркерів невизначеної малої та великої кількості. На комунікативному рівні актуалізатори невизначеної кількості набувають яскраво виражених аксіологічних ознак і виступають ефективним інструментом реалізації прагматичних цілей АС.

Текст публіцистичної статті фіксує низку лексем на позначення паукальності: *Among the demonstrators are radical nationalists, some of whom have been pictured hurling Molotov cocktails and petrol bombs at riot police(7), Some protesters used gas, knives and smoke bombs against police lines (6)*. Парне використання лексем на позначення невизначено малої та великої кількості відносно учасників протестних акцій створює образ озброєних підручними засобами людей, які вирішили простояти професійно підготованим силовикам.

Квантитативні лексеми в комбінаторних відношеннях з іншими словами реалізують прагматичний заряд повідомлення. Актуалізатори невизначеної великої кількості формують потужний шар лексичних засобів для реалізації аксіологічних тактик АС: *After huge protests on Sunday, during which several hundred thousand people took to the streets of Kiev to call for the president's removal (9), This protest is now more than a pro-EU*

movement, ... with many activists seeing their cause as a fight against corruption (7). Маркери індефінітної кількості, ужиті для опису реакції українців на дії уряду та колишнього Президента України зокрема, сприяють формуванню негативного відношення реципієнта до відверто корумпованої правлячої верхівки держави на противагу позитивного образу маніфестуючих, які вимагають очищення адміністративних лав від нечесних політиків.

Лінгвальна категорія кількості, представлена полями точної, приблизної та індефінітної кількості та виражена широким спектром відповідними мовними одиницями. Поліфункціональність квантитативів у мові детермінує їх статус у мовленнєвій інтеракції як ефективного засобу реалізації комунікативних цілей. Одиниці із квантитативною семантикою, завдяки своїй синкретичності, здатні виражати як кількісні, так і якісні ознаки реферованих об'єктів, що, зокрема, сприяє реалізації оцінної стратегії та її тактик в аналітичних статтях. Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому вивченні поліфункціональності квантитативів та їх ролі в реалізації стратегій і тактик впливу на читача в межах публіцистичного дискурсу.

Список літератури

1. Баранова С. В. Кількісно-якісне словосполучення як результат категоризації об'єктів оточуючої дійсності / С. В. Баранова // Вісник СумДУ. Сер. «Філологічні науки». – 2007. – № 2. – С. 87–93.

2. Бялик В. Д. Семіотична природа лексичного квантора / В. Д. Бялик // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. «Філологічні науки (мовознавство)». – 2014. – № 1. – С. 29–33.

3. Швачко С. О. Екстеріоризація пізнавального процесу / С. О. Швачко // Засоби квантифікації : лінгвокогнітивні аспекти : монографія – Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – С. 14–21.

4. Associated Press in Kiev. Pro-EU Protesters Chase Police From Central Kiev [Electronic resource] / Associated Press in Kiev // The Guardian. – 2013. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/01/ukraine-protesters-police-kiev-independence-square-eu-rally>.

5. Grytsenko O. Ukraine Anti-Government Protests Street Battles [Electronic resource] / Oksana Grytsenko // The Guardian. – 2014. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2014/jan/20/ukraine-anti-government-protests-street-battles>.

6. Grytsenko O. Ukrainian Call For Yanukovich to Resign In Protests Sparked By EU U-turn [Electronic resource] / O. Grytsenko, S. Walker // The Guardian. – 2013. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/01/ukraine-largest-street-protests-orange-revolution>.

7. Morse F. Ukraine Protests: What exactly Is Going On In Kiev? [Electronic resource] / Felicity Morse // The Independent. – 2014. – Access mode: <http://www.independent.co.uk/news/ukraine-protests-what-exactly-is-going-on-in-kiev-9083107.html?origin=internalSearch>.

8. Traynor I. Ukraine Integration Pact On Hold As Brussels Vents Frustration [Electronic resource] / Ian Traynor // The Guardian. – 2013. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/15/ukraine-integration-on-hold-european-union>.

9. Walker S. Kiev Anti-Government Protesters Remain In Control In Parts of City [Electronic resource] / Shaun Walker // The Guardian. – 2013. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/02/kiev-anti-government-protesters-viktor-yanukovich>.

**СИНТАГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРИЙМЕННИКІВ ІЗ
ПІДКЛАСАМИ ІМЕННИКІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ПРОЗИ**

Досліджується лексична сполучуваність окремих прийменників сучасної німецької мови з лексико-семантичними підкласами іменників на матеріалі сучасної німецької прози. За допомогою дистрибутивно-статистичного методу встановлено, що найвищі показники інтенсивності сполучуваності спостерігаються між прийменником *unter* і іменниками на позначення символів, *in* та власними назвами країн, місцевостей, *bei* та іменниками на позначення процесів, *seit* та іменниками на позначення часу.

Ключові слова: лексична сполучуваність, лексико-семантичний підклас, інтенсивність сполучуваності, прийменник, іменник.

Исследуется лексическая сочетаемость отдельных предлогов современного немецкого языка с лексико-семантическими классами существительных на материале современной немецкой прозы. При помощи дистрибутивно-статистического метода установлено, что самые высокие показатели интенсивности сочетаемости наблюдаются между предлогом *unter* и существительными со значением символов, *in* и названием стран, местности, *bei* и существительными, обозначающими процессы, *seit* и существительными со значением времени.

Ключевые слова: лексическая сочетаемость, лексико-семантический подкласс, интенсивность сочетаемости, предлог, существительное.

The article investigates the compatibility of certain German lexical prepositions with lexical-semantic subclasses of nouns based on modern German prose. The research objective is to establish the most characteristic for Modern German prose unities of compound prepositions and different lexical-semantic groups of nouns by the implementation of the distributive and statistical methods. All prepositions were singled out by continuous sampling from the Duden dictionary. The total number of samples was 149 prepositions. Classification of selected nouns includes 30 subclasses. An important measure of compatibility, which provides the information on the degree of correlation of prepositions with subclasses of nouns, determines the degree of connection between the lexical units under study, or, in other words, the intensity. It has been proved that the highest rates of combinability are characteristic for intensity compatibility between a preposition “*unter*” and a noun denoting “character”, a preposition “*in*” and a noun of “proper

names”, “places”, a preposition “bei” and nouns denoting “processes”, a preposition “seit” and nouns denoting “time”. The reason for a high rate of combinability of prepositions with such groups of nouns lies in the following linguistic factors: polysemy of lexical units and their vague semantic boundaries, which result in various semantic connections. Prepositions with simple morphological structure have a greater number of syntagmatic relations than derivatives and complex prepositions. Thus, the ground for semantic compatibility of prepositions is their morphological structure. The main function of prepositions “an, auf, aus, durch, vor, in, hinter, über, von, mit, zu, für, bei”, which demonstrates statistical relationships, is to clarify the location of an object or a person in space, dynamics, to indicate time and action. The multifunctional characteristics of prepositions enable perception of spatial relationships in terms of time, condition, termination and others.

Key words: *lexical combinability, lexical-semantic subclass, intensity of combinability, preposition, noun.*

Лексична сполучуваність, під якою розуміється здатність слова поєднуватися в тексті з іншими словами, належить сьогодні до провідних проблем сучасного мовознавства. Це зумовлено насамперед тією важливою роллю, яку відіграє сполучуваність слів у описі та вивченні мовних явищ. Синтагматичне вираження інформації здійснюється шляхом розташування мовних одиниць у лінійній послідовності, таким чином, синтагматичні відношення реалізують головну – комунікативну – функцію мови [1, с. 73]. Питання дослідження синтагматичних відношень стає особливо актуальним при вивченні семантики такої службової частини мови, як прийменник, який зазнає впливу автосемантичних частин мови. Сполучуваність – синтаксична, лексична й семантична – завжди перебувала в центрі уваги дослідників [2; 3; 4], проте сполучуваність усього лексико-граматичного класу прийменників сучасної німецької мови із застосуванням методів статистичного аналізу ще не була об’єктом мовознавчих студій.

Для вивчення синтагматичних зв’язків між лексичними одиницями останнім часом широко використовуються статистичні методи, що надають висновкам певної доказової сили, а іноді дозволяють встановити такі закономірності сполучуваності слів, які неможливо розкрити іншими методами.

Завдання нашого дослідження – встановити за допомогою дистрибутивно-статистичного методу віднайти найбільш

характерні для художньої прози сучасної німецької мови сполучення прийменників з різними лексико-семантичними групами іменників. Усі прийменники відібрано методом суцільної вибірки зі словника Duden [6]. Загальна кількість досліджуваних прийменників склала 149 лексичних одиниць.

Матеріалом дослідження послужила вибірка із шести прозових творів сучасної німецької літератури (1-6). До вибірки включалися всі приклади вживання прийменників з іменниками з кожної п'ятої сторінки творів. Величина вибірки складає 95582 слововживання, кількість виписаних прикладів – 5138 сполучень (відносна похибка складає 1,2 %).

У ході дослідження ми розподілили всі іменники з вибірки на 30 підкласів на основі власної класифікації, яка частково базується на розподілі В.В. Левицького [3; с. 135–136]. Ми розглядаємо сполучуваність кожного окремого прийменника з різними підкласами іменників, оскільки попереднє опрацювання матеріалу показало, що прийменники значно відрізняються одне від одного своїми сполучувальними властивостями.

Важливим параметром сполучуваності, який інформує про ступінь взаємозв'язку прийменників з підкласами іменників, є сила зв'язку між досліджуваними одиницями, або, інакше кажучи, **інтенсивність**. Дані про інтенсивність зв'язку прийменників з різними підкласами іменників отримані за допомогою статистичних методів: критерію “хі-квадрат” та коефіцієнта взаємної спряженості Чупрова (див. [2, с. 32; 4, с. 94]). Величина коефіцієнта взаємної спряженості може коливатися від -1 до +1, тобто коефіцієнт може показувати як ступінь зв'язку ознак, так і “напрямок” їх спряженості [4, с. 82–83]. Отже, сума хі-квадрат указує на наявність або відсутність зв'язку, а коефіцієнт К – на силу цього зв'язку. Оскільки в нас сила зв'язку коливається в межах від 0,01 до 0,50, то зв'язки з величинами коефіцієнта К до 0,10 можна вважати слабкими, величини К від 0,11 до 0,20 свідчать про тісний зв'язок, а при К більше 0,21 зв'язки можна вважаються найбільш інтенсивними.

У результаті статистичного аналізу встановлено, що 10 прийменників зі 149 досліджуваних виявили “стандартні зв'язки” (за термінологією Л.В. Бистрової [2, с. 45]), тобто такі зв'язки, в яких емпіричні частоти вищі за теоретично очікувані величини з

підкласами іменників в обох позиціях. Зокрема, до десятки найбільш уживаних прийменників потрапили *in, auf, an, mit, zu, aus, von, über, bei, vor*, які за походженням визначаються як первинні й мають просту морфологічну будову. Вторинні прийменники *anhand, anstatt, jenseits, unweit, unterhalb, umwillen, oberhalb, wider, kontra, gen* вживались по одному разу, а такі, як *abseits, aufseiten, ausgangs, außer, beiderseits, beidseits, diesseits, eingangs, ennet, entlang, fern, gen, inmitten, lang, längs, längsseits, links, mang, nächst, nahe, nid, nördlich, nordöstlich, nordwestlich, ob, ober, östlich, rechts, seitlich, seitwärts, südlich, südöstlich, südwestlich, unfern, via, westlich, zunächst, zuseiten*, взагалі не зафіксовані у творах сучасних німецьких прозаїків. Це пояснюється впливом мовних чинників – вузькою семантикою ЛО, а також позамовних – стильовими, часовими чи територіальними обмеженнями вживання.

Статистичний аналіз дозволив установити типові синтагматичні зв'язки прийменників з іменниками в сучасній німецькій мові. Найбільше різноманіття сполучень з лексико-семантичними підкласами іменників спостерігається для таких прийменників: *in* (з 27 ЛСГ із 30 можливих), *auf* (23), *zu* (22), *mit* (21), *von* (20), *aus* (19), *an* (16), *für* (16), *vor* (15), *bei* (15), *über* (13), *ohne* (12), *durch* (12), *nach* (12). Найменша кількість лексичних зв'язків притаманна в основному прийменникам, які вживаються з родовим відмінком: *anhand* (1), *anstatt* (1), *binnen* (1), *halber* (1). Причиною високої сполучувальної активності прийменників з ЛСП іменників є такі мовні чинники, як багатозначність лексичних одиниць та нечіткість їхніх семантичних границь, унаслідок чого утворюються різноманітні смислові сполучення. Прийменники з простою морфологічною структурою володіють більшою кількістю синтагматичних зв'язків, ніж похідні та складні прийменники. Отже, активність сполучуваності зумовлюється семантикою прийменників, їх морфологічною структурою.

24 прийменники – *wegen, während, aus, bei, mit, nach, seit, von, zu, bis, durch, für, gegen, ohne, um, an, auf, hinter, in, neben, über, unter, vor, zwischen* – виявили статистично значущі зв'язки з ЛСП іменників. Найбільшу кількість таких зв'язків мають прийменники *mit* (9 зв'язків), *bei* (8), *von* (8), *in* (8), *aus* (7), *zu* (7), *für* (7), *auf* (7).

Найвищі показники інтенсивності спостерігаються між прийменником *unter* і іменниками на позначення *символів*, *in* та власними назвами країн, місцевостей, *bei* та іменниками на позначення *процесів*, *seit* та іменниками на позначення часу.

Основні функції найчастіше вживаних прийменників *an*, *auf*, *aus*, *durch*, *vor*, *in*, *hinter*, *über*, *von*, *mit*, *zu*, *für*, *bei*, які виявили статистично значущі зв'язки, уточнення локалізації предмета чи особи в просторі, динаміки руху, вказівка на час і дійових осіб. Багатозначність цих прийменників уможливило переосмислення просторових відношень у різні види часових, кондиціональних, фінальних та інших видів відношень.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Прийменники з простою морфологічною структурою володіють більшою кількістю синтагматичних зв'язків, ніж похідні та складні прийменники.

2. Найвищі показники інтенсивності спостерігаються між прийменником *unter* і іменниками на позначення *символів* ($\chi^2=327,38$; $K=0,26$), *in* та власними назвами країн, місцевостей ($\chi^2=402,16$; $K=0,29$), *bei* та іменниками на позначення *процесів* ($\chi^2=195,13$; $K=0,20$), *seit* та іменниками на позначення часу ($\chi^2=190,13$; $K=0,18$).

3. Інтенсивність сполучуваності зумовлена виключно мовними факторами: найбільш інтенсивно сполучаються ті лексичні одиниці, в значеннях яких є більше схожих семантичних компонентів.

Список літератури

1. Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики / Н. Алефиренко. – М. : Гнозис, 2005. – 412 с.

2. Бистрова Л.В. Вивчення синтагматичних зв'язків слів за допомогою статистичних методів //Л.В.Бистрова // Мовознавство. – 1978. – № 4. – С. 44–48.

3. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики / В.В. Левицкий. – К. : УМК ВО, 1989. – 155 с.

4. Носенко И.А. Начала статистик для лингвистов /И. А. Носенко. – М. : Высшая школа, 1981. – 157 с.

5. Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів /В. І. Перебийніс. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 172 с.

6. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – 3. Aufl. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1996. – 1816 S.

СПИСОК ХУДОЖНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **CHB Brückner Ch.** Frühling in Tessin. – Frankfurt am Main; Berlin; Wien : Verlag Uhlstein, 1983. – 160 S.

2. **EH Händler E.-W.** Kongreß. – München : DTV, 1998. – 346 S.

3. **GS Seidel G.** Die Aubergers. – Reinbeck bei Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1997. – 207 S.

4. **GW Wolff G.** Tote Oma. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 1997. – 199 S.

5. **PK Kurzeck P.** Kein Frühling. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 1993. – 361 S.

6. **PZ Zingler P.** Alles nur Tarnung. – Reinbeck bei Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1996. – 192 S.

**THE STATUS OF PROVERBS IN THE PARADIGM
OF SMALL GENRE TEXTS**

Розглядається статус прислів'їв англійської мови в парадигмі нетипових текстів. Фокусується увага на поверхневих та глибинних структурах прислів'їв, семантизуючих негативну оцінку.

Ключові слова: прислів'я, тексти малого жанру, трансформація.

Рассматривается статус пословиц английского языка в парадигме нетипичных текстов. Фокусируется внимание на поверхностных и глубинных структурах пословиц, семантизирующих негативную оценку.

Ключевые слова: пословицы, тексты малого жанра, трансформация.

The article in question deals with identification of status of the English proverbs in the paradigm of non-typical texts. The presented work is dedicated to global (outer and inner) structures of proverbs with negative assessment.

Key words: proverbs, small genre texts, transformation.

Texts are communicative structural units with inherent categories of coherence, completeness, integrity, discreteness, informative value and modality. They (texts) are informative and non-informative, emotional and unemotional, oral and written, verbal and nonverbal, serious and unserious. These units belong to folklore small genre of non-typical make. In the scientific picture of the world the mentioned communicative units are identified as typical and non-typical ones. Alongside with sayings, humorous short stories, riddles, proverbs, in their outer and inner structures, are avoid of title, plot, beginning and ending of so called strong text positions. Traditionally they are being classified by their thematic charge. In this investigation another criterion is being suggested – the proverb taxonomy of good and evil connotation [5].

The **object** of the research is made by proverbs of the English language, the **subject** – their semantic-pragmatic existence. The **topicality** of the research is predetermined by tendencies of modern linguistics (to study functional nature of communicative units, their

pragmatic-semantic modus). The **material** of the research has been extracted from the phraseological, explanatory dictionaries, collections of proverbs and electronic resources of the relevant theme. Literary texts and experience of scientists (V. I. Karaban, V. I. Karasyk, O. V. Kunin, V. A. Maslova, H. L. Permiakov, M. V. Pimenova, S. O. Shvachko) are made available in our research. Consideration of the object has been methodologically treated by **complex** discursive, distributive, definitive, contextual and explanatory analyses.

Proverb – a short well-known statement that gives advice or expresses something that is generally true [7, p. 1227].

Proverbs as short crisply structured communicative units widely known in an ethnic community, which convey traditional observations on human nature and natural phenomena, moral judgements, mockery, warnings, etc. [1].

Proverbs as a laconic, parable allegory and world judgement transform into other speech genres [3, p. 274] Cf.: *There is no proverb which is not true* [22]; *There is something wise in every proverb* [22]; *Proverbs are the children of experience* [22]; *And what are proverbs but the public voice* [25]; *Proverbs are the wisdom of the streets* [25]; *Proverbs are the daughters of daily experience* [22]; *Proverbs and conversation follow each other* [22]; *A proverb is an ornament to language* [22]; *A proverb is to speech what salt is to food* [22]; *As the country, so the proverb* [22]; *The proverbs of a nation furnish the index to its spirit and the results of its civilization* [22]; *Proverbs are mental gems gathered in the diamond fields of the mind* [22]; *Proverbs are the lamps to words* [22]; *A good maxim is never out of season* [22].

As a folk masterpiece, proverb reflects worldviews, people's consciousness. In scientific worldview proverbs are the subjects of cultural linguistics, ethnolinguistics and cognitive linguistics [21, p. 95]. Proverbs are of thema-rhymetic make. They don't have titles and are autonomous, representing condensation of people's observation. Proverbs are communicative unit, small topical texts. They cover different spheres of human life: health, nature, character, relatives/neighbours, officials, chiefs, human hopes, thoughts, laws and everyday customs. Cf.: *For the sick an hour seems longer than a year* [9, p. 55]; *The best doctors are Dr. Diet, Dr. Quiet, and Dr.*

Merryman [4, p. 136]; *A good advice is beyond all price* [9, p. 55]; *None is born a master* [9, p. 140]; *Who has never tasted bitter does not know what is sweet* [9, 141]; *Habit (custom) is a second nature* [9, p. 74]; *One must howl with the wolves* [9, p. 75]. Proverbs state the facts, inform about phenomena and the most important thing, generalizing the life experience of people [24, p. 27]. Cf.: *Life is a comedy to those who think and a tragedy to those who feel* [4, 119]; *It matters not how long we live, but how* [4, p. 118]; *Better be alone than in a bad company* [4, p. 363]; *Beware of the young doctor and the old barber* [4, p. 136]; *Early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise* [4, p. 137].

In Vladimir Dal's dictionary the groups of belief (God, sin, devotion, split etc.), fate (patience, hopes and others), happiness (luck), riches and poorness, about prosperity, miserliness, thrift and wastefulness on so on are differentiated. This theme is as extensive, as life itself [23, p. 3]. The power of proverbs consists in their adaptation to certain situations. Considering this Vladimir Dal put identical proverbs into subgroups of different themes as aftereffect of proverbs anthology [23, p. 6].

Proverbs verbalize different themes of good and evil. Cf.: *The best is the enemy of good* [4, p. 87]; *We cannot do evil to others without doing it to ourselves* [4, p. 91]; *A shady business never yields a sunny life* [4, p. 90]; *A good word costs no more than a bad one* [4, p. 88]; *It is well to remember people's virtues and not their deficiencies* [4, p. 88]; *Kindness is the noblest weapon to conquer with* [4, p. 89].

History of people, their consciousness and morality is eternally reflected in proverbs texts. Paroemiological units nominate admonitions, help and assistance; they are regulators of positive and negative behaviour. Opposite ideas, images, phenomena like LIFE – DEATH, LOVE – HATE, FRIENDSHIP – HOSTILITY are eternal themes, basic dichotomies of proverbs. Death is opposite to life, hate – love and hostility – friendship [8, p. 190]. Cf.: *A broken friendship may be soldered but will never be sound* [4, p. 99]; *A friend in need is a friend indeed* [4, p. 100]; *A friend's envy is worse than an enemy's hatred* [4, p. 101]; *The greatest hate comes from the greatest love* [4, p. 184]; *Hatred is blind, as well as love* [4, p. 184].

Proverbs are imbued with belief in human labour, purpose of life, joy and happiness of creation. Cf.: *The cat would eat fish, but would*

not wet her feet [4, p. 256]; *He who does not work, neither shall he eat* [4, p. 258]; *Spare when you are young and spend when you are old* [4, p. 117]; *Many have been ruined by buying good pennyworths* [4, p. 116]; *Who spends before he thinks, will beg before he dies* [4, p. 117]; *Both poverty and prosperity come from spending money – prosperity form spending it wisely* [4, p. 116]. Proverbs teach, admonish and justify by means of different linguistic forms. Cf.: *Never do things by halves* [4, p. 260]; *Idle folks lack no excuses* [4, p. 180]; *Never make a bargain with the devil on a dark day* [4, p. 382]; *Never quarrel with your bread and butter* [4, p. 382].

Norms of social behaviour, its valuable stereotypes are worded frequently expressed in paroemiological texts [6, p. 157]. They become relevant in strategic behaviour. The most important opposition of behaviour strategies work contrastively in the matter of ethical (moral) and utilitarian standards. The former are emphasized, the latter are criticized. The conflict of interests brings edification, instructions and recommendations to eliminate the shortcomings. Cf.: *Let every man praise the bridge he goes over* [10]; *Aim at the stars, but keep your feet on the ground* [4, p. 362]; *The fox knows much, but more he that catches him* [4, p. 372]; *The fire which lights us at a distance will burn us when near* [4, p. 372]. Proverbs work wonders in terms of moral principles and behaviour. Cf.: *Each stain comes to sight on a horse that is white* [25]; *He that commits a fault thinks everyone speaks of it* [10]; *Between two stools one goes to the ground* [4, p. 364]; *He that doesn't respect, isn't respected* [4, p. 374].

Criteria of proverbs classification are identified by the character of the object. Each proverb is topically determined. Polysemy of a proverb doesn't mean the absence of topical margins. Figurative interpretation of statements is contextually dependent and topically conditioned, proved by experience. Cf.: *Better three hours too soon than a minute too late* [4, p. 334]; *Everything is good in its season* [4, p. 335]; *It is too late to shut the stable door when the horse is stolen* [4, p. 337]; *If you want a thing well done do it yourself* [4, p. 259]; *Grasp all, lose all* [4, p. 258]; *Jack of all trades is master in none* [4, p. 259]; *A man can do no more than he can* [4, p. 259]; *If you agree to carry the calf, they'll make you carry the cow* [4, p. 258]; *What is worth doing at all is worth doing well* [4, p. 261].

Proverbs are open to changes and are charged with epigrammatic power. Proverbs as folklore small genre texts are flexible, open to transformation, reproduction, semantic and textual deviations. These communicative units are distinguished by dynamism, evolution, formal and semantic deviations. They go back to the precedent texts, starting their new life. Cf. *Extreme meets* → *Australia's extreme budget meets extreme climate* [13]; *There is no royal road to learning* → *There is no royal road to geometry* [11]; *Where there's a will, there's a way* → *Where there's a Will Smith there's a way to a sequel* [20]; *The leopard cannot change his spots* → *A leopard like PepsiCo cannot change its spots* [18]; *The black sheep of the family* → *Cheney labelled 'black sheep' of Obama family* [14]; *Practice makes perfect* → *On Your Head: Practice makes perfect but it will never create talent* [12]; *Life is not a bed of roses* → *Country life is not always a bed of roses; it can be a mix of poverty and ill health* [15]; *Strike while the iron is hot* → *Channon to strike while the iron is hot* [17]; *Everything is good in its season* → *To everything there is a season, even sport* [19]; *East or West, home is best* → *East or West, Nasser's best* [16]; *All is fair in love and war* → *Not all is fair in love and war* [2]; *Practice makes perfect* → *Great Britain hope practice makes perfect for European championships* [26]; *Where there is a will there is a way* → *Where there is a will there is a way to reduce fees* [27]; *No new – is a good new* → *For G4S, no bad news is good news* [28].

Expressiveness of proverbs consists in pragmatic value, influence upon the addressees. Negative charge of the object lies in admonition, prompt, help and spell of the addressee.

The further survey of surface and deep structures of negatively charged folklore proverbs is a **perspective**.

REFERENCES

1. Answers [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.answers.com/topic/proverb>.
2. Confessions of a Tourist: Not all is fair in love and war [Elektronik resource] – : Access mode: <http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/travel/article191305.ece>.
3. Dal V. I. Tolkovyy slovar zhivogo velikoruskogo yazyka. vol. 4 tt. T.3. : P–R /Dal V. I. – M.: OLMA Media Grupp, 2007. – 576 s.

4. Dubenko O. Yu. Anglo-amerykanski pryslivia ta prykazky. Posibnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. – Vinnytsia : NOVA KNYHA, 2004. – 416 s.

5. Galperin I. R. Tekst kak obekt lingvisticheskogo issledovaniya. – 4-e izd., ster. / I. R. Galperin. – M. : KomKniga, 2006. – 144 s.

6. Karasik V. I. Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs. / Karasik V. I. – Volgograd : Peremena, 2002. – 477 s.

7. Longman Exams Dictionary. Pearson Education Limited, 2006. – 1833 p.

8. Maslova V. A. Kognitivnaya lingvistika: ucheb. posobie / V. A. Maslova. – 3-e izd., pererab. i dop. – Minsk : TetraSistems, 2008. – 272 s.

9. Mudrist narodna – mudrist mizhnarodna. Pryslivia, prykazky, krylati vyslovy ta movni zvoroty deviatma movamy: Navchalnyi posibnyk dlia vuziv / A. M. Zhovkivskii, H. A. Zhovkivska, T. D. Ivasiutyn, Yu. I. Makar . – Chernivtsi : Ruta, 2004 . – 256 s.

10. Native English [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.native-english.ru/proverbs>.

11. Page of Simon Singh [Electronic resource]. – Access mode –: <http://www.theguardian.com/books/2000/aug/12/fiction.reviews2>.

12. Page of Adrian Furnham [Electronic resource]. – Access mode <http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/public/Appointments/article1041603.ece>.

13. Page of Alexander White [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/environment/southern-crossroads/2014/may/21/may-heatwave-budget-2014-abbott-renewable-energy-cuts>.

14. Page of Dan Glaister [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2007/oct/17/usa.barackobama>.

15. Page of James Derounian [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/local-government-network/2013/jul/05/country-life-poverty-and-ill-health>.

16. Page of Kamran Abbasi [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/sport/1999/aug/25/cricket5>.

17. Page of KenOliver [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/sport/2004/oct/12/horseracing.kenoliver1>.

18. Page of Michele Simon [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/sustainable-business/blog/pepsico-corporate-social-responsibility-public-health>.

19. Page of Simon Bares [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.thetimes.co.uk/tto/sport/article4066483.ece>.

20. Page of Stuart Heritage [[Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/film/filmblog/2012/jun/14/will-smith-sequel-hancock>.

21. Pimenova M. V. Folklornye kartiny mira russkogo i tatarskogo narodov / M.V. Pimenova // Filologiya i kultura. – Kazan, 2012. № 2 (28). – S. 95-99.

22. Proverbs about Proverbs [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.bartleby.com/346/3.html>.

23. Russkie poslovitsy i pogovorki / red. V. Anikina; predisl. V. Anikina; Sost. F. Selivanov; B. Kirdan; V. Anikin. – M. : Khudozh. lit., 1988. – 431 s.

24. Shvachko S. O. Navchyty vchytysia! Navchalnyi posibnyk / Shvachko S. O. – Vinnytsia: Nova knyha, 2006. – 136 s.

25. World Sayings [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.sayings.ru/world/english/>.

26. Page of Sean Ingle [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/sport/blog/2014/may/14/great-britain-european-championships-gymnasts-sofia-amanda-reddin>.

27. Page of Tony Levene [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/money/2009/jul/12/bank-fees-wills-probate-executors>.

28. Page of Pils Pratley [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/business/nils-pratley-on-finance/2014/aug/13/g4s-half-year-results-share-price-jumps>.

**ПРОБЛЕМАТИКА ДЕФІНІЦІЇ МОДАЛЬНОГО
ДІСПРИКМЕТНИКА – ГЕРУНДИВА ЯК
АТРИБУТИВНОГО СКЛАДНИКА PARTICIPLE I**

Розглянуто різновиди дефініцій конструкції герундива як складника атрибутивного дієприкметника. Проаналізовано визначення герундивів вітчизняними і зарубіжними мовознавцями. Описано його модальні характеристики. Виділено структурно-семантичні та структурно-стилістичні особливості конструкції герундива в німецькій мовній культурі.

Ключові слова: *герундив, дієприкметник, атрибутивні комплекси, модальність, модальний дієприкметник, дієприкметникові вирази, дієприкметникові конструкції, інфінітив.*

Рассматривается разновидность дефиниций конструкции герундива как составляющей атрибутивного причастия. Проанализированы определения герундива отечественными и зарубежными языковедами. Описаны его модальные характеристики. Выделены структурно-семантические и структурно-стилистические особенности конструкции герундива в немецкой языковой культуре.

Ключевые слова: *герундив, причастие, атрибутивные комплексы, модальность, модальное причастие, причастные выражения, причастные конструкции, инфинитив.*

The research of Participle is the centre of attention for many scientists. Simultaneously, nowadays the grammatical status of gerund, which is examined in the context of present participle and in the role of the participle variation, in German language is not established. Usually gerund is interpreted in the doctrine of passive study, modal infinitive or Participle I and calls forth the low number of publications in this field, which mainly go to earlier times, because of the decrease in frequency of usage of gerund constructions at the present day stage of the language and speech.

The currency of the defining problem is based on the ambiguities in approaches in study of lingual, particularly grammatical patterns in today's linguistics including their systematical, paradigmatical and cognitive features. In the article various kinds of definitions of the gerundive construction as a constituent of the attributive participle were considered, the definitions of native and foreign linguists concerning the definition of the gerundive construction were analyzed and its modal characteristics were described, the structural-semantic and structural-stylistic peculiarities of the

gerundive construction in German language culture were singled out.

The author of the article came up to the conclusion that none of the describing modals of gerund could not fully express the empirical adequacy on the morphological structure, or categorical subordination of this phenomenon, as well as its usage. It should be mentioned that the gerund construction includes also modal characteristics that in accordance with the context and text markers, can express capability and necessity. The perspectives for the further researches include the clear definition specification of attribute constructions in terms of its semantic and structural peculiarities, a textual phenomenon as an attributive component of present participle and a verbalization of the construction in up-to-date German-speaking image of the world.

Key words: *gerundive, participle, attributive complex, modality, modal participle, participle phrases, infinitive.*

Постановка проблеми. Дослідження дієприкметників знаходиться у фокусі уваги багатьох науковців (А.Пешковський, Р.Якобсон, А.Бондарко та ін.). Водночас на сьогоднішній час не встановлений граматичний статус німецького герундива, який розглядається в контексті дієприкметника теперішнього часу, тим самим вважається його різновидом. Герундив, зазвичай, тлумачиться в доктрині досліджень пасиву, модального інфінітива чи Partizip I і, зумовлений незначною кількістю праць у цій галузі, які більшою мірою сягають давніших часів, оскільки частотність уживання конструкції герундива зменшилась на сучасному етапі мови та мовлення.

Актуальність проблематики визначення дефініції герундива зумовлена неоднозначністю підходів до вивчення мовних, зокрема граматичних, явищ, конструкцій у сучасному мовознавстві з урахуванням їх систематичних, прагматичних і когнітивних характеристик.

Мета статті — аналіз і систематизація різновидів дефініції конструкції герундив як складника атрибутивного дієприкметника теперішнього часу з урахуванням його лексико-семантичних та структурно-стилістичних особливостей.

Поставлена мета досягається виконанням таких завдань: зіставлення визначень вітчизняних і зарубіжних дослідників стосовно явища герундив у німецькомовній культурі; уточнення дефініції герундива; встановлення семантичних та структурних

особливостей дієприкметникової конструкції; встановлення модальних характеристик герундива.

Об'єктом дослідження виступають герундивні висловлення як варіативна можливість вираження модальної атрибутивності в мові.

Предметом дослідження є семантичні та структурні характеристики атрибутивної модальної конструкції *zu+PartizipI*.

Сучасному етапу розвитку науки про мову притаманне нове розуміння деяких традиційних лінгвістичних проблем, до яких, зокрема, належить і проблема лінгвістичного статусу та аналізу мовних одиниць. Типовою характеристикою німецької мови є використання значної кількості прикметників та атрибутивних комплексів (прикметників, дієприкметників, означальних конструкцій, інфінітивів тощо), яким властиві високі номінативні інформаційні потоки. Традиційне тлумачення атрибутивних конструкцій (В.Бабайцева, Н.Голикова, І.Мещанінов, Я.Рословець, Г.Пауль, В.Шенкель, В.Юнг) уможливило опис їхньої структурної різноманітності, відношення залежностей та позиційних можливостей у реченні. Дослідники звертають увагу на функціональний і змістовий аспекти атрибутивних утворень (В.Адмоні, Г.Алейник, Н.Арутюнова, А.Мустайоки, В.Павлов, І.Тетерина, Г.Ейхбаум та ін.), що передбачають їх розгляд поза межами словосполучення.

У сучасній мовознавчій науці відомі два найпоширеніші погляди на зміст атрибутивних конструкцій. До першої групи належать конструкції із включенням іменника як складника, якому підпорядковані інші складові. З цього приводу П. Ейзенберг зазначає: "Перша функція атрибута полягає в тому, щоб краще та детальніше охарактеризувати поняття, назване іменником" [4, с. 136]. Другу групу складають конструкції, в яких усі складники, що належать до ядра речення, вважаються атрибутивними: атрибут є "синтаксично необхідним насиченням члена речення або ядра членів речення"[3, с. 730]. Атрибути характеризують те, що вже дано в ядрі речення, розтлумачують його або визначають точніше [3, с. 730].

Привертає увагу класифікація С. Сона, який виокремлює дві групи атрибутивних конструкцій у німецькій мові: пренуклеарні та постнуклеарні [8, с. 72]. До перших належать **дієприкметники**

й дієприкметникові вирази та певні номінальні фрази в генетиві; до інших відносять більшість номінальних фраз у генетиві, применникові сполучення, підрядні означальні речення, інфінітиви чи підрядні сполучникові речення.

Відповідно означення, утворені дієприкметником, мають власну функціональну специфіку й тому повинні розглядатись окремо від інших прикметникових атрибутів, оскільки внаслідок його походження він уможливує ширші можливості вербального вираження. Однією із характерних особливостей є здатність до «поширення». Наприклад:

- *Sie finden in der Anlage den von mir ausgefüllten und unterschriebenen Mietvertrag* (PatriziII)[8, с. 49].

- *der diese Arznei einnehmende Patient* (Rartizip I).

- *Die bei mehr als 70 Prozent der Deutschen weit oben auf ihrer Wunschliste stehende Alternativmedizin ist sanft, natürlich und modern.* (erweiterter Partizip I).

- [...] - *an diese einfache und leicht zu merkende Lebensregel schein sich Benjamin Franklin selbst stets gehalten zu haben*, [...]. (Modalpartizip/Gerundivum) [3, с. 94].

У цьому дослідженні ми сконцентрували увагу на дослідженні останнього прикладу – конструкції *Gerundivum* (герундив).

Традиційно у граматиці **герундив** трактується як дієприкметник теперішнього часу з часткою «zu» від перехідних дієслів, який виступає в реченні означенням та має модальне забарвлення (необхідність або можливість). Герунив виражає пасивне значення: *Der zu prüfende Werkstoff* і не має прямого відповідника в слав'янських мовах [1, с. 230].

Е. Хеншель та Х. Вайдт аналізують герундив як величину, яка складається із двох компонентів: «Герундивом (*Gerundivum* скорочено *Gerundiv*) (з лат. *gerere* 'торгувати') називається форма, яка визначається як дієприкметник теперішнього часу пасивного стану з модальним компонентом»: *die zu erledigende Arbeit, der zu lessened Text* [6, с. 145].

Часто визначення «герундив» порівнюється з герундієм. Ці дві форми, об'єднані спільністю морфологічних та семантико-синтаксичних характеристик і розглядаються дослідниками одночасно. Хоча походження цих форм не встановлено і

становить, за словами Ю. Откупщікова, «одну з розв'язаних проблем індоєвропейського мовознавства», це не перешкоджає вивченню їх ролі і значення в латинській мові та його значення і застосування в німецькій мові [2, с. 114].

У західній літературі, на початку ХХ століття феномену *Gerundiv/Gerundivum* приділялося багато уваги. Дослідження, які проводились на цю тему, опираються на працю В. Екерта („Beiträge zur Geschichte des Gerundivs im Deutschen“, 1909) та наукові теорії Одо Лейса („Gerundiv und modales Partizip“, 1977). Упродовж років детальніше вивчення цього феномену зумовило формування різноманітних визначень цього терміна, тим самим виражаючи широку палітру його характеристик.

Так, у 60-х роках герундив ще не виділявся із ряду дієприкметників і охарактеризовувався як «Part. Futuri/Passivi» (Пауль, 1959). Але уже за кілька років дослідники прийшли до висновку, що він потребує окремої уваги та детальнішого дослідження. І вже О. Лейс (1977) визначає герундив як «modales Partizip» (модальний дієприкметник, наголошуючи саме на його модальній властивості). Згодом такого ж припущення дійшли Х. Вайнріх (2005) та А. Кламер (2006), давши цьому терміну назву «*Modal-Partizip*», сьогодні «*Modalpartizip*».

Деякі мовознавці розглядали цей феномен у більш ширшому аспекті, відносячи конструкцію «zu+PartizipI» до більш ширшого класу атрибутивних інфінітивів із часткою «zu» (Jung, 1990; Demske-Neumann „attributiver zu-Infinitiv“, 1994). Інші ж брали до уваги його деривацію від PartizipI, наприклад «zu-Partizip» (Duden-Grammatik, 2005), виокремлюючи герундив як особливу форму дієприкметника (Helbig/Buscha, 1993) чи «своєрідну змішану форму Partizip I та прийменникового інфінітива» (Jung, 1990). Та, незважаючи на такий широкий спектр термінології, більшість дослідників усе ж опирається на традиційне походження терміна (а звідси і саме вживання конструкції) із латинської мови: «*Gerundivum*» (Engel, 2004; Hentschel/Weydt, 2003), «*Gerundiv-Konstruktion*» (Helbig/Buscha, 2001; Pakkanen-Kilpiä, 2006).

Проблема дефініції герундива пов'язана також із питанням, чи взагалі доцільно вважати його дієприкметниковою структурою, адже Partizip I виражає активну дію, тоді як

конструкція герундива однозначно пасивна. Із цього приводу серед дослідників теж виникають розбіжності. Наприклад, К. Вельке (2002) вважає доцільним уведення терміна «Partizip III», опираючись саме на пасивний стан герундивних виразів, натомість Х. Вайнріх розглядає Partizip I як «нейтральний», що допускає вживання активного та пасивного способу вираження.

У різних джерелах [3; 4; 5] зазначається, що герундив використовується лише атрибутивно й тому змінюється відповідно до відмінка як прикметник: *das zu lösende Problem/ein zu losendes Problem/zu lösende Probleme* [3, с. 93]. Тому, з огляду на прикметникову та модальну особливість, його називають атрибутивним модальним дієприкметником (*attributiver Modalpartizip* (Weinrich, 2005)).

Унаслідок семантичних особливостей даної конструкції, герундив вважається «модальним дієприкметником», який у реченні виступає лише атрибутивно й характеризується пасивним модальним значенням. Зокрема, у граматиці «DUDEN» герундив описується як «трансформаційна варіація конструкції «sein+zu+Infinitiv»», яка теж вказує на пасивну модальну дію: *das ist ein nicht leicht zu fassendes Problem → dieses Problem ist nicht leicht zu fassen* [3, с. 93].

Зазвичай атрибутивний модальний дієприкметник утворюється за допомогою перехідних дієслів. Усе ж існують винятки використання конструкції в поєднанні з неперехідними дієсловами. Такі конструкції частково залишаються модальними, але не пасивними. В основі такої конструкції—активна конструкція *haben+zu+Infinitiv*. Наприклад, „*Nach Einschätzungen des Fachbereichs könnte nach der noch zu erfolgenden Abstimmung [...] begonnen werden*“ → *die Abstimmung hat zu erfolgen* [9, с. 22].

Зважаючи на визначення герундива як модального дієприкметника, запропоноване О. Лейсом і Х. Вайнріхом [11], потрібно зазначити, що основною характеристикою означального/атрибутивного модального дієприкметника в порівнянні з іншими дієприкметниками є його вираження модальності. В основі компонента «zu+ ...end» лежить вираження можливості (können—могти) та необхідності (müssen—мусити). Наприклад:

- *das in der Apotheke zu holende Schmerzmittel → ein, das*

man in der Apotheke holen kann;

- *das zu erklärende Problem* → *ein Problem, das man erklären muss* [3, с. 94].

При поширеному модальному дієприкметникові модальність може бути вираженою певною мірою. Так, на необхідність можуть вказувати такі слова, як *unbedingt, in jedem Fall: das unbedingt sanierte Haus* → *das Haus, das saniert werden muss* (тут і далі приклади наші. – Д.П.). Поширення з модальними прислівниками зумовлює можливість виконання дії. Наприклад, *leicht/schwer zu lesende Bücher* → *Bücher, die leicht/schwer gelesen werden können*.

Отже, жодна з моделей опису герундива до сьогодні не може виразити повної емпіричної адекватності щодо морфологічної будови або категоріальної підпорядкованості цього феномену, а також щодо його використання. У лінгвістичній науці герундив, таким чином, визначається як *zu-Partizip, Modalpartizip, Partizip III та власне Gerundivum*. Зважаючи на те, що сама атрибутивна конструкція базується не на дієслові чи прикметникові, а на дієприкметникові теперішнього часу – Partizip I, його можна описати як атрибутивну синтагму конструкції *sein+zu+Infinitiv*. При цьому потрібно зауважити, що конструкція герундив має в собі модальну характеристику, яка відповідно до контексту та текстових маркерів, може виражати можливість чи необхідність. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в уточненні дефініції атрибутивної конструкції з огляду на її семантичні та структурні особливості, текстуалізації феномену як атрибутивного складника дієприкметника теперішнього часу, вербалізації конструкції в сучасній німецькомовній картині світу.

Список літератури

1. Абрамов Б. А. Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология немецкого и русского языков : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Б. А. Абрамов. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 286 с.

2. Кацман Н. Л. Конструкции с герундием и герундивом (методический аспект) / Н. Л. Кацман // Индоевропейское языкознание и классическая филология / Н. Л. Кацман. – СПб., 2005. – С. 144–177.

3. Навчально-методичний комплекс DU 2 / [Н. Бориско, Х. Каспар-Хене, Е. Бондаренко та ін.]. – Вінниця : Нова книга, 2011. – 344 с.

4. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2005. – 912 S. – (7. Auflage).

5. Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik / P. Eisenberg. – Stuttgart : Ernst Klett Verlag, 1989. – 356 S.

6. Henschel E. Handbuch der deutschen Grammatik / E. Henschel, H. Weydt. – Berlin, 2003. – 524 S. – (3. Auflage).

7. Knobloch C. Zur Behandlung der Attribute in den „Grundzügen einer deutschen Grammatik“ / C. Knobloch // Muttersprache. – 1984. – Nr. 27. – S. 101–118.

8. Mittelpunkt B2. Deutsch als Fremdsprache für Fortgeschrittene / [A. Daniels, C. Estermann, R. Köhl-Kuhn u.a.]. – Stuttgart : Ernst Klett Sprachen GmbH, 2008. – 214 S. – (1. Auflage).

9. Pakkanen-Kilpiä K. Zum Wesen des deutschen Gerundivs – eine korpuslinguistische Analyse / Kirsi Pakkanen-Kilpiä // Neuphilologische Mitteilungen 2 / Kirsi Pakkanen-Kilpiä, 2006. – S. 131–167.

10. Son S. Die Attribuierung im Deutschen und im Koreanischen / S. Son. – Heidelberg : Julius Groos Verlag, 1998. – 264 S.

11. Weinrich H. Textgrammatik der deutschen Sprache. Unter Mitarbeit von Maria Thurmair, Eva Breindl und Eva-Maria Willkop / Harald Weinrich. – Hildesheim : Olms, 2003. – 1112 S. – (2. Auflage).

**АЛЮЗІЇ У ТВОРЧОСТІ РІЧАРДА БАХА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ
ІЛЮЗІЇ, АБО ПРИГОДИ МЕСІЇ МИМОВОЛІ)**

На матеріалі преамбули до повісті “Ілюзії, або Пригоди Месії” мимоволі досліджуються алюзії Р. Баха на найвідоміші духовні вчення, розкриваються таємні месиджі, закладені в основу повісті. Аналізуються засоби та глибина відтворення досліджуваних алюзій в українському перекладі.

Ключові слова: алюзії, духовні вчення, Біблія, перекладацькі стратегії.

На матеріалі преамбули к повісти “Иллюзии, или приключения Мессии”, который Мессией быть не хотел исследуются аллюзии Р. Баха на самые известные духовные учения, раскрываются тайные послания, лежащие в основе содержания повести. Анализируются средства и глубина воспроизведения исследуемых аллюзий в украинском переводе.

Ключевые слова: аллюзии, духовные учения, Библия, переводческие стратегии.

The article investigates R. Bach's allusions to different famous spiritual teachings (on the material of the preamble to the story Illusions. The Adventures of a Reluctant Messiah), brings to light secret messages lying in the heart of the story; analyses means and the depth of reproducing these allusions in translation into Ukrainian.

Key words: allusions, spiritual teachings, Bible, translation strategies.

Illusions. The Adventures of a Reluctant Messiah (Ілюзії, або Пригоди Месії мимоволі (за перекладом В. Грузина)) – один із тих творів Річарда Баха, американського пілота – а заодно й відомого письменника сучасності, – який приніс йому всесвітнє визнання та любов багатьох читачів.

Спробуємо проаналізувати глибинний зміст, закладений автором у цей твір; простежити, чи вдалось українському перекладачу вловити та передати алюзії Р. Баха на різноманітні духовні вчення і, відповідно, чи має український переклад таку ж смислову глибину, як твір-оригінал. Така **мета** нашої розвідки.

Матеріалом для дослідження слугувала преамбула до основної частини твору, адже саме тут посилення на духовну

спадщину людства виражені найяскравіше. **Об'єкт дослідження** – виявлені у творі *Illusions. The Adventures of a Reluctant Messiah* алюзії. **Предмет дослідження** – засоби відтворення алюзій у перекладі повісті українською мовою.

Для аналізу відтворення алюзій взято переклад, опублікований у журналі «Всесвіт» (1989 р.). Переклав твір Валерій Грузин – письменник, засновник і директор видавництва «Амадей». Сам твір складається з передмови Р. Баха, преамбули та власне повісті. Переклад В. Грузина починається одразу з преамбули, тож там, де є посилання на передмову, пропонуємо власний переклад.

Уперше опублікована в 1977 році, книга пропонує читачам переглянути усталені погляди на розуміння реальності, натякаючи на те, що все, що нас оточує, – усього лишень наші ілюзії. У передмові до своєї книги Річард Бах розповідає читачам, чому він вирішив написати цей твір. «Будучи на Середньому Заході, я, бувало, лежав горілиць, вправляючись у мистецтві розганяти хмари, і ця історія ніяк не йшла мені з голови... а що коли б на моєму шляху трапився той, хто справді вміє це робити, той, хто зміг би навчити мене, як влаштований мій світ, як ним управляти... Що якби мені вдалось зустріти дійсно просвітлену людину... що якби новий Сідхартха чи Ісус з'явився в нашому часі, маючи владу над ілюзіями цього світу, бо він знає реальність, що стоїть за ними? [...] Що б він казав, як би виглядав?» [8, с. 4] (переклад, курсив – О.С.).

Уже тут, у передмові, Р. Бах створює передчуття чогось незвичного, а то й містичного для західного читача. Таке сприйняття реального тісно переплітається з різними східними вченнями. Так, скажімо, у тибетському буддизмі серед основних принципів світовлаштування чи не головне місце посідає теза про те, що «усі видимі явища, будучи ілюзорними, нереальні» [7, с. 113], а однією з найкращих релігійних практик тут вважається практика, за якої людині слід розглядати всі об'єктивні речі так, наче вони є образами, що являються нам у снах чи створюються магією [7, с. 129].

Ілюзорність світу можна трактувати як ілюзорність нашого сприйняття. Людина обмежена у сприйнятті як суто фізично (наші органи чуття), так і усвідомленням свого я. У світлі

новітніх наукових досліджень розуміємо: проявлена матерія – це вібрації з певною частотою, які наші органи чуття здатні сприймати. Але існують вібрації і з іншими частотами, які людина не сприймає внаслідок своєї фізичної природи. Тож постає запитання: який відсоток того, що нас насправді оточує, ми здатні пізнати? Якщо ж вийти за межі суто фізичного аспекту сприйняття, то залишається ще аспект нашої суб'єктивності. Людина сприймає цей світ крізь призму суспільних поглядів, свого найближчого оточення, особистого світогляду, досвіду. Ми ставимо себе в центр власного мікросвіту, і довкола нас відбуваються ті чи інші події. І навіть ці події ми найчастіше не вміємо сприймати повністю в їхньому взаємозв'язку, багато що проходить повз нашу свідомість.

Річард Бах намагається проілюструвати помилковість нашого сприйняття, пов'язану з нерозумінням однієї простої істини. Ми думаємо: ось світ, ось я в цьому світі, мушу розв'язувати різні проблеми, стикатися з різними випробуваннями, переживати ті чи інші події, одним словом – справлятися з усім тим, що посилає мені життя. Таке світосприйняття Р. Бах і називає ілюзіями. Реальність же полягає в тому, що це *ми* створюємо життя довкола, а не воно саме собою твориться. Ми власними думками, прагненнями, страхами притягуємо до себе все те, що з нами відбувається. Не більше і не менше.

У тій самій передмові автор припускає: «...ми притягуємо в наше життя все, що маємо в думках. Якщо це й справді так, то неспроста цей момент настав для мене, і для вас. І можливо, це ніяка не випадковість, що зараз ви тримаєте цю книжку» (переклад – О.С.) [8, с. 5]. Тобто якісь ваші попередні думки, міркування привели до того, що вам до рук потрапила ця книга.

Весь твір Баха пронизано цією теорією, відомою як Закон тяжіння (Law of Attraction). Закон цей – переконання, що, фокусуючись на позитивних чи негативних думках, ми притягуємо позитивні чи негативні наслідки. Ґрунтується він на ідеї, що людина та її думки є формами «чистої енергії», і переконанні, що схожі енергії притягуються.

Томас Тровард (Thomas Groward), англійський автор, метафізик, праці якого сильно вплинули на Рух Нової Думки (New Thought Movement), стверджував, що фізичній формі

завжди передує думка, що думка «саджає насіння», яке, якщо дозволити йому спокійно рости, зрештою притягне до себе всі необхідні умови, аби воно змогло проявитись у видимій формі [10].

Джон Кехо (John Kehoe), канадський письменник, автор книг із саморозвитку, досліджень про роботу мозку, у своїй книзі «Підсвідомість може все» дає пояснення механізму матеріалізації думки. «Думка постійно прагне [...] до зовнішнього прояву. Здатність матеріалізуватись у вигляді свого фізичного еквіваленту закладена в її природі» [5, ст. 16]. Мисленеві картини, які ми собі малюємо, [...] стають формою, яка наповнюється енергією» [5, с. 26]. За правильного розуміння цього механізму, при вмінні ним користуватися людина може «притягувати» у своє життя все, чого вона прагне. Автор переконаний: де є пропозиція – є попит, а отже, ви отримаєте необхідний результат у необхідний момент, ви завжди знайдете шляхи та способи досягнення своєї цілі: природа завжди зможе виконати поставлену перед нею вимогу [5, с. 29].

Принцип, закладений в основу Закону тяжіння, втім існував ще задовго до того, як його почали досліджувати представники ХХ століття. Ще Будда вчив, що «Головний елемент у всьому думка. Понад усім – думка» [6, с. 24].

І саме ця теорія – одна з ключових концепцій для розуміння того досвіду, який переживає головний герой на сторінках твору. У книзі багато цікавих епізодів, що спонукають до роздумів, – чого варта лише одна преамбула! Це історія про одного чоловіка, який народився у цьому світі, пам'ятаючи досвід своїх попередніх життів. Чоловік цей вірив, що може допомагати людству – й так воно було. І хоч куди б він ішов, усюди за ним ішли люди, і кожному допомагав той Месія.

Досить легко простежити схожість цього героя з Біблійним Ісусом, і не лише за певними нюансами сюжету. Зв'язок із Біблією можна простежити і за численними алюзіями в тексті Р. Баха, і навіть за самою формою преамбули: історія Бахового Месії викладена у тридцяти трьох абзацах, кожен з яких пронумерований. Така нехарактерна для художнього тексту форма наче навмисне привертає нашу увагу до числа тридцять три. А як ми пам'ятаємо, тридцять три – це саме той вік, в якому

Ісуса розпі'яли, аби справдилось пророцтво, і людство отримало спасіння. До того ж така нумерація сама по собі є алюзією на Біблію, адже у Святому Письмі кожний вірш пронумерований.

Для аналізу Біблійних алюзій ми послуговуватимемось англomовною версією перекладу Біблії, відомою як Біблія короля Якова (King James Version), та українським перекладом, здійснений Іваном Огієнком, як найбільш цитованими перекладами в англomовній та україномовній спільнотах.

Цікаві для аналізу сплетіння фрази, які одночасно посилаються і на Біблію, і на вже згаданий Закон тяжіння. Візьмімо для прикладу опис Месії з преамбули:

The Master believed that he had power to help himself and all mankind, and as he believed so it was for him [...] [8, с. 8]. – *Учитель вірив у свій хист допомагати й собі, і всьому людству, а що він вірив сам, то й інші бачили його силу [...]* [3, с. 3].

So it was that he went into the countryside, and people following began to call him Messiah, and worker of miracles; and as they believed it was so [8, с. 10]. – *Врешті, так і сталося: подався він поза місто, і почали називати його Месією і чудотворцем; а що всі у це вірили, то так воно й було* [3, с. 4].

Він вірив, що мав силу допомагати усім, він не мислив по-іншому, і тому він її мав. Люди вірили, що перед ними Месія, і він дійсно став для них Месією. Достоту як у Законі тяжіння. У Біблії теж знаходимо безліч віршів на підтвердження сили феномену віри:

Then touched he their eyes, saying, According to your faith be it done unto you [Matthew 9:29]. – *Тоді Він доторкнувся до їхніх очей і сказав: Нехай станеться вам згідно з вашою вірою!* [Мт. 9:29];

Then Jesus answered and said unto her, O woman, great is thy faith: be it unto thee even as thou wilt. And her daughter was made whole from that very hour [Matthew 15:28]. – *Тоді відповів і сказав їй Ісус: О жінко, твоя віра велика, нехай буде тобі, як ти хочеш! І тієї години дочка її видужала* [Мт. 15:28];

Jesus said unto him, If thou canst believe, all things are possible to him that believeth [Mark 9:23]. – *Ісус же йому відказав: Щодо того твого коли можеш, то тому, хто вірує, все можливе!* [Мк. 9:23];

Окрім Закону тяжіння та Біблії, про силу думки та віри говорить і буддизм: «Люди є лише наслідком того, що вони самі про себе чи про інших думають» [2, с.41].

Наведені вище фрази з твору Р. Баха (*and as they believed it was so; as he believed so it was for him*), щоправда, не мають дослівної схожості з біблійними цитатами, однак алюзії на Святе Письмо тут досить прозорі. Перекладач *Люзій* теж ніяким особливим способом не підкреслює посилання на Біблію, вочевидь вважаючи, що воно й так зрозуміле. У першому випадку він вдається до дослівного перекладу тексту-оригіналу (*а що всі в це вірили, то так воно й було*), а в другому взагалі випускає фразу *so it was for him*, але водночас йому все ж вдається передати задум Р. Баха. У повному вигляді це речення та його переклад мають такий вигляд:

The Master believed that he had power to help himself and all mankind, and as he believed so it was for him, so that others saw his power and came to him to be healed of their troubles and their many diseases [8, с. 8]. – *Учитель вірив у свій хист допомагати й собі, і всьому людству, а що він вірив сам, то й інші бачили його силу і приходили до нього з надією загоїти свої недуги та позбутись життєвих злигоднів* [3, с. 3].

Із цього опису видно, що до Месії, як і до Біблійного Ісуса, приходять багато людей у пошуках зцілення (*others saw his power and came to him to be healed of their troubles and their many diseases*). Схожі описи знаходимо в Біблії. У Євангелії від Матвія (Мт. 4:23–25):

23. *And Jesus went about in all Galilee, teaching in their synagogues, and preaching the gospel of the kingdom, and healing all manner of sickness and all manner of disease among the people.* – *І ходив Він по всій Галілеї, по їхніх синагогах навчаючи, та Євангелію Царства проповідуючи, і вздоровлюючи всяку недугу, і всяку неміч між людьми.*

24. *And his fame went throughout all Syria: and they brought unto him all sick people that were taken with divers diseases and torments, and those which were possessed with devils, and those which were lunatick, and those that had the palsy; and he healed them.* – *А чутка про Нього пішла по всій Сирії. І водили до Нього недужих усіх, хто тернів на різні хвороби та муки, і біснுவатих, і сновид, і розслаблених, і Він їх уздоровляв.*

25. *And there followed him great multitudes of people from Galilee, and from Decapolis, and from Jerusalem, and from Judaea, and from beyond Jordan. – І багато людей шло за Ним і з Галілеї, і з Десятимістя, і з Єрусалиму, і з Юдеї, і з Зайордання.*

У Євангелії від Луки (Лк. 6:17–18):

17. *And he came down with them, and stood in the plain, and the company of his disciples, and a great multitude of people out of all Judaea and Jerusalem, and from the sea coast of Tyre and Sidon, which came to hear him, and to be healed of their diseases;*

18. *And they that were vexed with unclean spirits: and they were healed.*

В українському перекладі це звучить так:

17. *Як зійшов Він із ними, то спинився на рівному місці, також натовп густий Його учнів, і безліч людей з усієї Юдеї та з Єрусалиму, і з приморського Тиру й Сидону,*

18. *що походилися, щоб послухати Його, та вздоровитися із недугів своїх, також ті, хто від духів нечистих страждав, і вони здоровлялися.*

Якщо у своїх алюзіях на Біблію Р. Бах вживає лексику, притаманну подібним Біблійним описам (*be healed, their troubles, their many diseases*), то В. Грузин у цьому випадку українським перекладом Святого письма, очевидно, не послуговується. Це не сприяє виникненню асоціативних зв'язків між твором і Біблією в українського читача. Так, для кращого розуміння цієї алюзії, уривок «...приходили до нього з надією загоїти свої недуги та позбутись життєвих злигоднів», можна було б перекласти як, скажімо: ...сходились до нього, щоб зцілитись від страждань своїх та вздоровитись від недугів численних.

Ще один уривок «Люзій»: ... *and the shops and garages where he worked became crowded and jammed with those who sought his learning and his touch, and the streets outside with those who longed only that shadow of his passing might fall upon them, and change their lives* [8, ст. 9]. – ... у майстернях та гаражах, де він працював, завжди товпилися ті, хто прагнув його науки та дотику його руки, а на вулицях чекали юрби тих, хто сподівався, що, коли він їх минатиме, на них впаде його тінь і життя їхнє одразу зміниться [3, ст. 3]. – перегукується з Біблійними віршами:

And the whole multitude sought to touch him: for there went virtue out of him, and healed them all [Luke 6:19]. – **Увесь же народ намагався бодай доторкнутись до Нього, бо від Нього виходила сила і всіх вздоровляла** [Лк. 6:19];

And besought him that they might only touch the hem of his garment: and as many as touched were made perfectly whole [Matthew 14:36]. – **І благали Його, щоб бодай доторкнутися краю одежі Його. А хто доторкався, уздоровлений був** [Мт. 14:36];

For he had healed many; insomuch that they pressed upon him for to touch him, as many as had plagues [Mark 3:10]. – **Бо Він багатьох уздоровив, так що хто тільки немочи мав, то тислись до Нього, щоб Його доторкнутись** [Мк. 3:10].

У цьому описі Р. Бах знову використовує лексику, притаманну Біблії (*sought his touch*). В. Грузин конкретизує: *прагнув дотику його руки*. Безпосередньо такої фрази в українському перекладі Біблії немає, але алюзія на Новий Завіт для того, хто знайомий із його змістом, залишається зрозумілою й так – із самої ситуації.

У тексті є фрази, які стилістично нагадують нам Біблію. Так, скажімо, деякі абзаци твору починаються зі слів: *It came to pass...* аналогічна фраза зустрічається в англomовному Новому Завіті 65 разів. Фраза *The Master answered and said...* – 115 разів.

Для перекладу фрази, що в англomовній Біблії звучить як *It came to pass...*, український перекладач Біблії І. Огієнко послуговується такими варіантами: *і сталося, що (коли)...*, *і сталося тими днями, і сталося так, і ось раз, і ото*. У деяких випадках зустрічаємо опущення перекладачем цієї фрази, як-от нижченаведеному прикладі:

And it came to pass, that, when Elisabeth heard the salutation of Mary, the babe leaped in her womb [Luke 1:41]. – **Коли ж Єлисавета зачула Маріїн привіт, затріпотала дитина в утробі її** [Лк. 1:41].

У творі Р. Баха читаємо:

It came to pass, because of the crowds, that the several foremen and shop managers bid the Master leave his tools and go his way [...] [8, с. 10].

В. Грузин перекладає це речення, замінюючи вступні слова на вираз, який йому здається доцільнішим: *День крізь день майстри*

та власники майстерень плекали надію, що Учитель покине свій інструмент і подасться геть [...] [3, с. 3].

А от у наступному прикладі перекладач таки цитує переклад І. Огієнка: **It came to pass when he saw that the multitude thronged him the more day on day** [...] [8, с. 16]. – **І сталося так:** коли Вчитель побачив, що гурти людей навколо нього день у день стають дедалі більші [...] [3, с. 5].

Біблійне *answered and said* в українському перекладі має такі відповідники: *відповів і сказав* (цей переклад трапляється найчастіше), *відповів і промовив, відповів, промовив у відповідь, відказав, озвався і каже*. З наведених нижче прикладів видно, що при перекладі фрази *answered and said* (та її видозмін) у творі Баха український перекладач вдається до аналогій з україномовною Біблією, хоч і не дослівно:

...*God answered and told him* [...] [8, с. 19] – ... Бог *пропик їй у відповідь* [...] [3, с. 6]; *The Master answered and said* [...] [8, с. 12] – *І правив Учитель у відповідь* [...] [3, с. 4]. А втім, якщо взяти до уваги загальний підхід В. Грузина до перекладу біблійних алюзій, то можна припустити, що такий переклад не відображає прагнення перекладача наслідувати український переклад Біблії – можливо, він просто вийшов схожий.

Ще одна фраза, вжита Р. Бахом, дуже нагадує рядки з Біблії: **The multitude thronged him the more day on day...** [8, с. 16] – **But as he went the multitude thronged him** [Luke 8:42]. Проте цю біблійну цитату взято не з Біблії Короля Якова, яку ми досі аналізували, а зі Стандартної американської версії перекладу Біблії (American Standard Version). У Біблії ж Короля Якова дана фраза звучить як **But as he went the *people* thronged him**. Тож можна припустити, що на полиці у Р. Баха стоїть саме Стандартна американська версія перекладу; а втім, згадані варіанти перекладу Святого Письма дуже подібні між собою й відрізняються лише невеликими нюансами.

Цей уривок із Біблії (**But as he went the multitude thronged him**) в українському варіанті звучить так: **А коли Він ішов, народ тиснув його** [Лк. 8:42]. Бахове **The multitude thronged him the more day on day** в перекладі В. Грузина звучить так: **...гурти людей навколо нього день у день стають дедалі більші числом і несамовитіші** [3, с. 5], що свідчить про те, що перекладач або не

помітив алюзії, або просто вирішив не перекладати її усталеним способом, тобто за існуючими перекладами Біблії.

А от наступна фраза, згадана в описі Бахового Месії, викликала б у прихильників традиційного трактування Біблії невдоволення. Р. Бах пише, що кожен із нас має право називати себе сином Божим: *The Master believed that it is well for any man to think upon himself as a son of God, and as he believed, so it was* [8, с. 9]. А втім, зважаючи на те, що Євангелій набагато більше, ніж офіційно визнаних церквою, і, відповідно, вчення Ісуса цілком може бути глибшим і менш вигідним для церкви, то, може, саме таке трактування фрази «Син Божий» і є правильним? Принаймні Ісус, звертаючись до людей, говорить про Бога не як про Отця свого, а нашого:

*But thou, when thou prayest, enter into thy closet, and when thou hast shut thy door, pray to **thy Father** which is in secret; and **thy Father** which seeth in secret shall reward thee openly* [Matthew 6:6] - *А ти, коли молишся, увійди до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися **Отцеві своєму**, що в таїні; а **Отець твій**, що бачить таємне, віддасть тобі явно* [Мт. 6:6];

*After this manner therefore pray ye. **Our Father** which art in heaven, Hallowed be thy name* [Matthew 6:9] – *Ви ж молитесь отак: **Отче наш**, що єси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твоє* [Мт. 6:9];

*Blessed are the peacemakers: for they shall be called **the children of God*** [Matthew 5:9] – *Блаженні миротворці, бо вони **синами Божими** стануть* [Мт. 5:9].

Тож може, про це й ідеться в Біблії, що син Божий – це не той, хто буквально народжений від Духа Святого, а кожен, в кому цей Дух перебуває? ... *even as thou, Father, art in me, and I in thee* ... [John 17:21]. Принаймні Р. Бах веде саме до цього.

Автор також намагається показати нам, що все, що відбувається з нами, стається з нашої на те згоди. Мабуть, у кожного з нас є такий знайомий, який практично ніколи не хворіє, і, як правило, такі люди запевняють усіх довкола, що з ними нічого не може трапитись, що жодна хвороба їх не бере, що на них все загоюється дуже швидко. Що це – просто вроджений імунітет чи все ж глибоке переконання людини, що вона завжди здорова, і як наслідок вона має сильний імунітет? У розмові Месії з людьми знаходимо такі слова: *And he said unto them, “within*

each of us lies the power of our consent to health and to sickness, to riches and to poverty, to freedom and to slavery. It is we who control these, and not another." [8, с. 11] – *І сказав він їм: "У кожному з нас закладено силу нашої згоди бути здоровими чи хворими, багатими чи бідними, вільними чи рабами. Ми самі господарюємо цим, а не хто інший"* [3, с. 4]. На думку Р. Баха, усе в нашій голові: і міцний імунітет, і вдача, і багатство. Рівно на стільки, на скільки і їхні протилежності.

Подібний вислів Месії натовп зустрічає з недовірою: *Easy words for you Master, for you are guided as we are not, and need not toil as we toil. A man has to work for his living in this world* [8, с. 12] – *Легко вам говорити, Учителю, бо ви маєте дороговказ, а ми – ні, і ви не мусите так тяжко працювати, як мусимо ми. Людині конче треба працювати, аби здобувати у цьому світі хліб свій насущний* [3, с. 4], на що Месія дає їм відповідь у формі притчі.

Як Ісус говорить до людей притчами: *All these things spake Jesus unto the multitude in parables; and without a parable spake he not unto them* [Matthew 13:34] – *Це все в притчах Ісус говорив до людей, і без притчі нічого Він їм не казав* [Мт. 13:34]; *And he spake many things unto them in parables* [Matthew 13:3] – *І багато навчав Він їх притчами* [Мт. 13:3], так і наш Месія розповідає людям притчі: *And always he spake to them in parables* [8, с. 11] – *І він завжди повідав людям притчі* [3, с. 4]. Отже, цей епізод у творі Р. Баха – теж пряма алюзія на Біблію.

У досліджуваній преамбулі згадується одна притча – квінтесенція усього твору. Ця притча наче задає тон для розуміння головної ідеї книги. У ній ідеться про поселення живих істот, що існувало на дні кришталево чистої річки. І від самого народження кожна така істота чіплялась за якусь галузку чи камінь на річковому дні, опираючись могутній течії. Це був спосіб їхнього існування. Та ось набридло одній із них чіплятися і, не бажаючи вмерти від нудьги од такого життя та вірячи в те, що течія знає, куди вона прямує, ця істота вирішила більше не триматись і віддати себе на волю течії.

Усі довкола глузували з неї: Ти помреш не від нудьги, а від того, як люба тобі течія жбурне тебе об каміння! Та не слухала істота, відпустила дно. Закрутила її течія, жбурляючи на каміння. Та істота вперто не бажала триматись на дні, і врешті річка

підняла її й понесла безпечно у своєму потоці. І як бачив хто новий знизу ту істоту, починав кричати: Чудо! Істота, така ж, як і ми, літає! Ось Месія, що прийшов нас усіх рятувати! І відповідала на те істота: Я не більший месія за вас усіх. Річка з радістю зробить вас вільними, лиш наважтесь відірватись від дна. Наше справжнє покликання – ця подорож, ця пригода. Але вони кричали ще дужче: Спаситель!, чіпляючись увесь час за каміння на дні річки, а коли глянули знову вгору – її вже не було. Їй залишившись самими, вони почали складати легенди про Спасителя.

Ось він, головний месидж від Р. Баха: не чекати на месій, не перекладати відповідальність за своє життя на довколишній світ, лише ми самі робимо його таким, яким воно є. Не опиратись життю, а йти за ним – воно завжди веде у правильному напрямі, завжди дає нам те, що найнеобхідніше для нашого саморозвитку, завжди створює найсприятливіші умови для розвитку потрібних нам якостей, воно завжди веде нас уперед найкращим і найефективнішим для нас же шляхом. Довіряти життю. Пам'ятати, що нам дано волю обирати, якими нам бути, і силу притягувати у своє життя все, чого ми так прагнемо. Головне – навчитись це правильно робити.

Наприкінці преамбули Месію оточує дуже багато людей, вони вимагають безперервних зцілень, чудес, щоб він вчився замість них, жив за них їхні життя. Втомлений несамовитим людом Месія усамітнюється на горі, аби помолитись: *he went alone that day unto a hilltop apart, and there he prayed* [8, с. 16] – ...він того ж таки дня подався на вершину гори і там заходився молитись [3, с. 5]. Ісус у Біблії перед тим, як його схопили, теж усамітнювався для молитви:

And they come to a place which was named Gethsemane: and he saith to his disciples, Sit ye here, while I shall pray [Mark 14:32] – І приходять вони до місцевости, на ім'я Гефсиманія, і каже Він учням Своїм: *Посидьте ви тут, поки Я помолюся* [Мк. 14:32];

Then cometh Jesus with them unto a place called Gethsemane, and saith unto epy disciples, Sit ye here, while I go and pray yonder [Matthew 26:36] – Тоді з ними приходить Ісус до місцевости, званої Гефсиманія, і промовляє до учнів: *Посидьте ви тут, аж поки піду й помолюся отам* [Мт. 26:36].

А зійшовши на гору, молився Месія, щоб «минувала його чаша», за якої він мусив бути Месією для усіх тих людей: *And he said in his heart, Infinite Radian Is, If it be thy will, let this cup pass from me, let me lay aside this impossible task* [8, с. 17] – І мовив він у серці своєму: "Боже осяйний, **коли воля твоя, хай ця чаша обминає мене**, звільни мене від цього нездійсненого завдання [3, с. 5]. Аналогічне за формою звертання знаходимо й у Новому Завіті:

And he went a little farther, and fell on his face, and prayed, saying, O my Father, if it be possible, let this cup pass from me: nevertheless, not as I will, but as thou wilt [Matthew 26:39] – І, трохи далі пройшовши, упав Він долілиць, та молився й благав: **Отче Мій, коли можна, нехай обмине ця чаша Мене...** Та проте, не як Я хочу, а як Ти... [Мт. 26:39];

And he said, Abba, Father, all things are possible unto thee; take away this cup from me: nevertheless not what I will, but what thou wilt [Mark 14:36] – І благав Він: **Авва-Отче, Тобі все можливе: пронеси мимо Мене цю чашу!...** А проте, не чого хочу Я, але чого Ти... [Мк. 14:36].

Фраза з твору *let this cup pass from me* дослівно взята з Біблії і є однією з тих фраз, що відомі навіть серед тих, хто не дуже знайомий зі Святим Письмом; її переклад українською теж тісно асоціюється з Біблією.

Але якщо у своєму зверненні до Бога Ісус готовий прийняти волю Отця («Проте не як Я хочу, а як Ти»), то молитва Месії у творі Баха має зовсім інше закінчення. Він просить Безкінечний Абсолют звільнити його від такого нездійсненого завдання, як бути Месією, бо не в змозі він жити життям бодай однієї душі, а їх он десять тисяч волає, аби він чинив саме так. «*Я винен, що сам допустив таке. Коли воля твоя, дозволь повернутися до моїх двигунів та моїх інструментів і дай мені змогу жити так, як живуть інші люди*» – просить Месія [3, с. 5].

І Месія отримує те, про що просив. На вершині гори, куди він піднявся, чується голос:

Not my will, but thine be done. For what is thy will is mine for thee. Go thy way as other men, and be thou happy on the earth [8, с. 18]. – **Не моя воля, а твоя хай здійсниться. Яка твоя воля, така й моя для тебе буде. Іди своєю дорогою, як інші люди, і хай щастить тобі на землі** [3, с. 5]. **I COMMAND THAT YOU BE HAPPY IN THE WORLD,**

AS LONG AS YOU LIVE [8, с. 21]. – *Воля моя – бути тобі в цьому світі щасливим, хоч як довго ти житимеш* [3, с. 6].

Що ж виходить? Бог хоче для нас того, що ми самі для себе хочемо? А чому б і ні? – змушує задуматись Р. Бах. Адже людям дано і волю, і свободу вибору, і можливість «запрограмувати» своє життя власним відношенням до нього, власним баченням, сприйняттям усього, що нас оточує, власними ціннісними орієнтирами. Хочемо бути Месіями – життя дає нам таку можливість. Не хочемо – ми вправі зайнятись чимось іншим.

Наостанок Месія говорить людям:

In the path of our happiness shall we find the learning for which we have chosen this lifetime. So it was that I have learned this day, and choose to leave you now to walk your own path, as you please [8, с. 21]. – *На стежині нашого щастя віднайдемо знання, заради якого обрали саме цей час для свого життя. Ось чого я навчився сьогодні, тож і вирішив нині покинути вас, аби йшли ви своєю стежиною, як вам заманеться* [3, с. 6].

І це ще одна підказка. Кожен із нас отримав життя, аби бути в ньому щасливим, аби досягти максимального розвитку, проте не слід забувати, що для досягнення цієї мети в кожного буде СВІЙ шлях – унікальний, відмінний від решти.

Тож не потрібно сподіватись, що хтось прийде і скаже, як і куди йти. Ще Будда вчив: «Самовдосконалюйтесь, самі освітлюйте свій шлях, самі захищайте себе і в самих собі шукайте опору» [2, с. 41].

Ти сам повинен підвестися і стати на стежину, підготовану особисто для тебе (і хоч би як парадоксально це не звучало, ми самі ж і формуємо ці стежини). Підвестись, встати і сміливо йти вперед, пам'ятаючи, що життя, коли довіряться йому, веде виключно у правильному напрямку.

Подібна життєва позиція, якою Р. Бах так прагне поділитись зі своїм читачем, була, вочевидь, вироблена багаторічним досвідом та світовою мудрістю, викладеною в найкращих писаннях людства, одним з яких є Біблія. Численні алюзії в преамбулі на Святе Письмо, паралель між Месією та Ісусом свідчать про глибинний зміст книги та цінність для тих, хто йде шляхом самовдосконалення. Вжиті автором алюзії загалом не містять ані зовнішнього (лапки, виділення шрифтом чи будь-який інший натяк на запозичення вислову), ані внутрішнього

(стилістичний контраст) маркування, вони плавно вливаються в текст, проте сам стиль тексту, численні аналогії дозволяють читачеві розпізнати його спорідненість із Біблійним сюжетом.

Щодо українського перекладу, то тут виникає неоднозначне відчуття. З одного боку, в тексті-перекладі теж можна простежити натяки на Біблію, але з іншого – вони не такі чіткі, до того ж стиль україномовних *Ілюзій* не так вдало перегукується зі стилем Біблії, як текст оригіналу. Причиною цього може бути або не повне усвідомлення перекладачем наявності алюзій, або ж не зовсім вдала стратегія їхнього перекладу, яка загалом зводилась до перекладу дослівного й мінімального звернення до існуючих україномовних перекладів Біблії.

Список літератури

1. Біблія онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrbible.at.ua/index/chitati_novij_zapovit_onlajn/0-9.
2. Будда / [Сост. В. В. Юрчук]. – 2-е изд. – Минск : Современное слово, 1998. – 320 с.
3. Грузин В. Ілюзії, або Пригоди Месії мимоволі / В. Грузин // Всесвіт. – 1989. – № 5. – С. 18–25.
4. Кам'янець А. Б., Інтертекстуальна іронія і переклад : монографія / А. Б. Кам'янець, Т. Є. Некряч. – К. : Карпенко В. М., 2010. – 176 с.
5. Кехо Дж. Подсознание может все! / пер. с англ. / Джон Кехо ; худ. обл. М.В. Драко. – 4-е изд. – Минск : ООО «Попурри», 2002. – 176 с.
6. Сто пророчеств Будды / [авт.-сост. В. В. Петров]. – Минск: Современный литератор, 2003. – 96 с.
7. Тибетская йога и тайные доктрины / [отв. ред. С. М. Стерденко]. – К. : Преса України, 1993. – 227 с.
8. Bach R. Illusions. The Adventures of a Reluctant Messiah / Richard Bach. – London : Arrow Books, 1998. – 144 p.
9. Bible online [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.biblegateway.com/>
10. Wikipedia / Law of attraction [Electronic resource]. – Mode of access: [http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_attraction_\(New_Thought\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_attraction_(New_Thought)).

**МІЖМОВНІ КОНТАКТИ В АНГЛОМОВНОЇ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Досліджено іншомовні запозичення з інших європейських мов в англійську суспільно-політичну термінологію. Висвітлені продуктивні, морфологічні та функціональні властивості суспільно-політичних термінів у процесі міжмовних контактів. Розглянуто механізми входження іншомовних термінів у сучасну професійну англійську мову.

Ключові слова: *суспільно-політична термінологія, афіксальні способи термінотворення, інтернаціональні терміни, іншомовні запозичення, міжмовний вплив.*

Исследованы иноязычные заимствования с других европейских языков в английскую общественно-политическую терминологию. Освещены продуктивные, морфологические и функциональные особенности общественно-политических терминов в процессе межъязыковых контактов. Рассмотрены механизмы вхождения иноязычных терминов в современный профессиональный английский язык.

Ключевые слова: *общественно-политическая терминология, аффиксальные способы терминообразования, интернациональные термины, иноязычные заимствования, межъязыковое влияние.*

The article is devoted to the research of interlingual borrowings from other European languages into English social and political terminology. The productive morphological and functional peculiarities of social and political terminology in the process of interlingual contacts have been considered. There has been examined the mechanisms of penetrating the interlingual borrowings into contemporary professional English language.

Key words: *social and political terminology, affixal term forming means, international terms, foreign borrowings, interlingual influence.*

Англійська суспільно-політична термінологія (далі СПТ) розвивається в умовах постійного впливу інших європейських мов, які стали основними джерелами її формування та поповнення. Серед дослідників, які вивчають різні аспекти суспільно-політичної термінології: А. Бурячок, С.Г. Капралова, В.Г.Костомаров, Т.Б. Крючкова, В.М. Лейчик, І.Ф. Протченко, О. Мороз, Я. Снісаренко та ін. З-поміж питань, що потребують

подальшого спеціального вивчення, – іншомовні впливи у процесі формування англійської СПТ, аналіз їх семантичної структури та функціонування у фаховому дискурсі.

Мета запропонованої статті – аналіз смислового потенціалу СПТ, його семантичної структури та концептуального наповнення у процесі запозичень іншомовних термінологічних елементів.

Виходячи з мети розвідки, нашим завданням є аналіз функціонально-семантичних властивостей іншомовних запозичень в англійську СПТ.

Новизна дослідження полягає у виявленні продуктивних структурно-морфологічних та семантико-функціональних типів запозичених термінів професійної сфери СПТ.

Іншомовні запозичення, які виступають СПТ, являють собою інтернаціональні термінологічні одиниці, які функціонують в інших мовах з тими самими суспільно-політичними значеннями, що й в англійській. Однак, будучи інтернаціональними термінами, вони одночасно є невід’ємною частиною англійської СПТ. Незалежно від термінологічного походження та функціонування, запозичені терміни постають як термінологічні одиниці, володіючи певними суспільно-політичними значеннями [4, с.39]. За відношенням один до одного та місцем, яке вони займають у відповідній функціонально-термінологічній групі, ці терміни поділяємо на самостійні, первинні, та багатозначні. Із простих термінів складається найчисленніша частина англійської СПТ. Основний корпус цих термінів формують не ізольовані слова, чи іншомовні “вкраплення” а одиниці, які володіють широкими словотвірними зв’язками. Тобто вони служать вихідним матеріалом для подальшого термінотворення і зазвичай входять до складу груп однокореневих термінологічних одиниць [3, с.49].

Звернімось до прикладів. Більшість іншомовних термінів які володіють словотвірною структурою, не утворюються на ґрунті англійської мови, а запозичені в повній формі з інших мов. Для кращого огляду співвідносних зв’язків у групі однокореневих термінів наведемо також залежні утворення: agitation (лат. agitatio) “агітація” (agitator, agitate, agitational); repression (лат. repressio) “репресія” (represser, repress, repressive); corruption

(лат.) corruption “корупція” corrupt, corruptive); religion - religare (лат.) “релігія” (religious, religioner; civilization (фр.): цивілізація, civilize, civilized); nation (national, nationalism, nationalist), тощо [10].

Найчисленніші серед них – терміни першої групи, до якої відносимо різні за своїм походженням СПТ. Це терміни, запозичені в англійську мову в готовому вигляді з інших мов, зокрема з німецької Politik, із французької Bourgeoisie тощо. Терміни цього типу набули в англійській мові суспільно-політичного значення в результаті іншомовних впливів [1, с. 23]. Розглядані одиниці спеціально утворені як СПТ від інтернаціональних основ за допомогою англійських афіксів, як-от грец. axiomatic – аксіома; лат. militarismus – милітарис [11]. До наведених прикладів долучаємо поодинокі вихідні терміни, зовсім невмотивовані у своїй словотвірній структурі: propaganda (лат.) propagare, propagandist, propagator, propagation).

Другу групу вихідних одиниць, за нашими спостереженнями, утворюють функціонально-залежні терміни, тобто багатозначні одиниці, суспільно-політичні значення яких відтворюються у процесі функціонування. Як СПТ вони з самого початку запозичені як терміни, або стали ними в результаті іншомовного впливу. Тут насамперед виокремлюються інтернаціональні терміни, в яких суспільно-політичні значення є їх синонімами. Характерна особливість таких термінів полягає в тому, що, незважаючи на сумісність кількох значень в тому самому терміні, в них суспільно-політичне значення залишається основним, на базі якого утворюються інші [5, с. 116].

Так, термін revolution володіє основним значенням (соціальна революція), а також означає революцію як корінну зміну або поворот у чомусь. Тут спостерігаємо контекстуальну залежність, використовуючи revolution у значенні корінний поворот у чомусь, де термін отримує свою кінцеву завершеність і виражає об'єкт цих корінних змін. Додамо, що revolution у загальному значенні використовується як філософський термін, протиставляючись терміну evolution. Таким чином, утворюється корелятивна термінологічна пара revolution революція, тобто різкий стрибкоподібний перехід від одного стану до іншого, від однієї якості до іншої, та evolution – еволюція як постійна якісна зміна.

Окрім цього, термін *revolution* вживається в загальному значенні безвідносно до конкретних об'єктів, на які поширюється дія революція. Його значення переходу від стрибкоподібної якості в іншу і проявляється як філософський термін завдяки регулярному протиставленню терміна *evolution*, що разом із ним утворює формулоподібну термінологічну пару. Аналогічно *moral* володіє основним суспільно-політичним значенням мораль, моральні принципи - а *moral question*; *moral obligations*; *moral philosophy*; *moral standards* [10] тощо. До зазначеної групи відносимо також термін *party* (фр.) – *partie* з найуживанішим значенням партія як політична організація.

Наведемо ще приклади: *idea* (гр. лат. *idea* – ідея, думка, поняття, уявлення, мала кількість) як філософський термін виступає у двох варіантах: найменування поняття ідеї у загальному аспекті, відображення дійсності у свідомості, на відміну від самої дійсності, а також найменування ідей як системи політичних і філософських учень та уявлень тої чи іншої епохи. Так, *idea* як найменування, на відміну від реальної дійсності, виступає в контексті, де протиставляється термінам, що позначають їх антонімічні поняття.

Окрему групу первинних СПТ складають нечисленні, ізольовані іншомовні запозичення. Вони не володіють терміновірними зв'язками в англійській мові і функціонують окремо від решти запозичених СПТ. Здебільшого це номенклатурні локально-історичні терміни – найменування подій або явищ конкретної історичної епохи і країни, її державних або суспільно-політичних інститутів, класів [2, с. 38-46]. Як однозначні одиниці вони функціонально незалежні, тобто вільні від контекстних способів свого термінологічного вияву. У більшості своїй іншомовні запозичення не володіють чіткою термінологічною структурою *landlord* – великий англійський землевласник, капіталіст, *landlordism* – ідеологія великих землевласників.

Більшість СПТ у своїй морфологічній структурі виокремлюється суфіксами. Традиційно продуктивним залишається афіксальний спосіб термінотворення, де найтиповіша терміновірна суфіксація та незначний відсоток префіксації. Значна кількість суфіксальних термінів

досліджуваного пласту – це одиниці з так званим інтернаціональним суфіксом. Залежно від своєї терміновірної моделі вони номінують властивості, якості, стан і тому виступають відносно вихідного однокореневого терміна вторинним варіативним утворенням: production – productivity; nation – nationality;

Семантичні СПТ утворення на основі інтернаціоналізмів інколи супроводжуються різного роду переносами найменувань. Аналогічно випадкам, описаним вище, тут в утворенні СПТ беруть участь запозичення з широким семантичним обсягом [6, с. 11.], адже вони служать вихідним лексичним матеріалом для утворення термінів різних спеціальних галузей [9, с. 79]. Скажімо, action, collision як СПТ вживаються в контекстах, що вказують на відношення його значення до суспільно-політичних явищ, як-от: political action; collision of principles тощо.

Інший приклад – basis (гр. лат. basis – основа, фундамент, базис, вихідний пункт) використовується як математичний, геометричний і відповідно філософський термін. Філософський термін basis, який позначає поняття базису, тобто економічного устрою суспільства як основи політичних, правових, релігійних, художніх, філософських поглядів суспільства, являє собою метонімію, яка виникла на основі подібності позначуваних понять – основи, фундаменту і філософського базису - the basis of the argument. Таким чином, функція стилістичних засобів зводиться тут до увиразнення думки, створення експресії, виокремлення найсуттєвіших для адресата компонентів смислу [7, с. 58].

Іншомовні терміни, які виступають СПТ, утворюють надзвичайно характерну за своїми якостями групу термінологічних одиниць, що охоплюють, за нашими підрахунками, близько 40% усіх термінів нескладної структури. Це головню інтернаціональні терміни, які володіють семантичними і терміновірними зв'язками у фаховій мові. На даний етап вони стали найчисленнішою та органічною частиною англійської термінологічної системи суспільно-політичної сфери. За своїми внутрішніми взаємовідношеннями їх поділяємо на самостійні, або первинні (policy, propaganda), і співвідносні утворення (politician, propagandist). Терміни першої групи не

мають у своїй структурі термінологічних, лексичних морфем і тому виступають у мові як самостійні, що входять у терміносистему СПТ.

Друга група запозичених термінів у своєму формуванні та функціонуванні опирається на однокореневі термінологічні прототипи. На відміну від вихідних, вони володіють термінологічною вмотивованістю, що базується на значеннях їхніх основ. Порівняно незначну групу, приблизно одна п'ята частина іншомовних термінів, складають запозичення, які використовуються як СПТ. Здебільшого це терміни із широкою семантикою, що належать до кількох термінологічних систем. Зазвичай, вони функціонально зумовлені, тобто залежні від конкретних умов термінологічного узусу : segregation (racial, religious).

У випадках використання загальноживаної лексики як СПТ, семантична тотожність останніх не порушується [8, с. 27–37]. Це не робить їх омонімами, оскільки загальне і спеціальне значення корелюють як основне номінативне і твірне значення (порів. circulation – циркуляція, обіг і медичний термін як СПТ). Такі терміни використовуються для номінації спеціальних понять у різних наукових галузях: accumulation – геогр., геолог. літер. політ; equivalent – хім. фіз. економ, тощо.

Важливість іншомовних термінів не вичерпується тільки тим, що вони складають майже половину простих (не складних) англійських СПТ. Значення їх полягає в тому, що вони служать вихідними елементами для інтенсивного утворення СПТ в англійському фаховому дискурсі. Особливо це простежується на складних термінах суспільно-політичної сфери, що буде розглянуто в окремій статті.

Викладене вище дає підстави для таких висновків.

Запозичені термінологічні сполучення є структурно складними одиницями, що володіють низкою семантичних та функціональних особливостей. За характером номінації це різнотипні утворення, ступінь семантики яких залежить від лексичного складу їх членів.

Англійська СПТ складається з різних за своєю структурою і походженням номінативних одиниць, що утворюють та поповнюють її двома великими розрядами термінів – простими і

складними. Найчисленніша частина запозичених термінів виступає вихідними, або первинними одиницями, що є твірними завдяки афіксації та безафіксному термінотворенню.

У розряді простих первинних термінів більшу половину займають ті, які виникли семантичним шляхом, головню в результаті використання як СПТ загальнолітературної лексики. Вони утворюються з різною інтенсивністю залежно від структури і походження слів, що використовуються у функції термінів. Семантичним шляхом виникають терміни, майже виключно утворені за допомогою безафіксного способу. Так, афіксальні структури виявили більшу половину термінів, утворених семантичним шляхом (50 із 90). Головню це загальноповживана лексика, котра функціонує як СПТ. Серед іншомовних багатозначні терміни не численні (одна п'ята частина всього досліджуваного термінологічного корпусу).

До другої групи усталених суспільно-політичних термінів відносимо ті, що запозичені, так би мовити, в готовому вигляді і вже з самого початку функціонують в англійській мові як СПТ. Це терміни, утворені від нетермінологічних основ, що не належать до СПТ, тобто, це "старі запозичення", котрі отримали суспільно-політичне значення в результаті пізніших іншомовних впливів. Нами виявлено, що група термінів нескладної структури (первинні термінологічні одиниці) є найчисленнішою категорією СПТ і складає понад 70% .

Вторинні іншомовні терміни складають незначну частину термінів нескладної структури (77 із 340 досліджуваних термінів). Характерною рисою цієї групи вважаємо її термінологічну вмотивованість, зумовлену наявністю в структурі термінотвірних елементів. Виявлено, що суфіксальні терміни зустрічаються серед усіх продуктивних типів термінотворення.

Отже, іншомовні запозичення та міжмовні взаємини спричинили поповнення та збагачення англійської СПТ як на морфологічному, так і на семантично-функціональному рівнях. Комплексне дослідження механізмів входження іншомовних термінів у сучасну англійську мову може бути перспективою подальших наукових розвідок.

Список літератури

1. Бурячок А. Формування спільного фонду СПЛ східнослов'янських мов / Бурячок А. – К. : Наукова думка, 1983. – 247 с.
2. Демкова Т.М. Суспільно-політична термінологія в оцінному полі радянського політичного дискурсу / Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. // Серія. “Філологія”. № 963. – Харків, – 2004. – С. 38–46.
3. Зацний Ю.А. Новая общественно-политическая лексика и фразеология английского языка / Зацний Ю. А., Бутов В. Н. – Запорожье : ЗГУ, 2000 – 200 с.
4. Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития ОПЛ и терминологии / Крючкова Т.Б. – М. : Наука, 1991 – 153 с.
5. Лейчик В.М. Особенности терминологии общественных наук и сферы ее использования / Лейчик В.М. – М., 1983. – 288 с.
6. Мороз О.О. Сучасна чеська суспільно-політична лексика. Семантика, структура, динаміка. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Мороз О.О. – Київ, 2005 – 20 с.
7. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / Мостовий М.І. Харків 1993, – 256 с.
8. Снісаренко Я.С. До історії вивчення поняття “суспільно-політична лексика”/ Снісаренко Я.С. // Наукові записки. Серія “Філологічні науки” (мовознавство).– Кіровоград. 2007. –Випуск № 73 – С. 27-37.
9. Холявко І.В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Холявко І.В. – Кіровоград, 2004 – 229 с.
10. NTC’s MASS MEDIA Dictionary by R.Terry Ellmore. National Textbook Company. N.Y., 1992. – 500 p.
11. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English / Albert Sidney Hornby. – Oxford : Oxford Press, 2001. – 792 p.

**ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО
ДИСКУРСУ ДЖ. МАККЕЙНА
(на матеріалі промови від 4 вересня 2008 року)**

Аналізуються персуазивні стратегії у політичному дискурсі Дж. Маккейна на матеріалі промови 4 вересня 2008 року. Визначаються лінгвопрагматичні методи та засоби переконання на кожному з рівнів мови: лексичному, граматичному та стилістичному.

Ключові слова: *персуазивна стратегія, звернення до влади, розповідь історії, метафора, паралелізм, антитеза.*

Анализируются стратегии персуазивности в политическом дискурсе Дж. Маккейна на материале его речи 4 сентября 2008 года. Определяются лингвопрагматические методы и средства убеждения на каждом из уровней языка: лексическом, грамматическом и стилистическом.

Ключевые слова: *персуазивности стратегия, обращение к власти, повествование истории, метафора, параллелизм, антитеза.*

This paper examines and analyzes the strategies of persuasion in the political discourse of John McCain on the material of his speech, delivered on the 4th of September, 2008. It also identifies those methods and means of persuasion that can be found at different levels of language, namely: grammatical, where we focus on modal operators of low, medium and high value and personal pronouns, the most important of which are the first person singular and plural, lexical, where we try to determine participants in the senator's speech that refer to "our" and "their" and stylistic, where we search for those devices, that were used by John McCain in order to get attention and support of the audience. This article also examines the persuasive side of language in the speech given by the senator on the basis of Aristotle's three main categories of rhetoric: ethos, pathos and logos and describes their close interaction that opens the content of strategies, used by the politician. The main attention is paid to those strategies that emphasize the author's ideology, attitude toward current American state and new ideas about its future.

Key words: *persuasive strategy, appeal to authority, story telling, metaphor, parallelism, antithesis.*

Мова – невичерпне джерело засобів вираження персуазивності, за допомогою якої кожен політичний діяч

може привернути увагу аудиторії. Важливим аспектом такого процесу виступає вибір лексичного, граматичного й стилістичного наповнення дискурсу, невід'ємною частиною якого є політична промова як найяскравіший приклад ідеологічного та політичного впливу на оцінку, думку та поведінку людей. Створюючи політичний текст, автор повинен підібрати такі мовні засоби та форми, які, з одного боку, повно й адекватно відобразять його задум, а з іншого – будуть максимально відповідати типу особистості реципієнта, його інтересам, потребам та установкам, тобто використати ті аргументи, які в правильному контексті будуть раціонально сприйняті масовою аудиторією та подолають розбіжності в розумінні тієї чи іншої політичної ситуації.

Уся промова сенатора Маккейна [7] налічує 286 речень, серед яких 276 є розповідними, що складає 96,5 % від загальної їх кількості. Така статистика показує, що розповідь переважає в промові сенатора, який намагається донести до аудиторії якомога більше інформації про свої політичні погляди та плани щодо поліпшення ситуації в Сполучених Штатах Америки. Крім того, Дж. Маккейн намагається привернути увагу виборців, наголошуючи на необхідності термінових дій задля відродження нації, переконати їх довіритися його досвіду та пережити труднощі під його керівництвом. Важливим аспектом його промови є критика свого опонента. Так, упродовж усієї промови Дж Маккейн 12 раз згадує Б. Обаму, протиставляючи себе останньому та критикуючи не тільки самого Б. Обаму, але й його політичні наміри та плани щодо майбутнього країни: *“I will keep taxes low and cut them where I can. My opponent will raise them. I will open new markets to our goods and services. My opponent will close them. I will cut government spending. He will increase it”, “Senator Obama wants our schools to answer to unions and entrenched bureaucracies. I want schools to answer to parents and students”*.

Варто зазначити, що через такі постійні судження про свого суперника Дж. Маккейн справляє враження людини, якій краще вдається критика інших, а не розробка планів для зміцнення Америки та розв'язання нагальних проблем, що стоять перед нею. Тоді як більшість американців готові підтримувати того з

кандидатів, хто спроможний забезпечити стабільність економічного розвитку та процвітання країни.

На граматичному рівні важливе значення має модальність, яка зазвичай відображає розуміння оратором стану речей, його емоції та наміри, розкриваючи при цьому спроможність критично оцінити ситуацію [4, с. 140–165]. Саме через аналіз різних типів модальності можна краще зрозуміти цілі промовця, його ставлення до того чи іншого питання. М. Холлідей поділяє модальні оператори (modal operators) на три категорії: 1) малої (*can, could, may, might*), середньої (*will, would, should, is/was to*) та високої (*must, ought to, have/had to, need*) цінностей, що виражають відповідно ймовірність (можливо→скоріш за все→напевно), частотність (інколи→зазвичай→завжди), обов'язок (дозволено→рекомендовано →обов'язково) та бажання оратора щось зробити (охочий→палко бажаний→рішучий) [3, с. 75]. Крім того, модальні оператори є індикатором ступеня ймовірності реалізації запропонованих спікером планів і проєктів, а також тих зобов'язань, які він готовий на себе взяти в процесі їх впровадження.

Прмова Дж. Маккейна містить 93 модальних дієслова, найчастіше з яких вживаються: “*will*” (49 разів) “*can*” (13) “*need*” (9), “*could*” (6) та “*would*” (6), що складає відповідно 52,69 %, 15,05 %, 9,68 %, 6,45 % та 6,45 % від їх загальної кількості. Таким чином, модальні оператори середньої цінності становлять найбільшу групу в промові сенатора Маккейна: 57 модальних слів з процентним співвідношенням 61,29 %, що можна вважати показником того, що політик намагається уникати агресивності у висловлюваннях власних поглядів.

Will, як маркер майбутнього часу, зустрічається найчастіше в промові Дж. Маккейна. За Дж. Ліоном [4, с. 310], *will* має два значення: з його допомогою промовець надає інформацію про те, що відбудеться в майбутньому на основі своїх прогнозів, переконань та намірів, а також, в міру використання його як модального оператора (зі значенням “*permissive*” / «припустимий, допустимий»), дає йому змогу презентувати себе як гаранта правдивості та реальності реалізації події, про яку він говорить.

У своєму виступі сенатор використовує *will* здебільшого для того, щоб заручитися підтримкою аудиторію через серію обіцянок, наприклад: “*We will produce more energy at home. We*

will drill new wells offshore, and we'll drill them now. We will build more nuclear power plants. We will develop clean coal technology. We will increase the use of wind, tide, solar and natural gas”.

Що ж стосується операторів модальності низької цінності, яких у промові Дж. Маккейна налічується 22 (23,66 %), то найчастіше з них зустрічаються *can* та *could*. У традиційній граматиці можна знайти три значення модального слова *can*, а саме: 1) вираження можливості, що допомагає спікеру вселити надію в серцях слухачів і в такий спосіб заручитися їхньою підтримкою, 2) демонстрація своїх можливостей, коли політик під час політичної промови дає обіцянку щось зробити у випадку своєї перемоги на виборах та 3) надання дозволу: *“This amazing country can do anything we put our minds to”, “I will keep taxes low and cut them where I can”.*

Модальний оператор високої цінності *need* займає третє місце серед усіх модальних слів за частотою вживання в промові сенатора. Як зазначає М. Холлідей [4], серед усіх модальних слів цієї групи найбільшу силу має *must*, яке передбачає накладання спікером певних зобов'язань і, таким чином, ставить його в позицію здійснення влади. Порівняно з *must*, модальний оператор *need* несе менше навантаження з точки зору нагальності вирішення питань і застосування певних мір. Так, коли сенатор заявляє, що: *“We must use all resources and develop all technologies necessary to rescue our economy from the damage caused by rising oil prices and to restore the health of our planet”*, він закликає всіх американців діяти рішуче, щоб не допустити падіння економіки та врятувати не тільки Америку, але й усю планету. У наступному реченні (*“We need to change the way government does almost everything...”*), він висловлює впевненість у потребі змін, які можливі, коли він стане президентом.

На граматичному рівні важливе значення мають також займенники, за допомогою яких можна дізнатися, як спікер позиціонує себе по відношенню до своїх виборців. Вибір особових займенників не тільки відображає соціальні відносини між оратором та аудиторію, але й дає останній чітке розуміння ставлення до неї першого. Крім того, правильний підбір займенників може допомогти політику вплинути на слухача, досягти з ним одностайності.

Займенники, які слугують меті об'єднати чи протиставити себе іншим, можна умовно поділити на 3 групи: 1) особові займенники *I* та *we*, 2) *you*, 3) *they* та *it*. В промові Дж. Маккейна можна знайти 334 особових займенника.

Таблиця 1 – Частота вживання особливих займенників у промові Джона Маккейна

John McCain		
Займенник	Частота вживання	%
I	143	42,81
You	32	9,58
he	6	1,8
she	14	4,19
it	43	12,87
we	72	21,56
they	24	7,19
Всього	334	100

З наведеної вище таблиці можна чітко видно, що домінуючим займенником у промові сенатора є займенник *I*, який складає приблизно 43 % від загальної кількості. Даний займенник дає нам уявлення не тільки про самого спікера, але й про його погляди та переконання. Хоча багато науковців зазначають, що вживання даного займенника створює враження в відмежування промовця від аудиторії, у промові Дж. Маккейна він слугує, завперш, для презентації себе самого як досвідченого політика: “*I've fought corruption... I've fought big spenders in both parties... I've fought to get million dollar checks out of our elections. I've fought lobbyists who stole from Indian tribes...*”, “*I know how the military works, what it can do, what it can do better, and what it should not do. I know how the world works. I know the good and the evil in it. I know how to work with leaders... I know how to secure the peace*”, “*I've been an imperfect servant of my country for many years. But I have been her servant first, last and always*”. В даних уривках з промови сенатор нагадує усім американцям про свій досвід у веденні справ та наголошує, що завжди був вірним підданим своєї країни,

створюючи в такий спосіб образ готового до труднощів президента, який уже стикався з ними в минулому та не побоїться цього в майбутньому.

На другому місці за частотою вживання в промові знаходиться особовий займенник *we* (22 %). У політичних промовах цей займенник стосується оратора та аудиторії, як одного цілого. Завдяки частому використанню *we* створюється враження, що політик знаходиться по один бік барикади зі своїми виборцями, знає їх потреби та готовий боротися за їх права. Політичні діячі зазвичай вдаються до цього займенника, щоб заручитися підтримкою аудиторії та показати тісний зв'язок із нею. Наприклад: *"We have dealt a serious blow to al Qaeda in recent years"*, *"...we're going to embark on the most ambitious national project in decades. We are going to stop sending \$700 billion a year to countries that don't like us very much. We will attack the problem on every front"*, *"We lost the trust of the American people when some Republicans gave in to the temptations of corruption... We lost their trust when... both parties and Senator Obama passed another corporate welfare bill for oil companies"*.

В першому прикладі особовий займенник *we* стосується всіх американців, які пережили страшний теракт з боку «Аль-Каїди», що стало страшним ударом для всієї нації, незалежно від віку, статі, віросповідання, у другому – тих, хто поділяє погляди сенатора та готовий діяти з ним за одно, коли він стане президентом (звичайно, політик звертається до всієї нації, оскільки очікує отримати підтримку більшості), у третьому ж – Дж. Маккейн, розуміючи розчарування своїх співгромадян у діях попереднього уряду, висловлює жаль з приводу його невмілої політики. При цьому він використовує займенник *we* не тільки по відношенню до республіканців, але й демократів, у тому числі і до Б. Обами, тим самим розділяючи з ним, певною мірою провину за втрату довіри виборців.

Не можна оминати увагою також той факт, що сенатор Маккейн майбутнім можливим віце-президентом обрав Сару Пейлін, що вилилося у використання особового займенника *she* в промові 14 разів. Цей хід допоміг Джону Маккейну здобути підтримку білих жінок (враховуючи і тих, кого розчарувала поразка

Г. Клінтон), що дало новий поштовх його кампанії та принесло 7 мільйонів \$ внесків одразу ж після оголошення її кандидатури [6].

Як зазначалося в попередніх розділах, часові форми дієслова можуть бути індикатором поглядів оратора. Так, беручи до уваги дієслово “be” / «бути», можна простежити, що його використання в промові у формі теперішнього (51) та майбутнього часу (49) набагато частіше за минулий (30). Крім того, сенатор 13 разів використовує фразу “going to”, з чого можна зробити висновок, що він намагається зосередити увагу слухачів радше на майбутніх змінах і рішеннях, ніж на минулих подіях. Проте часте використання часової форми дієслів Present Perfect, особливо, коли мова йде про Сару Пейлін та його власні здобутки на користь країни, певною мірою зводить таке прагнення нанівець.

З точки зору лексичного наповнення промови сенатора Дж. Маккейна, варто зауважити, що її стиль розрахований на пересічного громадянина Америки, а отже, речення здебільшого не дуже довгі, з повторенням коротких фраз для підсилення емоційного навантаження.

Класифікація «учасників» / “participants” у промові Дж. Маккейна:

- 1) країни: *the United States; Iran; the Russian empire / Russia; Georgia; Vietnam;*
- 2) групи людей, на яких спрямована промова: *my friends; my fellow Americans; God's children; patents; children; students; the American people; the people who are counting on us;*
- 3) групи людей, які сприймаються як «чужі»: *the old, big spending, do nothing, me first, country second Washington crowd; big spenders; my captors; Russia's leaders;*
- 4) визначена група людей, які утворюють великі групи: *Americans; Republicans; Democrats; Independents; Washington; the world; the country; the people; this government;*
- 5) конкретна особа: *my father; my brother, sister; my mother, Roberta McCain; the President; the First Lady, Laura Bush; the 42st President; my wife, Cindy; my opponent; Senator Obama; Governor Sarah Palin of Alaska; our next Vice President; David Petreaus; bill and Sue Nebe from Farmington Hills, Michigan;*

- Jake and Toni Wimmer of Franklin County, Pennsylvania; Matthew Stanley of Wolfboro, New Hampshire; my grandfather; the good man in the cell next door, my friend, Bob Craner;*
- 6) невизначені особи: *any willing patriot; some Republicans; the boy whose descendents arrived from Mayflower; the Latina daughter of immigrant workers; some; a Navy officer; the company of heroes; two other Americans; my fellow prisoners; the brave men and women;*
- 7) абстрактні поняття, які визначають людські цінності: *gratitude, humility and confidence; prosperity and peace; honorable service; grace and kindness; humanity; confidence, wisdom and resolve; wisdom, justice and goodness;*
- 8) колективні іменники, що асоціюються зі «своїми»: *our country; our nation's business; our community colleges; our schools; our economy; our planet; our solidarity; our ideals; our security; our workers; our children; our minds; our Armed Forces, the ministry;*
- 9) частина, відсотки чи кількісне визначення людей чи інших одиниць: *child tax exemption from 3500\$ to 7000\$; 700\$ billion a year; millions of new jobs; a thousand acts of courage, compassion and love;*
- 10) узагальнення: *victims of land mines, children born in poverty and with birth defects; many; all recourses; all technologies; the good and the evil; each generation; almost everything; every American;*
- 11) визначені/конкретні одиниці: *this nomination; these contests; that strategy; this century; that choice; that opportunity;*
- 12) одиниці, які асоціюються зі «своїми»: *my campaign, the right strategy; the pride and principles of our party; the party of Lincoln, Roosevelt and Regan; my tax cuts, my health care plan; the most ambitious national project in decades; my experience, the best ideas; my administration;*
- 13) одиниці, які асоціюються з «чужими»: *their achievement; another corporate welfare bill for oil companies; his tax increases; his plan, their supporters;*
- 14) одиниці, що стосуються зовнішньої політики: *the worst attack on American soil; more troops in Iraq; the threats to*

peace and liberty in our time; a serious blow to al Qaeda; the chief state sponsor of terrorism; the path to acquiring nuclear weapons; the brave people of Georgia; a return of the Cold War; aggression and international lawlessness; the peace and stability of the world; the security of the American people;

- 15) *одиниці, що стосуються внутрішніх справ: Indian tribes; the bad housing market; a temporary job; low taxes; spending discipline; open markets; small businesses; the changing economy; unemployed workers; the jobs of today; new opportunities in their communities; workers in industries that have been hard hit; the difference in wages, secure new employment; a decent wage; equal access; failed school bureaucracies; qualified instructors; good teachers; another line of work; more energy at home; new wells offshore; more nuclear power plant; clean coal technology; the use of wind, tide, solar and natural gas; the development and use of flex fuel, hybrid and electric automobiles; the burdens; a new standard for transparency and accountability; our transportation work;*
- 16) *інші одиниці: business in Washington; the informational technology revolution; the rise of global economy; hour of need.*

Для повного аналізу нам потрібно також розглянути дану промову з точки зору стилістики, що допоможе визначити не тільки стилістичні прийоми, але й стратегії, до яких вдавався сенатор під час її виголошення.

Як зазначає Дж. Чартеріс-Блек [2], виголошуючи промову, успішний оратор повинен апелювати, насамперед, до тих емоцій та переконань, які уже є у слухачів. Тільки здобувши їхню довіру та переконавши в єдності думок, спікер може спробувати презентувати свої ідеї у вигідному світлі з ціллю здобуття їхніх голосів. Наводячи аргументи, промовець повинен передати аудиторії правильні емоції та сконцентрувати увагу на тих ключових моментах, які для неї прийнятні морально. Більше того, такі аргументи повинні відповідати реаліям та стосуватися обговорюваного питання. Звичайно, усе це неможливо зробити за допомогою лише правильного лексичного наповнення, проте саме вибір лінгвістичних одиниць є одним з вирішальних

факторів успішності такого політичного акту, як політична промова [2, с. 10].

Чартеріс-Блек наголошує також на тому, що ефективність використання риторичних стратегій великою мірою залежить від уміння промовця їх поєднувати [2, с. 11], адже саме вміння передати повідомлення так, щоб переконати слухача, що це те, чого він/вона хоче, є ключовим моментом у насадженні політиками своєї думки та ідеології [5, с. 34]. Для здобуття відчуття узгодженості з аудиторією, промовці звертаються до символів, за допомогою яких вони плекають у серцях виборців ідею національної єдності [1, с. 81].

Серед усього різноманіття стилістичних прийомів, які використовуються у політичних промовах, у своїй Дж. Маккейн найчастіше звертається до повторень, протиставлень, паралелізмів і «soundbites»:

Так, наприклад, в ній можна знайти достатньо прикладів трискладових перелічень / three-part list: *gratitude, humility and confidence, the wisdom, justice and goodness of its people, the values of families, neighborhoods and communities, for beautiful, blessed, bountiful America, with confidence, wisdom and resolve*, які містять посилення на цінності американського суспільства, звернення до яких є одним з основних в американському політичному дискурсі.

Ще один важливий аспект даної промови – часте вживання слова “fight” (25) / “fought” (9) й сприйняття сенатором перегонів скоріше як боротьби, ведення воєнних дій. Він неодноразово апелює до свого воєнного досвіду. Ведучи мову про перегони з Б. Обамою, Дж. Маккейн теж використовує дане слово: “*I don't mind a good fight*” (metaphor), натякаючи в такий спосіб, що в нього значно більше досвіду в подібних справах. Сенатор зробив слово “fight” гаслом усієї своєї промови, перетворивши його на «soundbite»: *fight for*:

Fight for what's right for our country.

Fight for the ideals and character of a free people.

Fight for our children's future.

Fight for justice and opportunity for all.

Іншим прикладом даного стилістичного прийому є фраза *stand up*:

Stand up to defend our country from its enemies.

Stand up for each other; for beautiful, blessed, bountiful America.

Stand up, stand up, stand up and fight.

У наступних прикладах можна чітко простежити поєднання паралельних конструкцій та антитез:

I will keep taxes low and cut them where I can. My opponent will raise them. I will open new markets to our goods and services. My opponent will close them. I will cut government spending. He will increase it.

My tax cuts will create jobs. His tax increases will eliminate them. My health care plan will make it easier for more Americans to find and keep good health care insurance. His plan will force small businesses to cut jobs, reduce wages, and force families into a government run health care system where a bureaucrat stands between you and your doctor.

Говорячи про свої плани щодо розвитку та стабілізації ситуації в країні, Дж. Маккейн чітко розставляє акценти за допомогою протиставлення своїх намірів (дій на благо людей) та намірів опонента, які розглядаються ним як хибні кроки. Така граматична конструкція підсилює емоційний вплив на аудиторію, виставляючи Б. Обаму в негативному світлі.

Ще одним прикладом паралелізму може слугувати такий приклад:

We lost the trust of the American people when some Republicans gave in to the temptations of corruption. We lost their trust when rather than reform government, both parties made it bigger. We lost their trust when instead of freeing ourselves from a dangerous dependence on foreign oil, both parties and Senator Obama passed another corporate welfare bill for oil companies. We lost their trust, when we valued our power over our principles.

При цьому сенатор наголошує на відповідальності не тільки діючого уряду, а отже, й Республіканської партії, але й демократів на чолі з Б. Обамою. Він говорить про зміни, які приведуть до “... to recover the people's trust...”, сприймаючи їх як ліки для «хворого організму».

Крім того, Дж. Маккейн неодноразово вдається до повторень ключових фраз чи слів на початку речень: як уже зазначалося,

слово “fight” є одним з центральних елементів промови, що можна побачити й у нижченаведених *прикладах*:

I've fought corruption, and it didn't matter if the culprits were Democrats or Republicans... I've fought big spenders in both parties... I've fought to get million dollar checks out of our elections. I've fought lobbyists who stole from Indian tribes. I fought crooked deals in the Pentagon. I fought tobacco companies and trial lawyers, drug companies and union bosses.

I fought for the right strategy and more troops in Iraq...

I fight for Americans. I fight for you. I fight for Bill and Sue Nebe... I fight for Jake and Toni Wimmer of Franklin County, Pennsylvania. I fight for the family of Matthew Stanley of Wolfboro, New Hampshire...

Важливо зазначити, що коли сенатор говорить про війну в Іраку, він безапеляційно заявляє про свою правоту “*the right strategy*”, наголошуючи на тому, що відстоював власну думку навіть попри загрозу політичній кар’єрі “*when it wasn't a popular thing to do*”. Більше того, він заявляє про свою готовність пожертвувати всім заради Америки: “*I'd rather lose an election than see my country lose a war*”, хоча в наступних абзацах висловлює рішучий намір перемогти на виборах: “*I don't mind a good fight*”, “*In the end, it matters less that you can fight. What you fight for is the real test*”, оскільки його боротьба – це боротьба за праве діло (за добробут власної держави), створюючи собі в такий спосіб образ політика-воїна, готового до рішучих кроків.

З точки зору стилістики, промова Джона Маккейна не багата на метафори, хоча кілька з них варто виділити:

I fell in love with my country...

This amazing country can do anything we put our minds to.

У даних метафорах Америка сприймається як жива людина (the state as a person metaphor). У першому випадку сенатор висловлює свою любов до неї, як до коханої дружини. Він наділяє її гарними рисами достойної, доброї та відданої жінки: *the many comforts of life, decency, faith in the wisdom, justice and goodness of its people*, натякаючи на свою готовність пройти крізь вогонь та воду заради її процвітання: *I fell in love with my country when I was a prisoner in someone else's. I loved it not just for the many comforts of life here. I loved it for its decency; for its faith in the*

wisdom, justice and goodness of its people. У другому ж прикладі Дж. Маккейн наділяє країну необмеженими можливостями, змальовуючи її у вигляді всемогутнього правителя (не тільки для американців, але й для усього світу).

...get this country back on the road to prosperity and peace.

The party of Lincoln, Roosevelt and Reagan is going to get back to basics.

...get this country moving again.

Дані метафори (path metaphor) символізують ті зміни, які стали гаслом передвиборчої гонки 2008 року: відновити стабільність розвитку країни, пригадати вигоди її могутності та повернути їй статус країни-лідера. Проте, Дж. Маккейн говорить не тільки про складний шлях, який чекає на Америку, він прагне підкреслити й ті зміни, які відбудуться із самого Республіканського партією, яка буде йти тим самим шляхом, що і країна, на благо якої вона працює. Він згадує трьох видатних президентів-республіканців, зазначаючи, яким курсом планує рухатися. Цікавим залишається й той факт, що в своїй промові сенатор ні разу не називає президента Дж. Буша по імені (хоча його дружину він називає Лаурою (Laura Bush), дистанціюючи себе в такий спосіб від політики, яку той провадив.

У промові можна знайти ще кілька метафор, як-от: “...*those dark days following the worst attack on American soil in our history...*” (коли сенатор згадує про терористичний акт 2001 року), “That's the nature of these contests” (прирівнюючи передвиборчу гонку до спортивних змагань), “...*the crowded calendar of our nation's business*” (говорячи про величезну кількість нагальних питань, які потребують вирішення) тощо.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що сенатор Дж. Маккейн концентрує увагу більше на внутрішніх проблемах країни, згадуючи різні аспекти економічної кризи. Пропонуючи виходи з такого становища, він протиставляє «свої» методи планам свого опонента: “*my tax cuts / his tax increases*”, “*my health care plan / his plan*”. Проте варто зазначити, що коли він говорить про систему освіти, конкретних рішень досягнення поставленої мети сенатор не називає: “...*We need to shake up failed school bureaucracies with competition, empower parents with choice, remove barriers to qualified instructors, attract and reward good*

teachers, and help bad teachers find another line of work. When a public school fails to meet its obligations to students, parents deserve a choice in the education of their children. And I intend to give it to them ...” (смяче узагальнення / **glittering generality**).

Сенатор неодноразово порушує питання економічної кризи, оскільки прагне раціоналізувати свої ідеї в очах виборців. Він підсилює ефект сказаного, апелюючи до базової емоцій людини – страху, використовуючи такі слова та словосполучення, як *tough times, keeping jobs, struggling to put food on the table, left behind, unemployed, lost a job, the second highest business tax rate* тощо. Він пропонує рішення, які задовольняють потреби простих американців: *“keep the fruits of their labor”* (metaphor) та допоможуть економіці країни стати на ноги: *“keep jobs from moving overseas”* (metaphor)

Ще однією особливістю даної промови, яка реалізує зразу кілька персуазивних технік, є неодноразове згадування конкретних осіб (**appeal to authority**), наприклад: 1) *“The party of Lincoln, Roosevelt and Reagan is going to get back to basics”* – за допомогою використання імен президентів-республіканців США, які шануються всіма жителями країни, Дж. Маккейн намагається відродити віру виборців у свою партію та заручитися їх підтримкою; 2) *Thanks to the leadership of a brilliant general, David Petraeus, and the brave men and women he has the honor to command, that strategy succeeded and rescued us from a defeat that would have demoralized our military, risked a wider war and threatened the security of all Americans.* У світлі війни в Іраку, Дж. Маккейн згадує генерала Д. Петреуса, який для багатьох американців став символом своєрідної перемоги, як свого однодумця, людину, що допомогла вистояти американським військам у ворожій країні та забезпечити безпеку Америки. Він використовує фразу *“that strategy”*, знову нагадуючи виборцям, чия саме стратегія привела до успіху; 3) *“...a word to Senator Obama and his supporters... there are big differences between us. But you have my respect and admiration. Despite our differences, much more unites us than divides us... But let there be no doubt, my friends, we’re going to win this election”*. Даний уривок із промови стосується Б. Обами. У кількох реченнях сенатору Дж. Маккейну вдається прокатати свого опонента на «американських гірках»

(вверх-вниз): спочатку він наголошує на різниці в їхніх поглядах: *“big differences between us”*, після – висловлює повагу та захоплення ним як політиком: *“my respect and admiration”*. Другий раз, згадуючи про розбіжності в їхніх підходах, він уже не стільки наголошує на відмінностях, скільки на спільній меті (*“much more unites us than divides us”*), адже обидва вони є американцями, які щиро вірять у свою країну. І завершальним акордом знову стає його рішуче: *“we’re going to win this election”*.

Аналізована промова насичена також розповідями про пересічних громадян Америки, чий життєвий негаразд не чужі сенатору (**story telling**): *“I fight for Bill and Sue Nebe from Farmington Hills, Michigan, who lost their real estate investments in the bad housing market. Bill got a temporary job after he was out of work for seven months. Sue works three jobs to help pay the bills”*, *“I fight for the family of Matthew Stanley of Wolfboro, New Hampshire, who died serving our country in Iraq. I wear his bracelet and think of him every day”*. Усі ці історії сумні й спрямовані на пробудження співчуття з боку аудиторії (**empathy**), а отже, розповідаючи їх, сенатор намагається показати свою здатність зрозуміти становище людей, котрі потребують допомоги, якої вони дочекаються, коли він стане президентом.

Дж. Маккейн використовує стратегію розповідей (**story telling**) і коли говорить про свою сім’ю: *“When I was growing up, my father was often at sea, and the job of raising my brother, sister and me would fall to my mother alone”*, *“I rarely saw my father again for four years. My grandfather came home from that same war exhausted from the burdens he had borne, and died the next day”*. За допомогою даної техніки сенатор справляє враження «простої людини» / **“plain folks”**, на долю якої випало чимало поневірянь, тому він розуміє потреби пересічних громадян. Крім того, розповідаючи про свій період перебування у полоні, Дж. Маккейн не просто підкреслює мужність американських солдат, які його врятували (*the good man in the cell next door, my friend, Bob Craner*), він викликає співчуття та симпатію усіх, хто знає, що таке війна (**empathy**). Визнаючи, що в якийсь момент він здався: *“...they worked me over harder than they ever had before. For a long time. And they broke me”*, оскільки є звичайною людиною, якій теж властиві слабкості, сенатор одразу ж

переходить до головного гаслу своєї промови– “FIGHT for”, концентруючи увагу аудиторії на хоробрості солдат і переносючи в такий спосіб цю характеристику на свою особу: “*And then he told me to get back up and fight again for our country and for the men I had the honor to serve with. Because every day they fought for me*”.

Варто також зауважити, що сенатор Маккейн уживає багато досить різких термінів, як-от: *attack, fight, fought, power, tough, war*, а використання ним слів *America/American* достатньо низьке та заміняється словом “*country*”.

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що головними персуазивними стратегіями промови Дж. Маккейна є звернення до влади та базових засад американського суспільства (їх цінностей та прав) та використання коротких розповідей з метою апеляції до людських почуттів, співчуття та симпатії. З точки зору аристотелевої риторики, сенатор неодноразово використовує всі три її головні стратегії: 1) **етос**: “*I'm not in the habit of breaking promises to my country and neither is Governor Palin*” (сенатор створює собі імідж чесною людиною. Крім того, згадуючи в даному реченні й Сару Пейлін, він «привласнює» і її чесноти, що робить його в очах виборців достойним кандидатом), “*You know, I've been called a maverick; someone who marches to the beat of his own drum. Sometimes it's meant as a compliment and sometimes it's not. What it really means is I understand who I work for. I don't work for a party. I don't work for a special interest. I don't work for myself. I work for you*” (в даному прикладі, сенатор використовує ярлик, який на нього наклеїли в політичних колах (**name calling**) на свою ж користь, стверджуючи, що його цікавлять завперш американці, які його обирають, а не політичні інтриги та просування вгору); 2) **пафос**: “*In America, we change things that need to be changed. Each generation makes its contribution to our greatness*”, “*We're Americans, and we never give up. We never quit. We never hide from history. We make history*” (сенатор використовує ідею національного духу, ідею американського народу як єдиного цілого, спроможного на великі звершення під правильним керівництвом. Звернення до глибоко вкорінених емоцій американців допомагає йому переконати виборців у своїй правоті); 3) **логос**: “*We must use all resources and develop all technologies necessary to rescue our economy from the*

damage caused by rising oil prices and to restore the health of our planet. It's an ambitious plan, but Americans are ambitious by nature, and we have faced greater challenges. It's time for us to show the world again how Americans lead" (згадуючи про економічну кризу в країні та загрозу для її безпеки впродовж усієї промови, Дж. Маккейн підсилює логічність своїх аргументів. Більше того, він нагадує американцям, що Сполучені Штати завжди були країною-лідером, якій час вертатись до своїх «обов'язків», використовуючи всі можливі для цього засоби).

Список літератури

1. Ball, A. R. Peters. (2000) *Modern Politics & Government* / Ball, A. R., B. G. Peters. – 6th ed. – London : – Macmillan Press, 2000. – 123 p.
2. Charteris-Black J. *Politicians And Rhetoric: The Persuasive Power Of Metaphor* / Charteris-Black J. Houndmills; Basingstoke; Hampshire; New York : Palgrave Macmillan, 2005.
3. Halliday, M. A. K. *An introduction to functional grammar* / Halliday, M. A. K. – London : Edward, 1985.
4. Halliday, M. A. K. *Language structure and language function* / Halliday, M. A. K., Lyons, J. // *New Horizons in Linghamistics*. – Harmondsworth : Penguin, - 1970. – P. 140–165.
5. Jones, J. (1999) *Language and Politics* / Jones, J., S. Wareing ed by in Thomas, L. et al. // *Language, Society and Power*. – London : Routledge, P. 31–47.
6. <http://voices.washingtonpost.com/44/2008/08/mccain-gets-7-million-bounce-f.html?hpid=topnews>.
7. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=78576>.

АНГЛІЙСЬКІ ТЕРМІНИ “ADMINISTRATION” І “MANAGEMENT” ТА ВАРІАНТИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Здійснено зіставлення термінів “administration” (управління/адміністрування) і наведені їх найуживаніші трактування.

Ключові слова: менеджмент, управління, керування, адміністрування.

Проведено сопоставление терминов “administration” (управление/администрирование) и приведены их наиболее употребляемые комментарии.

Ключевые слова: менеджмент, управление, руководство, администрирование.

In the process of the analysis and characteristic of a number of the issues in the context of the mentioned problems the term “management” has used equally with the term “administration” for many years.

Key words: administration, management, governance.

У літературі, насамперед з питань державного управління, як зарубіжній, так і вітчизняній, нескладно знайти відповідні сюжети, що виокремлюють його значущі характеристики і, відповідно, розходження між поняттями “administration” і “management”. Зокрема, наголошується, що досить істотна різниця між ними полягає в тому, що перше означає “служити, задовольняти”, а друге – “контролювати, досягати результатів”. Інакше кажучи, з одного боку, “служба, обов’язок та практика, з другого, – “результати, ефективність, цілеспрямованість та наука”. Із цих визначень випливає, що “administration” (адміністрування) істотну перевагу надає такому аспекту, як дотримування службами інструкцій, тоді як для менеджменту пріоритетні є: а) досягнення результатів; б) персональна відповідальність менеджера за досягнення результатів. Оскільки вважається, що “управління освітою дуже схоже на управління державою”, зазначені уявлення про державне адміністрування і державний менеджмент набули широкого застосування в літературі з освітньої проблематики. Менеджмент передбачає,

насамперед, “виконавську ретельність, а не визначення того, що саме треба робити”. Вітчизняні автори визначають менеджмент в освіті як “комплекс принципів, мотивів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності”. “Результативність і ефективність” згадується у визначеннях менеджменту не випадково, оскільки вказує на його, на відміну від державного управління (administration), бізнесово-корпоративне походження. І адміністрування (administration), і менеджмент (management) є (і це їх спільна принципова характеристика) органічною складовою державного управління (public administration), а отже й державного управління освітою (educational public administration). Оскільки державне управління вважається своєрідною формою і засобом “практичного втілення в життя державної політики”, то освітнє управління/адміністрування (educational administration) у масштабах суспільства виступає “формою і засобом” реалізації і впровадження в життя суспільної (державної) освітньої політики (public education policy). Тісний зв’язок між політикою і управлінням в освіті робить практично неможливим розмежування системи державного управління на політичну та адміністративно-управлінську підсистеми і, відповідно, проведення розділу між сферою політичного керівництва освітою і сферою адміністративної діяльності. В англійській літературі, що присвячена проблемам управління в освіті, найбільш вживаними ключовими термінами є “administration”, “management” та “governance”. Англійський дослідник Дж. Діалава вказує на “недбалість” авторів багатьох публікацій у використанні зазначених термінів, зокрема, коли вони вживаються як однопорядкові. З подібними явищами нескладно зустрітись і в процесі ознайомлення з вітчизняними або російськими виданнями. Поняття “administration” (варіанти перекладу українською мовою – “управління, адміністрування”; “управління/адміністрування”; “керування”) – одне із ключових та універсальних у теорії державного управління. Стосовно освітньої проблематики застосовується поняття “education administration” (варіанти перекладу – “освітнє управління”, “управління освітою”, “керування освітою”, “освітнє

керування”). Відразу зауважимо, що ми дотримуємось у справі перекладу терміна “administration” варіанта “управління, адміністрування”, або “управління як адміністрування”, а відповідно, терміна “education administration” – “управління освітою”. У залежності від контексту можливі варіанти – “державне управління/адміністрування освітою”, “розробка і адміністрування освітньої політики” тощо.

Що ж стосується організацій, то в цьому випадку вживають термін "менеджмент" незалежно від їх типу. Однак коли йдеться про державні органи будь-якого рівня, частіше вдаються до терміна "public administration" — "державне управління", управління в технічних і біологічних системах — "control", господарське управління — "management", "economic management".

У фундаментальному Оксфордському словнику англійської мови "менеджмент" трактується як: 1) спосіб, манера спілкування між людьми; 2) влада і мистецтво управління; 3) особливого роду вмільсть і адміністративні навички; 4) орган управління, адміністративна одиниця. Але найчастіше менеджмент розглядається як сукупність стратегій, філософій, принципів, методів, засобів і форм наукового керівництва будь-якою діяльністю з метою підвищення її ефективності та задоволення ринкових потреб споживача. Галузь людського знання, яка допомагає здійснити функцію, вид діяльності по керівництву людьми в найрізноманітніших організаціях, одержала назву "менеджмент". Термін менеджмент (анг. management – управління) у вузькому розумінні означає уміння досягати поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей; у широкому – те саме, що й управління: функцію, вид діяльності по керівництву людьми в різних організаціях.

Водночас у трактуванні й застосуванні цих понять існують і відмінності. Розглядаючи "менеджмент", важливо уточнити, де, як і що входить до його визначення. Термін "менеджмент", по суті, є аналогом терміна "управління", його синонімом, однак не повною мірою. Термін "управління" набагато ширший, оскільки застосовується до різних видів людської діяльності (наприклад, керування автомобілем); до різних сфер діяльності (управління в

неживій природі, у біологічних системах, управління державою); до органів управління (підрозділи в державних і громадських організаціях, а також на підприємствах і в об'єднаннях). Термін "менеджмент" застосовується лише до управління соціально-економічними процесами на рівні фірми, що діє в ринкових умовах. Хоча останнім часом його почали застосовувати в США і відносно непідприємницьких організацій.

У "Словнику іншомовних слів" менеджмент перекладається як сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності і прибутковості. В англomовних країнах цей термін уживається досить вільно і в різних значеннях, завжди стосовно управління соціально-економічними процесами на рівні фірми, що діє в ринкових умовах, тоді як для інших значень використовуються інші слова. Іноді до "management" додається слово "business" (business management), що підкреслює його належність до соціально-економічної сфери діяльності.

Пропоновані нами варіанти, зрозуміло, аж ніяк не вважаються остаточними й досконалими, вони відкриті для обговорення та конструктивної критики. Узагалі, розгляд термінологічної проблематики в цій сфері породжує подекуди більше запитань, аніж має результатом знаходження бажаних відповідей.

Список літератури

1. Кілієвич О. І. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки / О. І. Кілієвич. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2003. – 510 с.
2. Кілієвич О. І. Усталення термінології в галузі аналізу державної політики та економіки / О. І. Кілієвич. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2003. – 510 с.
3. Кілієвич О. Інституалізація аналізу політики в Україні / О. Кілієвич // Суспільна політика та стратегічний менеджмент. – 2008. – № 1. – С.4–15.
4. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертичка. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002. – 750 с.

ЗВУКОСИМВОЛІЗМ: ГІПОТЕЗИ Й АРГУМЕНТИ

Розглянуто основні теоретичні засади звукосимволізму як основи фоносемантики, подано деякі факти з історії дослідження цього явища. Висунуті гіпотези про вмотивованість звуків мови підкріплено відповідними результатами психолінгвістичного дослідження.

Ключові слова: *звукосимволізм, вмотивованість мовного знака, універсальний характер звукосимволізму.*

Рассмотрены основные теоретические принципы звукосимволизма как основы фоносемантики, приведены некоторые факты из истории исследования данного явления. Выдвинутые гипотезы о мотивированности звуков языка подкреплены соответствующими результатами психолингвистического эксперимента.

Ключевые слова: *звукосимволизм, мотивированность языкового знака, универсальный характер звукосимволизма.*

The basic theoretical principles of sound symbolism as the basis of phonosemantics are considered; some facts from the history of the study of the given phenomenon are provided. The suggested hypotheses about the motivation of the language sounds are substantiated by the corresponding results of the psycholinguistic experiment.

Key words: *sound symbolism, the motivation of the language sign, the universal nature of sound symbolism.*

Проблема семантичного значення голосних і приголосних звуків в англійській мові не нова. Вона привертала та привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Проте досі недостатньо вивчено звукосимволічні властивості англійських голосних і приголосних звуків, не остаточно систематизовано їх значення. Виконання таких завдань потребує сучасних методів дослідження.

Звуковий символізм визначається як недовільний фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова та неакустичною ознакою денотата, що лежить в основі номінації [2]. Фоносемантика розглядає звукоінформативний компонент звукосимволізму (невід'ємного від художнього мовлення), що несе поетично створювані уявні відчуття, які викликають певні асоціації під час сприймання тексту. Цікавий “аспект словесно-

буквеній синестезії, коли при читанні певних символічно значущих букв-звуків у свідомості людини виникає “музика тексту”, створюється <...> асоціативно-змістовий тон” [5].

Будь-яка теорія звукосимволізму стверджує, що звуки, які творять нові слова, самі по собі є носіями певної інформації. Один дуже простий експеримент, тепер відомий як «буба/кікі» ефект» («*the bouba/kiki*» effect»), демонструє, що звуки можуть діяти та діють як метафори для форм. Уперше цей ефект спостерігав німецький психолог В. Кюлер у 1929 році. Проводячи експеримент на острові Тенериф, В.Кюлер показав респондентам дві форми. Їх завданням було визначити, яка форма називалася «буба», а яка «кікі». Незважаючи на мову, якою розмовляли учасники експерименту, близько 95–98 % з них відповіли, що «кікі» – це та форма, що має гострі кінці (рис. 2), а «буба» – та, що має заокруглені кінці (рис. 1).

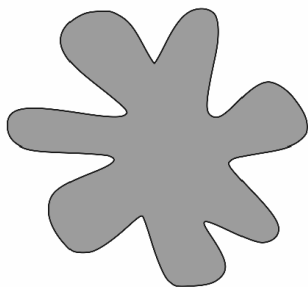

Рис. 1 – Буба

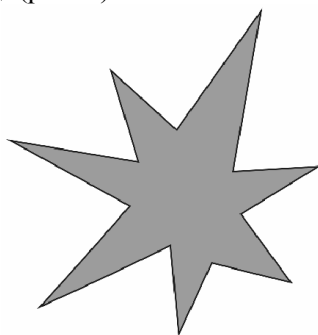

Рис. 2 – Кікі

Малюнок із зображенням цих форм використовується сьогодні як тест, який засвідчує, що люди зіставляють звуки та форми не довільно. Інакше кажучи, стверджується, що звуки справді володіють природним, невід’ємним символічним значенням. І це значення метафоричне й неясне, радше ніж буквальне та лінійне. Як зазначалося вище, цей ефект уперше помітили ще на початку ХХ ст., але сучасні дослідження підтвердили його.

Як відомо, перші наївні спроби довести відприродність слова здійснювалися ще давньогрецькою школою стоїків у формі так званої теорії фіюсей (від грец. *physis* – природа, *physei* – антична

філософська та лінгвістична теорія, згідно з якою мова виникла як явище природи (природним шляхом), а не була створена людьми). Зв'язок матеріальної оболонки слова зі змістом пояснювався з точки зору наслідування звуків. На думку Платона, певний мовний колектив може обирати ім'я предмета, але при цьому свобода вибору обмежується властивостями предмета і властивостями звуків мови. “Швидкі” предмети позначаються іменами, які містять “швидкі” звуки, “тонкі” предмети – іменами, які містять “тонкі” звуки і т.д. Платону належать дуже точні спостереження (нині підтверджені експериментально) про зв'язок певних звуків і понять. Звук *г* краще за все пристосований для передачі пориву та руху; *l* – для позначення чогось гладенького, з лоском; сполучення *gl* – для називання клейкого та липкого, *i* – вузького, *a* – великого, довге *e* – вічного.

Послідовники протилежної теорії – теорії тезей (від грец. *thesis* – положення, твердження) бачили в назвах (іменах) умовне встановлення, свідомо прийняте людьми. Так розуміли природу імені Демокріт, Арістотель, частково Платон.

Прибічники теорії фюсей пов'язували «природну» вмотивованість імені насамперед із зображувальністю звуків мови відносно немовного світу, а також із зумовленістю звуків мови фізіологічними відчуттями людини. Через 6 століть Св. Августин так презентував аргументи стоїків: «природність» назв можна пояснити, по-перше, звуконаслідуванням, по-друге, подібністю впливу речі на людину та її відчуттями цієї речі. Тобто самі речі діють так, як відчуваються слова.

Однак, від самого початку гіпотеза про існування звукосимволізму зіткнулася із серйозними теоретичними труднощами. Заперечення існування явища звукосимволізму загалом зводяться до таких аргументів: якби між певними звуками та певними поняттями існував мимовільний зв'язок, то не були б можливими ні існування різних назв одного й того ж самого предмета чи явища в різних мовах, ні, тим більше, зміна звукової оболонки слова у процесі історичного розвитку мови. Наприклад, “великий” у латинській *magnus*, у грецькій – *megas*, у готській – *mikils*. Таким чином, наявність того чи іншого голосного в корені слова зумовлена дією фонетичних та

морфологічних законів даної мови, а не дією звукосимволізму. Подолати подібного роду теоретичні труднощі можна було, виконавши два головних завдання: 1) переконливо довести існування звукосимволізму; 2) задовільно пояснити можливість співіснування звукосимволізму та мінливості найменувань одного й того ж предмета в синхронії та діахронії.

Накопичений сучасною наукою матеріал сьогодні вже ні в кого не викликає серйозних сумнівів щодо існування певних звукосимволічних “правил”, релевантних для окремих мов. Досі, однак, існують розбіжності з трьох основних питань: 1) характер звукосимволізму (національний чи універсальний?); 2) природа звукосимволізму (що лежить у його основі?); 3) методика експериментального вивчення звукосимволізму [3; 4].

Вивчення фонетичної мотивації приводить до встановлення лінгвістичних універсалій – універсалій фоносемантичних. Фоносемантичні універсалії виділяють як самостійний вид лінгвістичних універсалій. Ми говоримо також про фоносемантичну типологію (типологію звукозображувальних систем) як про самостійний розділ мовознавчої науки [6].

Нижче наведемо приклади фоносемантичних універсалій, які можна поділити на 2 групи – абсолютні й відносні.

Абсолютні фоносемантичні універсалії:

- звукозображувальні слова утворюють систему;
- між звукозображувальним словом і денотатом існують закономірні відмінності;
- експресивне слово завжди звукозображувальне;
- точність звукозображення в оказіональних звукозображувальних словах вища, ніж в узуальних;
- фонем (звуки мови) володіють значенням;
- значення фонем є фонетичним значенням (асоціативним).

Відносні фоносемантичні універсалії:

- позначення «великого» містить відкритий широкий інтенсивний голосний;
- позначення «малого» містить закритий вузький неінтенсивний голосний або палатальний приголосний;
- позначення «широкого», «відкритого» містить широкий інтенсивний голосний;
- позначення «плоского» містить відкритий голосний;

- позначення «темного», «сумного» містить низький (за тоном) голосний [1].

Абсолютно очевидна необхідність знаходження нової методики експериментального вивчення звукосимволізму, виходячи з усіх попередньо розглянутих питань та проблем, що стосуються даного явища. Виходячи з тих теоретичних засад психолінгвістики та звукосимволізму, які були опрацьовані в ході вивчення питання, нас зацікавила ідея проведення власного психолінгвістичного експерименту, враховуючи досвід попередніх дослідників. Основною причиною проведення експерименту була гіпотеза, що голосні та приголосні звуки англійської мови самі по собі, у відриві від слова, мають певне символіко-семантичне, асоціативне навантаження.

Експеримент мав на меті довести універсальність психоемоційних асоціацій, що викликають конкретні звуки у свідомості людини, яка оцінює їх за відповідними шкалами.

У проведеному дослідженні використовувалася шкала з п'ятьма значеннями, усі голосні звуки оцінювалися за трьома шкалами, а приголосні звуки – за п'ятьма. Для голосних: шкала *оцінки*, шкала *сили*, шкала *розміру*. Для приголосних: шкала *оцінки*, шкала *сили*, шкала *швидкості*, шкала *розміру* та шкала *жорсткості*. Кожна шкала представлена п'ятьма антонімічними парами ознак.

Шкала оцінки: *неприємний* – *приємний*; шкала сили: *слабкий* – *сильний*; шкала розміру: *маленький* – *великий*; шкала швидкості: *повільний* – *швидкий*; шкала жорсткості: *грубий* – *гладкий*.

Інформантам необхідно було відзначити свої асоціації після вимовляння вголос кожного окремого звука. Усі результати оброблялися відповідно до правильності-неправильності формування асоціацій. Відповідно, чим більша кількість правильно сформованих асоціацій, тим з більшою впевненістю можна стверджувати універсальний характер звукосимволізму.

Виходячи з характеристик, які інформанти давали голосним звукам (монофтонгам і дифтонгам/трифтонгам), ми виділили типові для усіх звуків ознаки та згрупували їх.

За шкалою *оцінка* (*неприємний* – *приємний*) до *неприємних* голосних звуків інформанти віднесли здебільшого такі: (монофтонги) [æ], [i], [i:], [ε:], [o], [o:] та (дифтонги) [au], [əu],

[eə], [iə]. Цікавим нам здається той факт, що пари монофтонгів *довгий – короткий* мають подібні ознаки. Так само як [i:] – [i] та [o:] – [o] охарактеризовані за цією шкалою як *неприємні*, так [a:] – [ʌ] інформанти асоціюють із чимось *приємним*. Поряд із ними *приємним* вважають інформанти і звук [e]. Єдиним винятком серед монофтонгів є пара [u:] – [u]. Звук [u:] здається інформантам *приємним*, а [u] за цією шкалою отримало середню оцінку: *нейтральний*. Серед звуків, які інформанти позначили у своїх анкетах як *нейтральні* за цією шкалою, є лише звуки [u] та [ə]. Із вищезазначеного випливає, що такий параметр звука, як *довгота*, може, очевидно, впливати на асоціацію, що виникає при звучанні звука, і визначати його як *приємний* або *неприємний*. Крім того, майже всі довгі звуки виявилися *великими* ([u:], [ε:], [o:], [a:]). Єдиний виняток – довгий звук [i:]. Інформанти охарактеризували його як *маленький*.

Щодо 8 дифтонгів, то до *приємних* інформанти віднесли рівно половину – 4 дифтонги, а саме: [ai], [oi], [ei], [uə]. Зауважимо, що оскільки дифтонг – це складний голосний звук, що складається з двох елементів, то його умовно можна розглядати як сукупність ознак кожного елемента, які формують той чи інший дифтонг. Наприклад, дифтонг [oi] є поєднанням двох елементів – [o] та [i]. Обидва зазначених звуки були охарактеризовані як *неприємні*, але дифтонг [oi] (як фонетично цілісний елемент, який має властивість нероздільності на дві фонеми) інформанти сприйняли як *приємний*. Це свідчить про те, що в рамках фоносемантики слід вивчати не лише окремі звуки, а й їх сполучення. Очевидно, сполучення звуків може отримати принципово нове «звучання» у свідомості людини, а отже, матиме іншу характеристику, ніж окремі елементи звукосполучення, – або доповнену, або кардинально відмінну.

Наступною шкалою була шкала *сила* (*слабкий – сильний*). Згідно з результатами дослідження, до *сильних* звуків ми відносимо такі: монофтонги [æ], [u], [u:], [ε:], [o:], [a:], дифтонги [au], [əu], [ai], [eə] та трифтонг [aiə]. Як бачимо, серед монофтонгів *сильними* переважно є довгі звуки. Цілком можливо, що зумовлює таку асоціацію довгота звука як один з основних його фізичних параметрів. У кількісному плані *сильних* голосних

більше, ніж *слабких* (11 та 8 відповідно). Серед *слабких* виділяємо: [ə], [i], [i:], [o], [ʌ], [oi], [iə], [auə]. Монофтонг [e] та дифтонги [ei] і [uə] були охарактеризовані за даною шкалою як *нейтральні*.

При обробці результатів дослідження англійських голосних звуків ми помітили таку закономірність, що в основному звуки, охарактеризовані як *сильні*, виявлялися *великими* за шкалою *розмір* (*маленький* – *великий*), а *слабкі* – *маленькими*. З точки зору суто психологічної асоціації, що щось або хтось великий завжди сильніший, а щось чи хтось маленький – слабший, це досить очікуваний та очевидний результат. Однак, наявні й винятки: звук [u] виявився *сильним* і *нейтральним* (за *розміром*), звук [e] – *нейтральним* (за *силою*) та *маленьким*, дифтонг [ei] – *нейтральним* (за *силою*) та *великим*, [uə] – *нейтральним* (за обома шкалами), трифтонг [auə] – *слабким* і *нейтральним* (за *розміром*).

За оцінками, які дали інформанти приголосним звукам за першою шкалою, ми можемо виділити такі *приємні* приголосні: [f], [l], [m], [ŋ], [j] та [w]. Приємні приголосні склали лише 25 % від усієї кількості досліджуваних приголосних звуків (6 звуків з 24).

Значимо, що приголосні, що утворюють пари за ознакою *глухість* – *дзвінкість*, мали переважно ідентичні оцінки за цією шкалою. Тобто такі пари *глухих-дзвінких*, як [t] – [d], [k] – [g], [s] – [z], [ʃ] – [ʒ], [tʃ] – [dʒ] та [θ] – [ð], охарактеризовані як *неприємні*. Проте пари [p] – [b] та [f] – [v] мають різні оцінки: *неприємний* – *нейтральний* та *приємний* – *неприємний* відповідно. Отже, цілком імовірно, згідно з отриманими результатами, що фізична ознака звуків *глухість* – *дзвінкість* може впливати на сприйняття звука як *негативного* (*неприємного*) або ж *позитивного* (*приємного*).

Щодо шкали *сила*, то 17 приголосних звуків (71%) виявилися *сильними*. Повертаючись до закономірності, описаної вище, що *сильні* голосні були переважно *великими*, а *слабкі* – *маленькими*, підкреслимо, що при обробці даних дослідження приголосних звуків ми зіткнулися з тією ж самою закономірністю. Більшість *сильних* приголосних інформанти позначили як *великі*. Серед них можемо назвати такі *сильні* та *великі* приголосні: [p], [b], [d], [t], [k], [v], [s], [r], [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ]. Як бачимо, пари *дзвінкий* – *глухий* знову ж таки мають подібні ознаки за однією шкалою. До інших

сильних приголосних звуків, які виявилися *нейтральними* або *маленькими* за шкалою *розмір*, належать: [g] (*сильний* і *нейтральний*), [z], [j], [h], [θ] та [ð] (*сильний* і *маленький*). Зауважимо, що майже всі *слабкі* приголосні виявилися *великими* за шкалою *розмір*, і лише один *слабкий нейтральний* за цією шкалою – [m]. До *слабких* і *великих* учасники експерименту віднесли: [t], [f], [l] та [w].

Наступною шкалою є шкала «*швидкість*». Переважна більшість – 19 приголосних (79%) – *швидкі*. Лише 5 звуків отримали середню оцінку *повільний*, а саме: [g], [l], [m], [n], [ŋ]. Якщо розглядати подібні ознаки за цією шкалою в парах *дзвінкий – глухий*, то тільки пара [k] – [g] отримала абсолютно полярні ознаки – *швидкий – повільний* відповідно.

Останньою шкалою, за якою інформанти оцінювали приголосні, була шкала *жорсткості*. У даній групі переважало значення *грубий*, ця група складала 67% від усієї кількості приголосних (16 звуків). Із них 10 мали подібні ознаки за усіма п'ятьма шкалам: [p], [d], [k], [v], [s], [r], [ʃ], [z], [tʃ], [dʒ]. Вони *неприємні, сильні, швидкі, великі* та *грубі*. За чотирма шкалами збігалися такі чотири приголосних, як [z], [h], [θ] та [ð]. Вищезазначені звуки *неприємні, сильні, швидкі, маленькі* та *грубі*. Ці чотири приголосних звуки англійської мови не збігаються лише за шкалою *розмір*: перша група з десяти приголосних представлена *великими* приголосними, а друга – *маленькими*.

Систематизувавши символічні властивості голосних та приголосних звуків, вважаємо доцільним навести деякі узагальнені виключно практичні висновки з проведеного нами дослідження.

По-перше, ми виявили, які асоціативно-символічні ознаки має кожен голосний і приголосний звук англійської мови.

По-друге, ми спробували систематизувати середні оцінки всіх звуків, тобто згрупувати їх за ознаками, що найчастіше зустрічалися у відповідях інформантів. Особливо інформативною видається систематизація приголосних, оскільки вони оцінювалися за більшою кількістю шкал і виявили більше спільних ознак за різними шкалами, ніж голосні звуки.

По-третє, спробували висловити свої припущення щодо впливу таких фізичних ознак звука, як *довгота* (у голосних) та

дзвінкість – глухість (у приголосних), на сприйняття звуків інформантами.

На даному етапі проблему звукосимволізму та його природу можна вважати розв'язаною. Проте ми визнаємо наявність широкої перспективи для подальших досліджень цієї проблеми в аспектах психолінгвістики, а також нейролінгвістики, де існує можливість звернутися безпосередньо до сполучень звуків, до їх фізичного впливу на мозок людини, до психічної природи асоціацій, які викликаються сполученнями звуків.

Список літератури

1. Bently M. An accessory study of phonetic symbolism / Bently M., Varon E. – Cornell University, 1997. – 368 p.

2. Воронин С. В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании (Очерки и извлечения) / Воронин С. В. – Л. : Изд.-во Ленингр. ун-та, 1990. – 214 с.

3. Журавлёв А. П. Диалектика взаимоотношений содержания и формы языковых знаков / Журавлёв А. П. – Калининград : Калининград. книжн. узд-во, 1980. – 264 с.

4. Журинский А. Н. Звуковой символизм в языке: некоторые подходы и принципы описания (в применении к идеофонам в языке эве) / Журинский А. Н. – М. : Наука, 1971. – 349 с.

5. Кушнерик В. І. Фоносемантизм у германських і слов'янських мовах / Кушнерик В. І. – Чернівці : Рута, 2004. – 416 с.

6. Якобсон Р. К проблеме звукосимволизма: пер. с англ. / Якобсон Р.; под ред. В. А. Звегинцевой. – М. : Прогресс, 1985. – 439 с.

**ФОРМИ ПОДАННЯ МОВЛЕННЯ В РОМАНАХ
Е. М. РЕМАРК "ТРИ ТОВАРИШІ" ТА "НІЧ В ЛІСАБОНІ"**

Досліджено функціонування німецької мови у творах Е. М. Ремарка у найрізноманітніших поєднаннях і зв'язках. Продуктивною формою у романах письменника є пряма мова, яка виступає важливим засобом індивідуалізації і типізації персонажів, дозволяє передати настроїв, емоцій та ставлення до дійових осіб. Співпережите мовлення стирає грань між автором і персонажем, слугує проникненню читача у складний внутрішній світ героїв. Непряма мова застосовується рідше в аналізованих творах Е. М. Ремарка.

Ключові слова: авторське мовлення, мовлення дійових осіб, пряма мова, непряма мова, співпережите мовлення.

Исследовано функционирование немецкого языка в произведениях Э. М. Ремарка в самых разнообразных совокупностях и связях. Продуктивной формой в романах писателя является прямая речь, которая выступает важным средством индивидуализации и типизации персонажей, способствует передаче настроения, эмоций и отношения к действующим лицам. Несобственно-прямая речь стирает грань между автором и персонажем, помогает проникнуть в сложный внутренний мир героев. Косвенная речь в анализируемых произведениях Э. М. Ремарка используется реже.

Ключевые слова: авторская речь, речь действующих лиц, прямая речь, косвенная речь, несобственно-прямая речь.

Functioning of the German language is presented in various combinations in the analyzed works by E. M. Remarque. The productive forms in the writer's novels are the direct speech which is a means of individualization and typification of personages that contributes to rendering the mood, emotions and attitude to the characters. Represented speech removes the difference between the author and the character, helps the reader to penetrate into the complicated inner world of the heroes. Reported speech in the novels in question by E. M. Remarque occurs less frequently.

Key words: author's speech, characters' speech, reported speech, represented speech.

Мовленнєва діяльність суб'єктів тексту є однією з найактуальніших проблем у сучасній лінгвостилістиці. Їй присвячено ряд праць як українських, так і зарубіжних

германістів (К. Я. Кусько, Е. Л. Розен, Г. Міхель, Д. Фаульзайт, В. Фляйшер). Ними виділяється в представленому мовленні художніх творів два основних потоки: авторський та персонажний. Авторське ставлення, оцінка, модальність проявляється скрізь у художньому творі, особливо там, де автор розповідає про події, явища, характери, поведінку діючих осіб, малює картини природи, роздумує над багатогранними проблемами життя. Кількість дійових осіб у художньому творі визначається автором. Він утворює ланцюжок персонажів твору, може відкрито виходити на його сцену, або ховатися за дійовими особами. Автор вирішує все: створює сюжет, дозволяє персонажам говорити й діяти. Незважаючи на те, чи ховається автор за своїми персонажами, чи діє відкрито, його твір носить індивідуальний характер. Іншим персонажем у художньому творі є оповідач у першій або третій особі. Їх може бути багато, кожний з них володіє індивідуальним баченням проблеми і своїм мовленням. Вони знають все про внутрішні й зовнішні взаємозв'язки між діючими особами, їх знання безмежні, вони скрізь з автором твору, а з ними й читач, який присутній тихо і утаємничено в роздумах про написаний художній твір. Отже, часто виступаючи в творі імпліцитно, автор передоручає своє бачення зображуваного персонажам. Саме персонажі є тим індивідуальним, конкретним, через які досягається універсальне та загальне. Вони виступають носіями або противниками авторських ідей, виразниками духу часу. Мова персонажів художнього твору це – збереження лексичних і синтаксичних особливостей висловлювань, їх соціальних і етнічних цінностей. Як слушно зауважує І. Р. Гальперін, поєднання авторської і чужої мови породжує умови для взаємодії двох мовних стилів. Однак, протиставляючись одна одній за багатьма ознаками, вони контамінують у художньому тексті, створюючи враження багатоголосного звучання в творі [1, с. 83].

У художніх творах розрізняють пряму, непряму мову та невласне-пряму мову (співпережите мовлення).

Пряма мова у художній літературі – спосіб реалізації авторських ідейно-тематичних, художньо-естетичних завдань, суттєвий елемент характеристики персонажів, який сприяє виділенню індивідуального та типового. Е. Різель вважає, що

пряма мова передає мову або думки людини дослівно [11, с. 399]. Е. В. Розен розуміє під прямою мовою пряме висловлювання діючою особою [13, с. 6]. Для В. Фляйшера та Г. Міхеля пряма мова – це все те, що висловлюється персонажем [8, с. 210]. В. Юнг підкреслює, що пряма мова є формою розмови дійових осіб між собою [9, с. 112]. Слідом за В. Л. Жовнірук, ми вважаємо, що характерними ознаками прямої мови є: а) точне відтворення мови персонажа; б) збереження емоційності висловлення; в) наявність лексичних, граматичних особливостей [2, с. 103]. Для прямої мови у художній літературі необхідні передумови, такі як опис і характеристика дійових осіб, спостереження, які виправдовують особливості висловлювань. Авторські слова готують читача до сприйняття мови персонажа, пояснюючи в якому емоційному стані знаходиться особа, що відбувається за межами ситуації. У досліджуваних творах в якості ввідних авторських слів (*verba dicendi*) використовуються дієслова у формі претерита: *sagen, fragen, erwidern, rufen, flüstern, fordern, einwerfen, schreien, sprechen*. Семантика названих слів не передає різноманітних відтінків емоційного і модального змісту висловлювання, тому що вони в основному нейтральні: *"Verkauf?" fragte er. "Das möchtest du wohl wissen, du Strolch," sagte ich. "Ich fahre jetzt essen, sagte ich, aber wehe, wenn du den anderen was sagst, bevor ich zurück bin". "Was ist das?" fragte ich. "Haßt du den Schnabel nicht gehalten?"* [4, с. 92]; *"Ich liebe dich sehr", sagte ich. "Ich liebe dich und diesen Augenblick und den Sommer, der nicht bleiben wird, und diese Landschaft und den Abschied und zum ersten Mal in meinem Leben mich selbst* [6, с. 161].

Автор також вживає, згідно із ситуацією, вставні слова, які вже інгерентно мають конотативний елемент. Найчастіше *verba dicendi* зустрічаються в романах у постпозиції. Все це надає творам динамізму, жвавості, полегшує зрозуміти мову персонажів: *"Vorletzter!" knurrte Lenz; "Ruhe, Himmeldonnerschlag!" brüllte plötzlich eine ärgerliche Stimme aus dem Nebel dazwischen; "Wo Satans Blendwerk dich verlockt", schmetterte es mit jähem Aufschwung dagegen* [4, с.117].

Досліджуючи функціонування прямої мови, необхідно виділити також їх види: монолог, діалог, полілог [2, с. 104]. Монолог – одна із форм прямої мови, який може охоплювати

обширний тематичний зміст. У монологіях персонажі можуть щось приховувати від інших, аналізувати, переконувати, роздумувати, порівнювати, агітувати, тією чи іншою мірою впливати на читача, робити певні висновки: *Ich stand da und sah sie an. Es war nur ein Wort gewesen, aber es war ein Wort, das ich so noch nie gehört hatte. Ich hatte Frauen gekannt, aber immer waren es flüchtige Begegnungen gewesen, Abenteuer, eine bunte Stunde manchmal, ein einsamer Abend, Flucht vor sich selbst, vor der Verzweiflung, vor der Leere. Ich hatte es auch gar nicht anders gewollt, denn ich hatte gelernt, daß man sich auf nichts anderes verlassen konnte als auf sich selbst und höchstens noch auf einen Kameraden. Jetzt sah ich plötzlich, daß ich einem Menschen etwas sein konnte, einfach weil ich da war, und daß er glücklich war, weil ich bei ihm war. Wenn man das so sagt, klingt es sehr einfach, aber wenn man darüber nachdenkt, ist es eine ungeheure Sache, die überhaupt kein Ende hat. Es ist etwas, das einen ganz zerreißen und verändern kann. Es ist Liebe und doch etwas anderes. Etwas, wofür man leben kann. Für die Liebe kann ein Mann nicht leben. Für einen Menschen wohl* [4, с. 215]. У монологіях проявляється життєва позиція дійових осіб, їх характер, справжня дружба між людьми, які, незважаючи ні на що, допомагають один одному в скрутних ситуаціях: *Köster hatte sofort nach dem Anruf Lenz telefoniert, er solle sich bereithalten. Dann hatte er Karl geholt und war mit Lenz zur Klinik Jaffes gerast* [4, с. 207]. Основу прямої мови складає діалогічна з її багатими можливостями індивідуалізації дійових осіб, їх мовної характеристики, об'єднаних конкретною темою, яка дозволяє виразно і всесторонньо, точно і об'єктивно передати їх настрої, емоції, дії. Діалог прози є аналогом розмовного мовлення і значною мірою підпорядковується його законам. У діалозі все відбувається спонтанно, іноді не залишаючи часу на свідомий відбір засобів вираження, на повноту оформлення думки: *Unsereins lebt am besten immer auf Abbruch. Das ist man nun mal so gewöhnt. Es liegt in der Zeit: "Es ist auch sehr bequem." Ich lachte. "Vielleicht. Un nun gib mir etwas Tee. Ich möchte ihn mal probieren." "Nein" sagte sie, "wir bleiben beim Kafee. Aber iß noch etwas. Auch auf Abbruch"* [4, с. 137]; *"Die schönste Stadt der Welt ist die, in der man glücklich ist. Ist das ein Gemeinplatz?" Ich lachte "Zum Teufel mit der Vorsicht im Stil!" sagte ich. "Wir können gar*

nicht genug Gemeinplätze haben! Besonders nicht solche. Willst du noch einen Grappa?" [6, с. 166]. Діалог займає домінуюче положення серед видів прямої мови у романах "Три товариші" – 91,8% та "Ніч в Лісабоні" – 92,8%. Майстерність автора полягає в тому, що авторське мовлення органічно поєднується з діалогічним без вставних слів. У лінгвостилістиці такий діалог називається "чистим" (Blankdialog): *Patrice Hollmann öffnete die Tür und kam rasch die Treppen herunter. Sie trug eine kurze braune Pelzjacke und einen engen braunen Rock. "Hallo!" Sie streckte mir die Hand entgegen. "Ich freue mich so, herauszukommen. Ich war den ganzen Tag zuhause* [4, с. 74]; *"Warum küssen wir uns nicht oder hassen uns?" "Wir küssen und hassen uns" "Das sind Worte!" "Woher hast du all die vielen Worte? Ist er richtig, daß wir hier so sitzen und so reden?" "Ich weiß nicht, was richtig ist" "Woher hast du den all die Worte? Hast du drüben so viel geredet un so viel Gesellschaft gehabt?" "Nein, so wenig. Deshalb kommen die Worte jetzt herausgestützt wie Äpfel aus einem Korb. Ich bin ebenso überrascht wie du"* [6, с. 92].

Вживання полілогу в обидвох творах невелике. Вони змальовують емоційно піднесений або пригнічений настрій персонажів, залежно від ситуації, адже люди живуть не поза суспільством: *Er wischte mit der behaarten Tatze über die helle Tischplatte aus Tannenholz. " Bier?" fragte er. "Korn, und was zu essen," sagte ich. "Und die Dame?" fragte Alfons. "Die Dame will auch einen Korn" sagte Patrice Hollmann. "Heftig, heftig" meinte Alfons. "Er gibt Schweinerippchen mit Sauerkraut". "Selbstgeschäft?" fragte ich. "Klar"* [4, с. 113]. Отже, у прямій мові автор відображає не тільки індивідуальний спосіб мислення дійових осіб, їх настроїв, але і соціальну належність, рівень освіченості. Тому пряма мова характеризує персонажів, змальовує портрети, стає їх внутрішнім дзеркалом. Завдяки їй досягається поживаленість розповіді, її переконливість, правдивість. Автор постає не як хронікер подій, а їх зображувачем.

Немаловажну роль у розкритті об'єктивного ідейно-художнього змісту і літературних образів відіграє непряма мова (indirekte Rede). При непрямій мові передаються чужі слова, думки тощо від мовця до слухача безпосередньо [12, с. 283]. Більшість дослідників дотримується думки, що непряма мова

емоційно бідна, формальна, ділова, економна у висловлюванні, хоч і допомагає створити літературний образ, передати психологічні роздуми персонажів [3, с. 66; 7, с. 102]. Звичайно, непряма мова – це точна форма повідомлення, його об'єктивність, лаконічність, дистанціювання автора від зображуваного: ... *und erklärte, ich hätte mich in Osnabrück verspätet und würde nachts zurückkommen. Man möge das Zimmer für mich halten. Eine gleichgültige Stimme antwortete, es sei recht so. Ich frage, ob Post für mich da sei. Nein, Post sei nicht gelommen* [6, с. 98].

У романі "Три товариші" з допомогою непрямої мови автор зображає портрет самотнього чоловіка: *Er nickte und erzählte mir, daß er abends nicht richtig esse. Seine Frau sei fast jeden Tag bei den Bekannten, die sie gefunden hätte, und käme immer erst spät nach Hause. Er sei froh, daß sie Unterhaltung habe, aber abends hätte er keine Lust sich allein etwas zu essen machen. Er hätte auch nicht viel Hunger, er sei viel zu müde dazu* [4, с. 262]. У романах "Три товариші" та "Ніч в Лісабоні" непряма мова зустрічається нечасто, але вона у багатьох випадках структурно багатогранна і стилістично ефективна при зображенні персонажів, точному поясненні їх дій, наданні лаконізму висловлюванням для розвитку фабули художнього твору, внесення додаткового змісту: *Herr Breuer hat gefragt, ob wir hachher nicht in die Kaskade gehen wollen. Herr Breuer erklärte, man könne vielleicht etwas tanzen. Er hatte nur diese unangenehme Eleganz..., daß sie auf Pat wirken müssen* [4, с. 162].

Іншими формами відтворення чужої мови є співпережите мовлення, невласне – пряме мовлення, завуальоване мовлення, напівпряме мовлення, імперфект мовлення. Використання цих термінів у лінгвостилістиці пояснюється тим, що через них можливі всі репродукції чужої мови. Усталеним терміном у германському мовознавстві є термін "erlebte Rede", співпережите мовлення, яким користувалися в мовознавстві і літературознавстві такі дослідники, як О. Вальцель, В. Кайзер, Ф. Штанцель, А. Нойберт, Е. Різель [5, с. 74]. Співпережите мовлення означає прихованість, завуальованість, невизначеність, тобто неясно, кому належать слова – автору чи персонажу. Це – вираження думок і почуттів діючих осіб у такій формі, начебто вони також переживають з автором. Речення авторського тексту майже

непомітно влітаються у канву співпереживання зображеного. Читач сприймає враження безпосередньо, коли йому здається, що він наодинці з персонажем: *"Komm rasch, Robby, es fängt gleich an!" vor dem Eingang stauten sich die Leute. Es war eine große Premiere, das Theater war mit Scheinwerfern bestrahlt, Auto auf Auto glitt heran, Frauen in Abendkleidern stiegen aus, glitzernd von Schmuck, Männer in Fräcken mit rosig ausgepolsterten Gesichtern, lachend, fröhlich, überlegen, unbedenklich...* [4, с. 161].

Одним із підвидів співпережитого мовлення є внутрішній монолог, який сприяє розкриттю внутрішнього світу персонажа [10, с. 14]. У внутрішньому монологі персонаж щось стверджує, заперечує, сприяє психологічному зображенню душевного стану діючої особи і відкриває його духовний, моральний та ідейний образ в істинному вигляді: *Es erinnerte mich an etwas, an einem Tag, wo ich ebenso gelegen hatte. Es war im Sommer 1917 gewesen. Unsere Kompanie lag damals in Flandern... Die meisten von uns waren nie am Meer gewesen, und diese wenigen Tage, diese fast unbegreifliche Pause zwischen Tod und Tod, wurden zu einer wilden Hingabe, an Sonne, Sand und Meer... wir vergassen alles in diesen Stunden und wollten alles vergessen. Aber Abend in der Dämmerung, wenn die Sonne fort war, und die grauen Schatten von Horizont her über das erblassende Meer liefen, dann mischte sich in das Brausen der Brandung ein anderer Ton, er wurde stärker und übertönte es schließlich wie eine dumpfe Drohung: der Kanonendonner der Front* [4, с. 194]. Отже, співпережите мовлення краще передає відтінки почуттів, переживань та є засобом глибокого проникнення читача в складний внутрішній світ героя.

Підсумовуючи сказане, відзначаємо, що найчастіше у романах Е. М. Ремарка вживається пряма мова: "Три товариші" – 92,2%; "Ніч в Лісабоні" – 84 %. Щодо непрямой мови, то її вживання в романах зведено до мінімуму: "Три товариші" – 1,8%; "Ніч в Лісабоні" – 4,8%. Частіше автор використовує співпережите мовлення: "Три товариші" – 5,9%; "Ніч в Лісабоні" – 10,4%, яке розкриває внутрішній світ героїв та створює правдиву психологічну картину в художніх творах.

Список літератури

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического анали за / Гальперин И. Р. – М. : Наука, 1981. – 138 с.
2. Жовнірук В. Л. Типологія прямої мови в сучасній німецькій художній літературі / Гальперин И. Р. // Іноземна філологія. – Львів, 1990. – № 100. – С. 102–107.
3. Занічковський М. О. Проблема структурної класифікації непрямой мови / Занічковський М. О. // Іноземна філологія – Львів, 1966. – Вип. 7. – С. 66–73.
4. Зиброва Г. Г. Учебное пособие по немецкому языку для развития навыков устной речи с использованием оригинального текста романа Э. М. Ремарка "Три товарища" / Зиброва Г. Г. – М. : "НВИ"– "Тезаурус", 2001. – 400 с.
5. Кусько К. Я. Проблеми детермінації лінгвостилістичних понять / Кусько К. Я. // Іноземна філологія. – Львів, 1993. – № 105. – С. 73–76.
6. Ремарк Э. М. Ночь в Лиссабоне. Роман. На немецком языке. – М. : Менеджер, 2004. – 336 с.
7. Розен Е. В. Языковые средства создания речевой характеристики литературных персонажей / Розен Е. В. – М., 1960. – 271 с.
8. Faulseit D. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache / Faulseit D., Kühn G. – Leipzig : Bibliographisches Institut, 1975. – 286 S.
9. Fleischer W. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache / Fleischer W., Michel G. – Leipzig, 1975. – 311 S.
10. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache / Jung W. – Leipzig, 1968. – 245 S.
11. Neubert A. Die Stilformen der "Erlebten Rede" im neueren englischen Roman / Neubert A. – Halle (Saale), 1957. – 293 S.
12. Riesel E. Abriß der deutschen Stilistik. – Moskau: Verlag für fremdsprachige Literatur. – Halle (Saale), 1957. – 293 S.
13. Riesel E. Deutsche Stilistik / Riesel E., Schendels E. – М. : Hochschule, 1975. – 316 S.

**ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ЗВ'ЯЗНОСТІ ХУДОЖНЬОГО
ТЕКСТУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЕНН ТАЙЛЕР
“КОЛИ МИ БУЛИ ДОРОСЛИМИ”)**

Розглянуто роман Енн Тайлер “Back When We Were Grownups”. Виокремлено та досліджено засоби створення зв'язності в цьому творі на лексико-семантичному, стилістичному та структурно-композиційному рівнях. Здійснено контекстуально-інтерпретаційний та функціонально-стилістичний аналізи. Проілюстровано роль заголовка в актуалізації категорії зв'язності. Простежено її зв'язок з категорією просторово-часового континууму. Підтверджено роль повторів у забезпеченні зв'язності тексту.

Ключові слова: зв'язність, когезія, когерентність, цілісність, повтор

Рассмотрен роман Энн Тайлер “Back When We Were Grownups”. Выделены и исследованы средства создания связности в этом произведении на лексико-семантическом, стилистическом и структурно-композиционном уровнях. Выполнен контекстуально-интерпретационный и функционально-стилистический анализ. Проиллюстрирована роль заглавия в актуализации категории связности. Прослежена её связь с категорией пространственно-временного континуума. Подтверждена роль повторов в обеспечении связности текста.

Ключевые слова: связность, когезия, когерентность, целостность, повтор.

The article is devoted to the category of connectedness and the means of its providing in the literary text. The difference between the terms “coherence” and “cohesion” is determined. Different classifications of cohesion are given.

The article presents the analysis of the novel "Back When We Were Grownups" by Anne Tyler. The means of creating connectedness in this work are identified and investigated on the lexical-semantic, stylistic and structural-compositional levels. Contextually-interpretative and functional-stylistic analyses are made. The title role in the connectedness category is illustrated.

The relationship between the analyzed category and the category of space-time continuum is traced. Their connection is provided both explicitly and implicitly. The first group of means contains adverbs of time and place,

temporal vocabulary and place names. The second one is represented by thematic words and symbolic images (an old house, for example). The function of another symbol (a tree) in the text is illustrated. Its role in connectedness providing is explained. The literary text coherence is also due to protagonists' images. Different details (descriptive, particularizing, characterizing) scattered in the text unite different segments around main characters. The role of repetitions in ensuring connectedness of the text is also confirmed. The same idea is repeated many times and discussed with different characters. Thus, the reader, turning back to the well-known facts, finds out something new every time. The temporal fractures (prospections and retrospections) perform opposite functions. On the one hand, they break narration, on the other hand – they fill gaps in the reader's knowledge and make the text coherent.

Key words: connectedness, cohesion, coherence, integrity, repetition.

Текст – не просто послідовність речень, а складне ціле, що функціонує як структурно-семантична єдність [14, с. 11]. Розвитку теми тексту, забезпеченню його цілісності сприяє категорія **зв'язності** [4, с. 145]. Перші ґрунтовні розвідки у цій галузі належать О. Потебні та І. Фігуровському. Вагоме місце проблема тексту, його зв'язності та цілісності посідає у працях таких дослідників, як А. А. Андрієвська, Н. С. Валгіна, О. П. Воробйова, І. Р. Гальперін, З. О. Гетьман, Г. Г. Єрмоленко, В. Єфименко, А. В. Іванченко, В. І. Карабан, К. Кожевнікова, О. В. Кондратьєва, К. Я. Кусько, В. А. Кухаренко, В. А. Лукін, Т. В. Милевська, С. М. Рибачок, О. О. Селіванова, Е. Ф. Скороходько, З. Я. Тураєва, К. Brinker, W. Dressler, M. A. Halliday, R. Hasan, J. D. Hoerger та ін.

Дослідники по-різному визначають цю категорію, називаючи її ізотопією (А.-Ж. Греймас), рекурентністю (В. Скалічка), послідовністю (Н. Зарубіна), лексичною солідарністю (Е. Косеріу). **Формальну зв'язність**, тобто експліцитну пов'язаність сусідніх частин тексту [6, с. 75], називають **когезією** (В. Дресслер), зовнішньою злитістю (К. Кожевнікова), відрізняючи її від **когерентності** (В. Дресслер), внутрішньої злитості (К. Кожевнікова), інтегративності (І. Р. Гальперін), тобто **зв'язності змістової**, в рамках якої відбувається розвиток теми. В. А. Кухаренко зазначає, що нерідко, використовуючи термін “зв'язність”, мають на увазі обидва аспекти єдності тексту, адже

змістова зв'язність передбачає обов'язову наявність більш-менш розгорнутої формальної [6, с. 75]. І. Р. Гальперін наголошує на тому, що когезія – це категорія логічного плану, а когерентність – скоріше психологічного: якщо когезія регулюється в синтагматичному розрізі, то когерентність можна уявити собі як парадигматичний процес [2, с. 131]. М. Макаров зазначає, що в деяких працях термін **зв'язність тексту** виступає синонімом терміну **когезія**, а термінологічним відповідником смислової зв'язності (когерентності) є **цілісність** як особлива категорія тексту [8, с. 195].

Виділяють понад 100 різновидів зв'язності за глибиною, представленістю, спрямованістю, структурою. І. Р. Гальперін розрізняє лексичну, стилістичну, образну, ритмічну, асоціативну та композиційно-структурну форми когезії [2, с. 73–87]; О. О. Селіванова – граматичну, семантичну, ономазіологічну, структурну / композиційну [11, с. 217–222]; В. А. Єфименко – логічну, лексичну, граматичну, стилістичну та асоціативну [3, с. 7–8]; Т. А. Єщенко – граматичну, семантичну, ономазіологічну, смислову, структурно-композиційну, референційну та прагматичну зв'язність [4, с. 145–149]; І. Г. Горсуєва – формальну, логічну, смислову та імплікативну [12, с. 13]; Н. М. Трошина – логіко-семантичну, синтаксичну та стилістичну [13, с. 91–92]. М. А. К. Хеллідей та Р. Хасан визначають референцію, субституцію, еліпсис, кон'юнкцію, лексичні повтори як типи когезії [18, с. 68].

Окремі публікації мають прикладний характер: Володимир Турчин та Марія Турчин досліджували роль когезії у творах Ремарка [15], Світлана Лазаренко вивчала категорію зв'язності на прикладі романів Володимира Винниченка [7]. Проте творчість американської письменниці Енн Тайлер у цьому аспекті майже не розглядали, крім досліджень наративного стилю авторки [5; 10] та суміжної категорії художнього часу [16; 17]. А, попри це, індивідуально-авторський стиль письменниці відзначається відсутністю сталої схеми розгортання сюжету [10, с. 82] та неповторністю. Отже, **актуальним** є дослідження категорії зв'язності на прикладі творчості Енн Тайлер. **Завданням** нашої праці є вивчення засобів створення зв'язності художнього тексту в романі **“Коли ми були дорослими”** (**“Back When We Were**

Grownups”) на лексико-семантичному, стилістичному та структурно-композиційному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих засобів актуалізації категорії зв'язності є **заголовок**, адже усвідомлення його значення відбувається ретроспективно, при поверненні до нього після завершення тексту. Заголовок, з якого читання починалося, таким чином, виявляється рамковим знаком, що зв'яже кінець та початок оповіді [6, с. 96-97]. І. Р. Гальперін, зазначаючи його властивість обмежувати текст та надавати йому завершеності, вказував на те, що заголовок – це імпліцитна, масимально згорнута змістово-концептуальна інформація, що прагне розгорнутися [2, с. 134].

Продемонструємо це на прикладі заголовку аналізованого роману. Зміст каламбуру в ньому – “коли ми були дорослими” – усвідомлюється не відразу. Автор послідовно готує читача до цього, зображаючи душевну кризу головної героїні – 53-річної Ребекки Девітч. Оповідь розпочинається одного недільного дня, в червні 1999 року, коли її численна родина зібралась за містом відсвяткувати заручини прийомної дочки Ребекки Ноу-Ноу. Жінка намагається зробити цей день веселим та радісним для кожного. Вона організовує спортивну гру на березі річки, в результаті чого стає мимоволі винуватцем нещасного випадку: син майбутнього чоловіка Ноу-Ноу, Пітер, падає в холодну воду. Ребекка кидається йому на допомогу і рятує хлопчика. Стрес примусив Ребекку замислитись над своїм життям: *“How on earth did I get like this? How? How did I ever become this person who's not really me?”* [19, с. 20]. Емоційність висловлювання досягається синтаксичним повтором лексеми *how* на початку кожного речення (анафорою).

Наступні 10 розділів – це зображення автором феномену одночасного проживання протагоніста у двох паралельних часових вимірах: 1 – буденне сімейне життя з його побутовими клопотами та святкуваннями, 2 – життя уявне, що виявляється у таких часових формах, як сни, передбачення, мрії та світ спогадів: *“Her true real life, was how she thought of this scenario. As opposed to her fake real life, with its tumult of drop-in relatives and party guests and repairmen. Gradually she sank so deeply into her true real life that she grew remote and strange, and it took her*

minutes, sometimes, to pull herself together when she was asked a question. But nobody seemed to notice" [19, с. 84]. Цей ефект досягнуто широким застосуванням темпоральних зламів: ретроспекцій та проспекцій.

Слова заголовка вперше з'являються лише в другій половині тесту, на 188 сторінці, коли головна героїня, характеризуючи свій внутрішній стан, стверджує: "*Sometimes I hear you talk about the old days, about the way we lived our lives than and the subjects that used to interest us; and I think, Oh, yes, that was **back when we were grownups**. Well, you still are **a grownup**; even more so. But me: it seems to me that I've been traveling in reverse. I know less now than I did when I was in high school. I'm trying to remember that. I hope it's not too late.*" Таким чином, за класифікацією І. Арнольд [1, с. 185], заголовок аналізованого роману Енн Тайлер виконує пояснювальну функцію, акцентуючи увагу на ностальгії протагоніста за студентськими роками, сповненими гармонійного інтелектуального розвитку, на протигагу сьогоденню місіс Девітч із суцільними побутовими клопотами. Внаслідок посиленої душевної роботи героїня проходить шлях від глибокого жалю за нездійсненим "справжнім" [19, с. 84] життям до усвідомлення того, що її "несправжнє" [19, с. 84] життя нічим не гірше: "*She saw that she really had been having a wonderful time... There were still so many happenings yet to be hoped for in her life*" [19, с. 274].

Категорія зв'язності невід'ємна від категорії **континууму**. Вони взаємозумовлені та доповнюють одна одну [2, с. 87; 6, с. 78]. Усі 11 розділів аналізованого роману безпосередньо пов'язані один з одним за змістом: початок кожного з них є логічним продовженням того, чим закінчився попередній. Дія плавно переходить з одного часового періоду в інший. Темпоральні стрибки між розділами незначні за часовим охопленням. Кожен наступний розділ просуває сюжет вперед на невеликі відстані, що фіксується або лексикою на позначення часу (тобто експліцитно), або імпліцитно – назвами різноманітних святкувань, що відбуваються у сім'ї головної героїні: 1-й розділ – *It was a cool, sunny Sunday in early June 1999, and her family had gathered to celebrate the engagement of Rebecca's youngest stepdaughter* [19, с. 3]; 2-й – *That night, she dreamed she was traveling on a train with her teenaged son* [19, с. 21]; 3-й – *It had*

taken her *more than a month* to find the time for this trip, and now they were *in the full bloom of summer – a Thursday in mid-July* [19, с. 57]; 4-й – *At the moment, her fake real life revolved around NoNo's wedding. This was set for the twelfth of August – a Thursday* [19, с. 4]; 5-й – The house had a *post-wedding atmosphere* [19, с. 114]; 6-й – *Early on the last Wednesday morning in August, Joey and Lateesha rang Rebecca's doorbell* [19, с. 138]; 7-й – *By midafternoon Wednesday, she ... had already set the table ...* [19, с. 166]; 8-й – *The Friday ... she went with Will to a lecture at Johns Hopkins* [19, с. 186]; 9-й – *I'm inviting you to dinner this Saturday, October second* [19, с. 211]; 10-й – *It was turning into a beautiful fall – clear and mild, the leaves staying on the trees much later than usual* [19, с. 230]; 11-й – *Poppy's party fell on ... December 11th, a Saturday* [19, с. 248].

Роман відзначається широким застосуванням антропонімів (30 конститuentів): 18 – імена членів родини, 12 – знайомих та гостей. Автор не лише перелічує поіменно всіх численних родичів, але й чітко вказує їхній вік. Така документальна точність зазначення віку протагоністів та чітка фіксація етапів їхнього життя властива індивідуальному стилю Енн Тайлер. Це ж стосується і деталізації у зображенні побутових процесів та покроковому відтворенні щоденних дій (догляд за дітьми, прибирання, приготування їжі), а також зовнішності персонажів, що досягається застосуванням великої кількості уточнювальних та зображальних деталей у сюжетному теперішньому, на відміну від ретроспективного минулого, де дія більш динамічна та непослідовна. Натомість, сюжетне теперішнє створює враження реальної присутності читача.

Розсипані по тексті уривки об'єднуються не лише одним **просторово-часовим континуумом**, але й однією **темою** [6, с. 76]. Оскільки основним заняттям членів родини Девіттів є організація святкувань у своєму великому будинку, роман містить 14 тематичних слів – назв вечірок та свят, які проводили в домі (*engagement party, high-school graduation party, graduation tea, christening, wedding reception, retirement dinner, bridal shower, 50th anniversary of the wedding, luncheon, a brokerage firm receptoin, a baby-welcoming party, a baby shower, Thanksgiving Day, 100th birthday party*). Зв'язності тексту також сприяє велика

кількість лексем на позначення назв продуктів та страв, що їх готують у них вдома до вечірок (146 лексем), та назв професій, представники яких обслуговують будинок (19 професій). Автор простежує, як бажання змінити життя відображається на одязі та зовнішності протагоністів. Наприклад, намагаючись втекти від щоденної рутини, Ребекка обирає екзотичний одяг: *an Indian blouse, an embroidered peasant dress, a many-tiered gypsy skirt, an eggplant-colored caftan, tinic from Pakistan, Bedouin costume*. Отже, виокремлюємо чотири тематичні групи (“свята”, “професії”, “страви”, “одяг”), які опосередковано слугують зв’язності тексту.

Відомо, що оповідь художнього твору завжди підпорядкована характеристиці суб’єкта [6, с. 80]. Зв’язності в аналізованому творі сприяє також низка деталей, що характеризує внутрішній світ головної героїні. Енн Тайлер ретельно простежує зміни в емоційному стані протагоністки. Її активну життєву позицію на початку роману підкреслює така авторська характеристика: *“most people her age would say it was too late to make any changes. What’s done is done, they would say. No use trying to alter things at this late day. It did occur to Rebecca to say that but she didn’t”* [19, с. 3]. Цей вислів підтверджується низкою характерологічних деталей з 1-го розділу, де під час сімейного пікніка Ребекка намагається розрухати нудьгуючу родину, організовуючи спортивну гру: *“She refused to give up”, “Haul yourself over there!”*, *“You-all are not even trying! Where is your team spirit?”*, *“Come on, everybody! Come and play ball! You kids against us grownups!”*, *“Come on, everybody! Winning team gets excused from cleaning after lunch”*. Родина пасивно сприймає ініціативу жінки, що відображено такими словами та словосполученнями на позначення повільного руху та небажання щось робити: *“to turn languidly”, “to groan”, “to begin to obey in slow motion”, “to come plodding”, “to need a moment of peace”, “to play in a halfhearted way”, “might not even be playing”, “to try one’s shoe”, “to try the other shoe”, “to lean on one’s cane”, “to be seated at random”, “to sunbathe on the first base”, “to lounge in the grass”, “to trudge past”, “to manage to locate the ball”, “to yawn”, “to cluck over a broken fingernail”*, які контрастують із динамічними репліками Ребекки, частину з яких виражено наказовим

способом. Протягом організації вечірок вона також виявляє найбільшу активність: “*pointing one person toward the liquor and another away from it, finding a chair for an elderly aunt or loading her plate or fetching her sweater, calming an overexcited child, signaling to the DJ to lower the volume, hushing the crowd for the toasts*”. Лише під час глибокої емоційної кризи Ребекка “відстає” від часу, що актуалізується такими авторськими характеристиками: “This situation seemed to be rushing on without her” [19, с. 72], “...she got that cotton-headed...feeling that comes from too heavy a sleep” [19, с. 27], “All at once she grew conscious of the stillness of the evening, the absence of any traffic, the hushing sound of new leaves on the little tree beside them” [19, с. 75], “It occurred to her that she led an absolutely motionless existence” [19, с. 76], “It was all she could do not to hang up in mid-conversation” [19, с. 114], “Focusing her eyes required a great amount of effort” [19, с. 115]. Художнє порівняння “*Getting up in the morning was like hauling a dead body*” [19, с. 230] найкраще характеризує пригнічений стан, у якому перебуває жінка.

Як зазначалося вище, зв’язності тексту сприяє чітка локалізація часу та місця дії. Останнє досягається не лише за допомогою прислівників місця (*here, there* та ін.) та топонімів (*Baltimore, Macadam, Goucher*), але й за допомогою засобів опосередкованої номінації. Символічний образ старого будинку, в якому відбуваються усі основні події, пронизує увесь текст та уособлює минуле головних героїв і його неминучий вплив на їхнє теперішнє, що узагальнюється таким художнім порівнянням: “*This place is like a time machine*” [19, с. 98].

Дерево як символ життя є також своєрідною скріпою аналізованого роману. В ньому подано образи чотирьох дерев. Це, власне: 1) тополя за вікном (*the poplar outside the bedroom window*) та 2) молоденьке деревце клена (*a maple sapling*); 3) стара штучна новорічна ялинка з маленькими фотографіями членів родини як символ циклічності життя (*an artificial Christmas tree*); 4) чудернацька кімнатна рослина-дерево (*a bizarre plant*).

Образ тополі за вікном як символ життя, невмирущої пам’яті про покійного чоловіка Ребекки зустрічається у тексті тричі: на початку та наприкінці оповіді, зв’язуючи оповідь, надаючи їй

цілісності: “The birds began to sing in *the poplar tree* next door” [19, с. 22], “She couldn’t look at *the poplar* outside her bedroom window – the leaves so yellow that she would think she had left a light on, some cloudy day in mid- or late October – without recalling that shattered morning when she had emerged from the hospital in a stupor and taken forever finding her car and then driven bleakly, numbly down streets lined with radiant trees in every shade of red and gold and orange” [19, с. 232–233], “Now she braced herself against autumn as if it were a buffeting wind that she had to endure with her eyes tight shut and her jaw clenched, holding on to the nearest support for all she was worth. October, heartlessly dazzling. November, dropping leaves like a puddle of gold beneath *the poplar*. Sometimes, when nobody was around, she spent half the afternoon gazing blindly out the window” [19, с. 236]. Лексеми з позитивною емоційною конотацією (*a bird, to sing, yellow leaves, radiant trees, dazzling, gold, every shade of red and gold and orange*) контрастують із словами з пейоративним значенням: *cloudy, shattering, a stupor, bleakly, numbly, heartlessly, a puddle, buffeting*. Найбільшого контрасту краси природи та особистої трагедії досягнуто завдяки використанню оксиморонів *heartlessly dazzling October, a puddle of gold*.

Молоде деревце клена, до якого Ребекка підходить з маленьким онуком на руках наприкінці твору, символізує відродження, продовження життя: “She crossed the street toward *a maple sapling* that still had a few of its leaves, red as lipstick. “See?” she told the baby. “Red! Isn’t it pretty?” [19, с. 245–246].

На противагу цьому, величезна кімнатна рослина, подарована Ребеці старим знайомим, символізує відсутність перспективи у їхніх стосунках: незважаючи на живучість та невибагливість рослини, вона лише заважає в домі: “In fact, *the plant was bizarre*. Three feet tall, at least, with monstrous, lumpy, dark-green leaves” [19, с. 168]) і про неї просто забувають: “the long-dead, long-forgotten tree” [19, с. 263]. Ефект досягається використанням прикметників з пейоративним значенням (*bizarre, monstrous, lumpy, long-dead, long-forgotten*).

Як відомо, за зв’язність художнього тексту в найбільшій мірі відповідає послідовний сюжетний розвиток [6, с. 76]. Проте ця послідовність в аналізованому творі, як вказувалось вище,

зберігається лише у сюжетному теперішньому тривалістю півроку, що пов'язує окремі розділи, всередині яких дія відбувається непослідовно через наявність великої кількості ретроспекцій, проспекцій, додаткових точок зору. Попри те, що ці засоби порушують послідовний сюжетний розвиток, вони слугують своєрідними містками, що поєднують різні часові плани та заповнюють прогалини у знаннях читача. Для техніки письма Енн Тайлер характерні численні повернення до ситуації в минулому, що пов'язано з ретельним аналізом внутрішньої роботи, яка проходить у свідомості протагоніста. Протягом зазначеного часового відрізка Ребекка аналізує, як склалося б її життя, якби 34 роки тому вона обрала іншу дорогу.

На визнання самої Енн Тайлер, роман було написано після року серйозних сімейних втрат. Вона намагалась наповнити роман “радістю та святкуванням”; саме тому протагоніст Ребекка заробляє на життя тим, що організовує вечірки. Проте відчуття втрати, виражене численними ремінісцентними ретроспекціями, проспекціями у вигляді проєкцій давноминулих подій, снів, зростає в процесі розвитку сюжету. Те, що таке відчуття неминуче з'являється, є підтвердженням “тріумфу” всеперемагаючого підсвідомого.

Ретроспекцію та проспекцію введено в дискурс романів певною системою засобів. Відомо, що вираження часу в мові сконцентровано у функціонально-семантичному полі темпоральності, яке представлено засобами *граматичними* (система часів), *лексичними* (лексеми типу “вчора”, “сьогодні”, “завтра”), *синтаксичними* – складнопідрядними реченнями [9, с. 144]. Ретроспекцію в аналізованих романах представлено, здебільшого, такими граматичними та лексичними маркерами: часовою формою Past Perfect, структурою *used to do sth*, структурою *would do sth*, лексикою на позначення ментальної діяльності, темпоральною лексикою, власними назвами, що відкидають читача до попередніх подій (антропонімами та топонімами), складнопідрядними реченнями з підрядними часу. Важливу роль у створенні проспекції відіграє граматична форма Future-in-the-Past, а також лексичні темпоральні та ментальні сигнали: *silence, a moment, on the deathbed, to realize, as soon as, to pretend, long afterward, even then, to know*. Саме ці засоби забезпечують зв'язне введення темпоральних зламів у текст.

Ретроспекції аналізованого роману охоплюють десятки років головної героїні та займають більше 10 сторінок тексту. Протягом проміжків часу, що випадають з фабульного часу, жодних значних подій, що вимагають пояснень за допомогою ретроспекцій, не відбувається. Цей прийом застосовано лише для зображення аналізу протагоністом свого минулого.

Як зазначалося, головна героїня живе у двох паралельних вимірах: у сюжетному теперішньому з усіма його радощами, турботами, проблемами, а також у своєму уявному світі: ремінісцентному минулому та можливому майбутньому. А що було б якби... Ця головна думка повторюється в творі безліч разів, забезпечуючи зв'язність тексту. Саме повідомленням про зміни у внутрішньому житті протагоністки розпочинається оповідь: *"Once upon a time, there was a woman who discovered she had turned into the wrong person"* [19, с. 3]. Ця ідея з'являється тричі протягом першого розділу. Друга група лейтмотивних повторів стосується сну протагоніста про подорож поїздом з сином, якого ніколи не було. Цей сон виконує текстотвірну функцію: згадка про нього повторюється 14 разів протягом розгортання сюжетної лінії.

Взаємозв'язок першої та другої груп повторів з'ясовується в розмові місіс Девітч з дочкою, в якій та трактує сон по-своєму: *"Well, it seems to me that you were dreaming how things would be if you'd chosen a different fork in the road. If you'd decided on some different kind of life than you have now"* [19, с. 36]. Думка про те, що все могло б скластися як у тому сні, якби Ребекка обрала іншу життєву дорогу, прокручується ще 16 разів. Портрет та окремі зображальні деталі щодо зовнішності Ребекки в перший вечір знайомства з майбутнім чоловіком зустрічаються в тексті 14 разів. Отже, роман містить 47 повторів. Завдяки ним зигзагоподібний та уривчастий художній дискурс Енн Тайлер сприймається зв'язно. Це ще раз підтверджує слова В. А. Кухаренко про те, що саме повтор є тим основним засобом, що забезпечує когезію сюжету, зв'язує два часові плани [6, с. 76]. Уточнюючі повтори, не просуваючи (або повільно просуваючи) оповідь вперед, не дають їй розсипатись, повертаючи читача до предметного стрижня викладу [6, с. 76].

Ситуація проговорюється з 8-ма різними особами: з матір'ю, 4-ма дочками, братом та дядьком покійного чоловіка, другом.

Отже, вводяться *різні точки зору (погляди)* на один і той самий об'єкт, які зв'язують оповідь, повертаючи її до одного і того ж моменту.

Значну частину портретних зображень займають “уявні портрети” (9 прикладів): як виглядав би уявний син Ребекки (5 прикладів), яким став давній знайомий Вілл, з яким не бачилися декілька десятиліть (4 приклади) та “порівняльні портрети” (19 прикладів): як виглядали Ребекка та Вілл в молодості та як виглядають зараз (14 з 32-х портретів Ребекки та 5 з 28-ми портретів Вілла – образи юності). Такі портрети поєднують 3 часові плани: ремінісцентне минуле, сюжетне теперішнє та уявне майбутнє.

Отже, зв'язність в аналізованому романі забезпечується як експліцитно (за допомогою лексики на позначення часу та місця), так і імпліцитно (завдяки декільком тематичним групам). Символічні образи роману (старий будинок та дерево) пронизують увесь хід оповіді та скріплюють її. Характерологічні деталі та портретні зображення головної героїні допомагають читачу простежити зміни, що відбуваються з нею, та зв'язують, таким чином, сюжет.

Для роману характерні численні повернення до ситуації в минулому у вигляді лейтмотивних повторів, що пов'язано з ретельним аналізом внутрішньої роботи, яка проходить у свідомості протагоністки. Ретроспективні вставки, повтори та додаткові точки зору сприяють цілісному сприйняттю художньої дійсності читачем попри складність композиції, яка відзначається почерговим зображенням декількох часових планів.

Дослідження творчості Енн Тайлер вважаємо доцільним продовжити у зв'язку з дотичними текстовими категоріями – концептуальності, інформативності, системності, цілісності, модальності, прагматичної направленості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / И. В. Арнольд. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 384 с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.

3. Єфименко В. А. Дискурсивна характеристика потоку свідомості в англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / В. А. Єфименко. – К., 1997. – 16 с.

4. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту / Т. А. Єщенко. – К. : Академія, 2009. – 264 с.

5. Коханська І. Роман Енн Тайлер *Digging to America*: проблематика та наративна специфіка / Ірина Коханська // *Studia Methodologica*. – Тернопіль, 2010. – Випуск 30. – С. 171–178.

6. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця : Nova Knyha Publishers, 2004. – 272 с.

7. Лазаренко С. Тавтологічний повтор як засіб вираження категорії зв'язності в художньому тексті (на матеріалі творів В. Винниченка) / Світлана Лазаренко // *Вісник ЛНУ. Серія філол.* – Львів, 2004. – Вип. 34. – Ч. II. – С. 277–288.

8. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 275 с.

9. Обелец Ю. А. Проспекция как разновидность темпорального аспекта воображаемых миров художественной прозы / Ю. А. Обелец // *Записки романо-германской филологии*. – Одесса, 2003. – № 13. – С. 142–150.

10. Покидько Г. С. Наративні стратегії в романістиці Енн Тайлер (на матеріалі роману “Бляшанкове дерево”) / Г.С. Покидько // *Гуманітарний вісник. Серія : Іноземна філологія.* – Черкаси : ЧДТУ, 2005. – Число 9. – С. 82–85.

11. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2004. – 336 с.

12. Горсуева И. Г. Текст как система / И. Г. Горсуева // *Сб. науч. тракт. МГПИИЯ им. М.Тореза.* – М., 1986. – Вып. 267. – С. 7–23.

13. Трошина Н. Н. Лингвостилистический аспект когерентности художественного текста / Н. Н. Трошина // *Сб. науч. тракт. МГПИИЯ им. М.Тореза.* – М., 1980. – Вып.158. – С. 91–92.

14. Тураева З. Я. Лингвистика текста / З. Я. Тураева. – М. : Правда, 1986. – 127 с.

15. Турчин В. Роль когезії у романі Е. М. Ремарка “На Західному фронті без перемін” та “Чорний обеліск” / Володимир Турчин, Марія Турчин // *Семантика мови і тексту : матеріали ІХ*

Міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 26–29 вересня). – Івано-Франківськ, 2006. – С. 531–534.

16. Череповська Т. Швидкість руху художнього часу в романі Енн Тайлер “Уроки дихання” / Тетяна Череповська // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2007. – Вип. 341 : Германська філологія. – С. 201–211.

17. Череповська Т. В. Зміни напрямку руху художнього часу в романах Енн Тайлер / Т. В. Череповська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – Вип. 32. – С. 191–195.

18. Halliday M. A. K. Cohesion in English / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – London, 1976. – 215 p.

19. Tyler A. Back When We Were Grownups / Anne Tyler. – N.Y. : Ballantine Books, 2002. – 274 p.

**СТАТУС ЕЛІПТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА)**

Розглянуті еліптичні конструкції у творчості Вільяма Шекспіра. Фокусується увага на їх ритміко-синтаксичних патернах буття. Осмислена таксономія об'єкта дослідження та авторські преференції. Ідентифіковані типи нульових еліптичних конструкцій у висловлюваннях поета.

Ключові слова: *еліпс, експресивність, ритміко-синтаксичні особливості, парцеляція, контекст.*

Рассмотрены эллиптические конструкции в творчестве Уильяма Шекспира. Фокусируется внимание на их ритмико-синтаксических паттернах. Разработана таксономия объекта исследования, а также авторские преференции. Идентифицированы типы нулевых эллиптических конструкций.

Ключевые слова: *эллипс, экспрессивность, ритмико-синтаксические особенности, парцелляция, контекст.*

The article in question deals with elliptical constructions in the poetry of William Shakespeare. The attention is being focused on their rhythmic and syntactical patterns. The taxonomy of the object and author's preferences have been elaborated. Zero elliptical constructions have been considered.

The following features of elliptical structures in the play «Hamlet» were determined - the relatively free order of the sentence, author's preferences of government and agreement of the types of syntactic relations, a large functional loading of verbs, emotional sentences. Elliptical design and supply used in order to avoid redundancy.

Key words: *ellipsis, expressiveness, rhythmic and syntactic features, parceling, context.*

Вільям Шекспір (1564—1616)—драматург, мислитель, поет одна з найбільш загадкових постатей у літературі.

Окрім геніальної й численної творчої спадщини, Шекспір уславився ще й як творець нових слів. Оволодіння дизайном англійської мови дозволило Шекспіру широко застосовувати лексичні та синтаксичні фігури мови. Для його ідіолекту написання типові еліптичні форми, а інформація закладена в повідомленні на рівні слів, які не затемнюють сенсу, а лише

надають синтаксису своєрідний колорит. Саме тому словник англійської мови збагатився не тільки новими словами та їх денотативними значеннями, а й конотаціями цих слів, які складається з емоційного, експресивного, оцінного і функціонально-стилістичного компонентів.

Питання визначення особливостей та аналіз еліптичних конструкцій вивчені не повністю, тож актуальність роботи зумовлена тенденцією до здійснення ідентифікації явища синтаксичної еліпсації та вивчення її комунікативно-функціональних особливостей на матеріалі творчості Вільяма Шекспіра.

Питанням синтаксичної еліпсації займалися такі лінгвісти, як Арнольд І.В., Кухаренко В.А., Мороховський О.М., Іванова І.П., Р. Кверк, С. Грінбаум.

Матеріали статті можуть бути використані в академічному процесі у вищих навчальних закладах освіти: у курсах лекцій з основ мовознавства, теоретичної граматики і стилістики, у спецкурсах лінгвістичної спрямованості.

Таким чином, **мета роботи** полягає в тому, щоб визначити місце еліпсису в реалізації синтаксичної компресії.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- теоретичне узагальнення основних наукових здобутків у вивчення явища еліпсис;
- аналіз комунікативно-функціональних особливостей еліптичного речення на матеріалі творчості Вільяма Шекспіра – п'єсі «Гамлет»;

Об'єктом дослідження є еліпсис як стилістична фігура мови в п'єсі «Гамлет».

Предмет дослідження – комунікативно-функціональний і стилістичний аспекти еліпсису.

Тенденція до економії мовних засобів являє собою універсальний процес, що визначає розвиток і функціонування мови. Прагнення більш економно й достатньо сміло висловити різноманіття об'єктивного світу зумовлене потребами мислення і спілкування. Критерієм стислості висловлювання є співвідношення між сумою переданої інформації і витраченими для цього мовними чи мовленнєвими засобами.

Скорочення висловлювання дозволяє збільшити його інформаційний обсяг, а багатство засобів економії в різних

стилістичних групах - передати емоційні й стилістично-сміслові відтінки. Необхідність виявлення семантичних і граматичних характеристик неповного речення впливає з багатоаспектної природи самої синтаксичної одиниці. Формально-синтаксичну неповноту речення слід розглядати як структурно-сміслову мовну категорію на рівні функціонування у процесах мовлення. Ознакою синтаксичної компресії є лише наявність визначеної структури речення. Цей вид компресії здійснюється за рахунок опущення у структурі надлишкових елементів.

Еліпсис як стилістична фігура полягає в опущенні певного члена речення чи словосполучення, які легко відновлюються за змістом поетичного мовлення, а також є одним із способів передачі імпліцитної інформації.

Головна сфера вживання еліптичних конструкцій - діалог: саме в репліках діалогу частина пропозиції, як правило, опускається, тому що або вона вже зрозуміла з попередньої репліки, що належить співрозмовнику; або в тому випадку, коли частина пропозиції можна легко опустити, якщо вона не є суттєво важливою [9, с.85].

Еліптичні конструкції використовуються автором як засіб реалістичного відображення живого, невимушеного діалогу, який характеризує емоційний стан героїв [5, с.135].

У науковій літературі розрізняються два види еліпсиса: контекстуальний і ситуативний:

1. Контекстуальний еліпсис реалізується, як правило, в неповних реченнях, побудованих на базі простого двоскладного речення, позиційна модель якого не повністю виражена словесними формами, тобто таке, в якому та чи інша синтаксична позиція виражена негативно, «синтаксичним нулем». Однак пропущені компоненти висловлення можуть при цьому бути легко відновлені з даного контексту.

Контекстуальний еліпсис найбільш характерний для різного роду діалогічної єдності. Наприклад:

(1) *HORATIO: A countenance more in sorrow than in anger. HAMLET: Pale or red? HAMLET: Pale or red? HORATIO: Nay, very pale. I,ii [11].*

2. Ситуативний еліпсис характерний, передусім, для стимулюючої репліки загального питання, яким відкривається

діалог, оскільки ясна, невимушена ситуація спілкування дає можливість обійтися номінацією лише найважливішого елемента комунікації. Наприклад: (2) *HAMLET: I am very glad to see you. Good even, sir. But what, in faith, make you from Wittenberg?* *HORATIO: A truant disposition, good my lord. I, ii* [11].

До конструкцій ситуативного еліпсису відносимо й відтворювані в готовому вигляді «стаціонарні» еліптичні речення типу: (3) *LORD POLONIUS: Give him this money and these notes, Reynaldo.* *REYNALDO: I will, my lord II, i* [11].

Р. Кверк і С. Грінбаум розрізняють такі типи еліптичних конструкцій:

1) ситуативний еліпсис, розуміння значення якого залежить від знання екстралінгвістичного контексту;

2) структурний еліпсис, коли його інтерпретація заснована на знанні граматичної структури

3) текстуальний еліпсис, сприйняття і використання якого базується на лінгвістичному контексті [3, с. 225–248]

У науковій літературі дослідники також виділяють:

1) речення з нульовим підметом, вираженим особовим займенником або вводним «it» (4) *HAMLET: Is not parchment made of sheepskins?* *HORATIO: Ay, my lord, and of calf-skins too. V, i* [11].

2) еліптичні речення з нульовим присудком;

3) речення з нульовим підметом і присудком;

4) конструкції з невираженим підметом і частиною присудка;

5) конструкції з нульовою формою неповнозначних дієслів «to have», «to be», «to do».

Вилучення службових частин мови базується, зазвичай, на контексті і притаманне розмовній мові, де учасникам спілкування відомо, про що йде мова.

Кількість і характер пропущених компонентів залежить від позиції того компонента, що підлягає вилученню у простому реченні, від позиції конструктивної частини у складному реченні. Від цих же факторів залежить і наявність чи відсутність анафоричної чи катафоричної підтримки, а від них і самого еліпсису.

У п'єсі «Гамлет» наявні такі типи еліптичних речень, аналізуючи які за основу приймається структура повних двоскладних та односкладних речень, а відсутні компоненти помічено нульовою позначкою Ø :

1. Ситуативні неповні речення, пропущений член яких може бути відновленим за допомогою мовленнєвої ситуації, діалогічної єдності. У п'єсі виявлено такі типи речень:

1) речення, виражені за допомогою другорядного члена речення, обставини часу, місця, кількості, способу дії тощо, з опущеними головними членами: $S\emptyset + P\emptyset + (O\emptyset) + Adv.$: (5) *KING CLAUDIUS: Now, Hamlet, where's Polonius? HAMLET: At supper. IV, iii* [11].

Приклад є ситуативним неповним реченням, вираженим за допомогою обставини місця *at supper*, в якому відсутні головні члени можуть бути встановлені за допомогою діалогічної мовленнєвої ситуації: *Polonius is at supper*.

2) речення із опущеним підметом ($S\emptyset$) та допоміжним дієсловом ($V_{aux}.\emptyset$), що є частиною складеного іменного присудка ($V_{aux} + Predicative$): $S\emptyset + V_{aux}.\emptyset + Predicative$: наприклад:

(6) *LAERTES: Where is my father? KING CLAUDIUS: Dead. IV, v* [11]. Речення типу *Dead* неповне, виражене за допомогою предикативу складеного іменного присудка у формі та прикметника. Пропущені члени речення встановлюються за допомогою ситуації: *He is dead*.

3) речення з відсутнім підметом та допоміжним дієсловом, частиною складеного дієслівного присудка: $S\emptyset + V_{aux}.\emptyset + V$: (7) *BERNARDO: Have you had quiet guard? FRANCISCO: Not a mouse stirring. I, i* [11].

Відсутні частини речення відновлюються за допомогою діалогічної ситуації та мають такий вигляд: *I have a quiet guard who does not stir even a mouse*.

4) речення з відсутніми головними членами та вираженим додатком: $S\emptyset + P\emptyset + O$ наприклад: (8) *HAMLET: What's his weapon? OSRIC: Rapier and dagger. V, i* [11]. Приклад є неповним реченням, вираженим за допомогою додатків *rapier and dagger*, з яких підмет та присудок речення можуть бути відновленими: *His weapons are rapier and dagger*.

2. Контекстуальні неповні речення – речення, в яких пропущений член відновлюється за допомогою контексту. Виділено такі типи еліптичних речень:

1) речення, виражені за допомогою предикатива у формі іменника, прикметника тощо: $S\emptyset + V_{aux}.\emptyset + Predicative$: (9)

HORATIO: A countenance more in sorrow than in anger. HAMLET: Pale or red? HORATIO: Nay, very pale. I,ii [11].

Пропущені члени речень встановлюються за допомогою контексту та мають вигляд: *A countenance is very pale.*

2) речення без формально вираженого присудка, але з підметом та інколи з додатком: S+ PØ+(O): (10) *HAMLET: Why he more than another? V,i [11].*

Пропущене дієслово *is* встановлюється за допомогою ситуації.

3) речення із пропущеними головними членами, виражене за допомогою обставини: SØ+PØ+Adv.: (11) *HAMLET: O good Horatio, I'll take the ghost's word for a thousand pound. Didst perceive? HORATIO: Very well, my lord.III, ii [11].* Такий приклад є неповним двоскладним реченням, вираженим за допомогою другорядного члена, обставини міри і ступеня *very well*, головні члени якого відновлюються за допомогою контексту: *I perceive it very well.*

Окремо виділено такі типи еліптичних конструкцій:

1) непоширені стверджувальні або заперечні речення, сенс яких визначається за допомогою діалогічного мовлення або контексту: (12) *LORD POLONIUS: And let him ply his music. REYNALDO: Well, my lord. II,i [11]. (13) HAMLET: I humbly thank you, sir. Dost know this water-fly? HORATIO: No, my good lord. V, i [11].*

2) It-sentences, тобто речення, в яких займенник *it* випускається, і відновлюється за допомогою контексту: (14) *HAMLET: Is not parchment made of sheepskins? HORATIO: Ay, my lord, and of calf-skins too. V, i [11].*

3) Скорочення в словах. Наприклад: (15) *HAMLET: Dost thou think Alexander looked o' this fashion i' the earth? HORATIO: E'en so. V, i [11].*

4) речення, з повтореннями, в яких відсутні інші члени речення: (16) *HAMLET: Very like, very like. Stay'd it long? HORATIO: While one with moderate haste might tell a hundred. MARCELLUS BERNARDO: Longer, longer. I,ii [11].*

5) Імперативні речення, в яких відсутнє пряме звертання, і адресат визначається за контекстом: (17) *Ghost: Mark me.HAMLET:I will. I, v [11].*

У творчості Вільяма Шекспіра виявлено такі особливості еліптичних конструкцій:

1. Відносно вільний порядок розташування членів речення та словосполучень.

2. Надається перевага керуванню і узгодженню як способів передачі синтаксичних відношень.

Синтаксична структура характеризується незвичайним розміщенням елементів речення й спрямована на підсилення експресивності висловлення.

3. Значна функціональна навантаженість дієслова, оскільки особова форма дієслова рематична [2, с. 251–252].

4. Емоційна навантаженість речень здійснюється за допомогою лексико-семантичних засобів.

Таким чином, творчий доробок Вільяма Шекспіра являє свою багатогранну структуру, до складу якої входять різні стилістичні засоби виразності. Еліптичні речення та конструкції є дуже важливою частиною авторського тексту.

Еліптичні речення визнаються дієвим засобом впливу на адресата завдяки їх експресивності, здатності акцентувати увагу адресата на найбільш суттєвих моментах, створенню певних ритміко-синтаксичних особливостей тексту та здатності формувати асоціації з усним розмовним мовленням. Використання еліптичних конструкцій розглядають як прийом впливу на пам'ять, адже процес відновлення невербалізованого компонента висловлення надає час, необхідний для запам'ятовування.

Список літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. (Стилистика декодирования) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.» /И.В. Арнольд – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.

2. Иванова И. П. История английского языка : учебник. Хрестоматия. Словарь / Иванова И. П., Чахоян Л. П., Беляева Т. М. – СПб. : «Лань», 1999. – 512 с. – серия Учебники для вузов. Специальная литература».

3. Гамматика современного английского языка для университетов [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A

University Grammar of English] / Кверк Р., Гринбаум С., Лич Дж., Свартвик Я.; под редакцией И. П. Верховской. – М. : Высш. шк., 1982. – 391 с.

4. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови : підручник / В.А. Кухаренко. – 3-е вид., стереотип. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 160 с.

5. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка (для ин-ов и фак-тов иностр. языков) : учеб. Пособие / Мороховский А. Н. – К. : Вища школа, 1984. – 248 с.

6. Еліпс(МОВА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайта : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D1%96%D0%BF%D1%81_%28%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%29 (02.11.14).

7. Еліпсис як реалізація категорії компресії на синтаксичному рівні.[Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайта : http://www.rusnauka.com/2._SND_2007/Philologia/19157.doc.htm (02.11.14).

8. Комунікативна специфіка неповних конструкцій у науково-технічному тексті [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайта: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1944> (02.11.14).

9. Сучасні підходи до трактування еліптичних речень в сучасній англійській мові [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайта : [https://sites.google.com/site/philologyroundtable/categories/language semantics-syntax-and use/sucasnipidhodido-traktuvanna-elipticnihrecenv-sucasnijanglijkskijmovi](https://sites.google.com/site/philologyroundtable/categories/language semantics-syntax-and-use/sucasnipidhodido-traktuvanna-elipticnihrecenv-sucasnijanglijkskijmovi) (02.11.14).

10. Структурні особливості неповних безсуб'єктних речень в англійській та українській мовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайта: <http://nauka.zinet.info/17/korsun.php> (02.11.14).

11. The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark. [Electronic resource]. – Access mode : <http://shakespeare.mit.edu/hamlet/full.html> (02.11.14).

Вимоги до оформлення статей у науковий журнал «Актуальні проблеми романо- германської філології та прикладної лінгвістики»

У журналі публікуються наукові статті, огляди та рецензії з актуальних проблем романо-германської філології та прикладної лінгвістики.

Мова видання – українська, російська, англійська, німецька. У запропонованих до публікації наукових статтях повинні за вимогами ДАК міститися такі елементи: УДК, анотація, постановка проблеми; огляд останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми; формулювання завдання дослідження та **матеріал дослідження**; виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження та перспективи; список використаних джерел.

Вимоги до оформлення рукопису

- Стаття повинна бути збережена у програмі Microsoft Office Word 2003 (розширення **.doc**).
- Береги:
 - лівий – 30 мм,
 - правий – 20 мм,
 - верхній – 20 мм,
 - нижній – 20 мм.
- Шрифт Times New Roman (при використанні інших шрифтів обов'язково вказати їх та надіслати зі статтею), розмір шрифту – 14.
- Міжрядковий інтервал – 1, відступ абзацу – 1 см (зроблений автоматично).
- Переноси не допускаються.
- Перед назвою статті з лівого краю жирним шрифтом зазначається УДК, з правого краю жирним прямим шрифтом зазначається [ім'я та прізвище автора], нижче у дужках [місто].
- [Назву статті] друкують великими літерами жирним шрифтом по центру без абзацу.
- Анотація подається українською, російською та англійською мовами. Обсяг анотації не повинен перевищувати 50 слів. Англійська анотація може містити до 250 слів.

- Ключові слова (5-8 слів) українською, російською та англійською мовами подаються одразу після тексту анотації.
- Посилання в тексті на джерела зазначають у квадратних дужках [№ джерела, сторінка], наприклад: [2, с. 73]. Список літератури, оформлений згідно з останніми вимогами ДАК, подають після статті в алфавітному порядку. Окремо подається список джерел ілюстративного матеріалу.

Вимоги до рисунків, таблиць та схем

- Кожна таблиця або рисунок повинні мати назву і номер.
- Ширина рисунків, таблиць та схем до 11 см.
- Рисунки та графіки тільки чорно-білі.
- Розмір тексту рисунків не менше 9 пт, таблиць – не менше 10 пт.
- Обов'язково всі схеми і малюнки згруповані.
- Формули повинні бути набрані в редакторі формул із параметрами: звичайний 14 пт.

Разом із роздрукованим текстом статті необхідно подати її електронний варіант.

На окремому аркуші подають **відомості про автора**: прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, адреса, телефон, електронна пошта.

Стаття повинна бути підписана автором. Для аспірантів та співробітників ЧНУ, окрім того, стаття візується завідувачем кафедри або науковим керівником. Іногородні автори додають до статті рекомендацію кафедри або наукового керівника.

ЗМІСТ

Баранова Світлана, Бикова Катерина, Педько Владислав. Лексичні одиниці на позначення емоцій в англomовному політичному дискурсі	3
Гоца Наталя, Щербина Світлана. Дослідження соціокультурних параметрів мови в сучасному мовознавстві: різноманіття теорій і підходів	10
Гриня Наталя. Контраст у тексті і дискурсі	20
Дрібнюк Віра. До концептуально-інтерпретаційного аналізу діалогічного мовлення американського роману	30
Зінченко Анна, Степанов Віталій. Квантитативи як оцінні чинники комунікативної інтеракції	35
Кудрявцева Олена. Синтагматичні зв'язки прийменників із підкласами іменників сучасної німецької прози	41
Овсянко Олена. The status of proverbs in the paradigm of small genre texts	47
Посейчук Дарина. Проблематика дефініції модального дієприкметника - герундива як атрибутивного складника Partizip I	54
Серебрянська Ольга. Алюзії у творчості Річарда Баха та їх переклад українською мовою (на матеріалі повісті Ілюзії, або Пригоди Месії мимоволі)	62
Сидоренко Ольга. Міжмовні контакти у формуванні англomовної суспільно-політичної термінології	77
Стецик Тетяна. Лінгвопрагматичні особливості політичного дискурсу Дж. Маккейна”	85
Стойка Богдана. Англійські терміни “administration” і “managment” та варіанти їх перекладу українською мовою	102
Сухова Катерина. Звукосимволізм: гіпотези й аргументи	106
Турчин Володимир, Турчин Василь. Форми подання мовлення в романах Е. М. Ремарка "Три товариші" та "Ніч в Лісабоні"	115
Череповська Тетяна. Засоби створення зв'язності художнього тексту (на прикладі роману Енн Тайлер “Коли ми були дорослими”)	123
Шевченко Віталіна. Статус еліптичних конструкцій (на матеріалі творчості Вільяма Шекспіра)	137

ЗАСНОВНИК

**Чернівецький національний університет
Імені Юрія Федьковича**

Літературний редактор *Оксана Колодій*
Технічний редактор *Людмила О. Кушнерик*
Комп'ютерне верстання *Людмила О. Кушнерик*
Дизайн *Олександр Валь*
Коректор *Ебігейл Поеске*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації*

Серія КВ № 16557-5029Р від 11.03.2010

Підписано до друку 30.11.2014 р. Формат 60x84 1/16.
Видавничий дім «РОДОВІД»
Наклад 300 прим.
Україна, 58000, м. Чернівці, вул. Заводська 26, а

Тел./факс: (0372) 584735, 584886
Email: redaction2015@gmail.com